

NÎQAŞËN FELSEFEYË 46.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Nîqaşên felsefeyê 46.
Felsefeya hebûnê a zerdeştî ji navaroka avêsta û xwandina wê
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefe
2019-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar

.
ISBN 968-4-940906-00-0

Pêşgotin:

Dema ku mirov li têtîna zerdeştî û an avêsta li navaroka wê binerê wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê mijare hebûnê û feslefeya wê bê. Di wê çerçoveyê de wê hildana wê ya li dest wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirina wê û ya mirov wê biafirênê bê. Di wê demê de wê bi felsefeyî wê mijare hebûnê, bûyinê û an pêvajoyên wê yên bûyinê wê were dîtî ku ew wê di rengê de wê bi wê re wê were hildan li dest. Di wê çerçoveyê de wê zerdeşt wê pêvajoyên avêsta wê di rengê de wê, wê bi fahmkirinek kosmolojikî a rasyonel re wê werênê ser ziman. Di temenekê felsefeyî de wê weke bineterek felsefeyî avêsta wê di rengê de wê mijare bûyin û hebûnê wê bi pêvajoyên wê yên fahmkirinê re wê werênê ser ziman.

Wê dema ku em li navaroka avêsta dinerê wê li gori yên demên berê wê weke demek xwenûkîrnê a fahmkirinê li ser temen û çerçoveyek felsefeyî wê were dîtî ku wê bibê. di wê çerçoveyê de wê di rengê de wê werênê ser ziman. Lê pêvajoya fahmkirinê a bi rengê felsefeyî wê ne bi zerdeşt re wê di rengê de wê weke ku wê dest pêbikê. Lê mirov dikarê zerdeşt weke destpêke giring a wê pêvajoyê ku wê bi xwe re wê serdemekê wê werênê şîrovebikê. Berî wî dikarê bahsa mitra bikê ku ew wê li ser felsefeya yazdanî re wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê pêvajoyek fahmkirinê wê bi hişbikê û wê werênê ser ziman.

Şîroveyên mitrayî wê di rengê de wê weke ku wê were dîtî wê di dîmenekê de wê weke li ser dîmenekê vegûharîna ya demên berî xwe bê. Wê di wê temenê de wê minaq pêjna 'gûrandina ga' ku wê bi wî re wê were ser ziman wê di wê temenê de wê weke ku wê wê werênê ser ziman. Di wê pêjna mitrayî de wê gûharînek zêde giring wê bi têtînek razber ve wê were kirin. Di gotina dema ku wê gayê xwe wê di malê de wê bigirê û wê cihê xwe ji jê re wê çêbikê û ew di ravê ji malê bibêjê ku wê yazdanekê ku min jî û tûjî afirandi wê hebê' ku wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, di rengê de wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê têtînek weke ya yek-yazdanî ku ew dihênê ser ziman wê çerçoveya wê werênê ser ziman. Weki din wê têtîna weke yazdanên li jiyânê ên weke mirov dihên dîtî wê dema wan wê bi wê

gotinê re wê dawiyê li wê werênê. Wê di rengekê de wê salixkirinek cihê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi fêrsên fahmkirinê ên cihê re wê bikê. Di wê çerçoveyê de mitrayî wê bi gotinên felsefeyê wê dikê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Metran ku wê weke bawermendên mitrayî bin wê di wê temenê de wê sazûmanek hizirkirinê a rasyonal wê li ser temenê şîrovekirinê re wê bikin ku ew wê werênin. Wê her tiştê ku ew di mejiyê mirov de dibê û di jiyane mirov de ew dibê wê bixwezin ku ew ji wê re wê şîrovebikin. Pergale astrolojikî a mitrayî wê di wê rengê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê, her tiştê wê di wê de wê li wateyekê wê lêgerînê û bi wê hanîna ser ziman wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê şîroveyên mitra wê destpêka wê pêvajoya xwenûkirinê a ku wê zerdeşt wê bi avêsta û şîroveyên wê re wê temenê wê biafirênê jî wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku em wê pêvajoyê wê di dewama wê hev de wê li ser xate baweriya yazdanî wê fahmnekê wê nikaribê wateyekê jî bidê wê xate fahmkirinê. Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Zerdeşt di avêsta de wê pergale fahmkirinê a ku ew dihênê ser ziman wê, di temenekê felsefeyî de wê ji ya demên berê cihê wê mijare hebûnê, bûyinê û hwd wê li ser temenekê rasyonal ê fahmkirinê û bi gotinên wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman. Têkiliya xwezaya hewirdora dora me bi aqilê me û fahmkirina me re wê di rengekê de wê dênê û wê bi wê re wê di nava têkiliyek fahmkirinê a wê de wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov bi pergale hizirkirinê avêstayî re wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê. Demên prezerdeştî wê demên hinekî wê di du pêvajoyan de wê werina fahmkirin bin. Yek wê demên berî mitra bin û ya din jî wê bi demên mitrayî û pêvajoyên wê yên bi pêşketina fahmkirinê û hwd re ku wê karibê fahmbikê û wê di wê temenê û rengê de wê bi wê re wê di rengekê de ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoya aqilê felsefeyî wê ji demên mitrayî û heta zerdeştî wê weke demek prezerdeştî di dîmenekê salixkirinên xwezayî û aqilê xwezayê û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Demên zerdeştî wê bi zêdeyî wê weke bi gotinên aqilî ên weke başî û nebaşîyê bê, asha û an rastiye bê, drûg û an derewê bê û hwd re wê di rengekê de wê bi gotinên epistemikî ên fahmkirinê re wê dîmenekê

fahmkirinê ê di wan de ê kûrbûnê û tefkirkirinê û hwd re wê bi dîmenekî zêhnî û hwd re wê were dîtî ku wê were fahmkirin. Pêvajoyên piştî zerdeşt wê di wê temenê de wê pêvajoyên kûrbûnê bin û şîroveyan ku wê di wan de wê li ser ahriman re wê tenê wê mazda wê bi wan re wê were derxistin li pêş di têgînek monist û hwd de wê weke di dîmenê têgîna zerwanî û hwd de wê, di wê çerçoveyê de wê weke dîmenekê zêhnî ê bi kûrbûnê ê bi fahmkirinê û hwd re wê, di rengekê de wê were kirin bê. Weki din ev ali wê aliyekê din jî wê bi xwe re wê temenê lêpîrsîne wê bi fahmkirinê re wê di wê temenê de wê bi aqilê azmûnî ê dervî sehên me û yên weke ontolojikî ê dervî sehan û hwd jî wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtî ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê, mijare hizirkirinê wê di rengekê de wê bi aliyên din ên hizirkirinê re wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di nava ya bi aqilê xwezayî û bûyinên xwezayî û ya dervî wê bi hebûnek ontolojikî wê were ser ziman re wê di dîmenekê hizirkirinê de wê were tefkirkirin û wê têkiliya nava wan wê bi wê re wê were danin. Di wê temenê de wê ya ku ew li jiyânê bi bûjenî û fîzîkî heya wê çawa wê hebê wê bi wê re wê fêrsên fahmkirinê ên lêpîrsînê wê di wê temenê de wê were dîtî ku wê bi wê re wê were hizirkirin û wê bê hanîn ser ziman.

Di rengekê de wê têgîna mazdayî wê du pêvajoyên wê yên fahmkirinê wê bi têgîn û pêvajoya fahmkirinê a avêsta re wê were dîtî. Yek wê dema wê ya pêşî a destpêkê ku wê bi aheng û destpêka dualiteya nava ahriman û mazdayî de bê. Di wê dîmenê de wê weke têgînek heyinî û ontolojikî de wê, du giyan û an du hebûn wê di fêrsên wan ên fahmkirinê de ku wê were hizirkirin û kûrbûn wê bi wan wê were hizirkirin. Dîmen û dema duyem jî wê bi têgînek weke di rengê têgihek monist de wê li ser mazda re ku wê were derxistin li ser hemûyan re wê weke bi fêrsek fahmkirinê wê bibê. Di rengekê de wê weke di dîmenê rêgezê etikî de wê şîroveyan ku ew wê bi wê re wê werina kirin jî re wê dîmenekê têgîna logosa haraklit de ku wê were kirin û were ser ziman bê. Lê ew rêgeza weke ya logosê wê di dîmenekê hizirî-etîkî de wê were kirin û wê di wê temenê de wê weke giyanek li ser hemû tiştê û di hemû tiştê de ew heya wê bi wê rengê wê were lê hizirkirin. Di rengê têgîna spinoza a xwûdayî ku wê bi dîmenekê xwezayî û wê weke wê pênasebikê wê di wê rengê de wê were salixkirin. Ew têgîna panteist ku wê bi gerdûnê û zerwan re wê were ser ziman wê di rengekê de wê piştî wê bi mazda û xwezayê re wê

di dîmenekê de wê were dîtin ku wê di rengekê rêgezî ê fahmkirina bi aqilekê şubjektiv û objektiv de wê were hizirkirin û wê were ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê pêvajoyên avestayî ên bi aqil û an aqilê rasyonali ku wê pêşkevin wê di wê temenê de wê ji hev wê hinekê wê cihêbûnê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Pêvajoya pêşî wê bi salixkirinên xwezayê û fahmkirina wê re bin. Dema piştê a mazdayî ku wê were ser ziman wê zêdeyî wê dîmenekê monist bê û wê, bi rêgezê etikî û reng û dîmenê wê de wê were dîtin ku wê bibê. Ev dîmenê duyem wê zêdetirî wê bi zêhnî û hwd wê di wê de wê bi şubjeyî gihiştinên tefkirkirinên fahmkiriinê ên zêhnî di derbarê jiyânê bûyînê, gerdûnê û hwd de jî wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, ev dîmen wê dîmenekê ku wê di yekitiyekê de wê levhanînê wê bikê û an wê yekitiyek ji wan dijberên ku ew bi wê dûaliteya dema pêşî re dihê ser ziman re wê were pêşxistin û wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê were hanîn li ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê bi fahmkirinê ku wê pêşkeve bê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li ser mijare têkiliyek zêhnî a fahmkirinê re wê bi wê re wê were lê hizirkirinê bê. Minaq wê di demên pêşî ên prezerdeştî de wê dîmenekê wê weke ya bi rêgezên felsefeyî weke weke bi felsefeya xwezayî ku wê hevgirtinên jiyânî wê bi wê re wê çî bin û wî çavkaniya wê çî bê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di rengê yekkirinên weke parmenides wê felsefeya wê bi têtînek weke venegûhar re wê werênê ser ziman de wê di dema wê ya piştê a rêgezî wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin û ev dem wê weke dîmenekê ku wê di rengekê bi wê rengê de wê bi têtînek cihê wê di ahengekê de ku wê were lê hizirkirin jî bê wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Ji demên helenikî û heta demên Maniyî wê pêvajoyek din a teybet ku wê nedûrî ya dema ronansê ku wê li ser têtînen wê yên olî û felsefeyê wê ên ontolojikî re wê bi kifşkirinên jiyane derve û xwezayê û hwd re wê were ser ziman ku ew li gorî têtînek rêgezî a pêşketinê ya gerdûnî wê fahmbikê re wê derkeve li pêş. Ev dem wê demek teybet a weke demek ronakbiri a vê felsefeyê û serwerîya wê ku wê xwe di wê temenê de wê bi tefkirkirinên zêhnî û hebûnî û di wê de wê bi ya fêrsên fahmkirinê ên kûrbûnê re ku wê were kirin re jî wê karibê di rengekê de bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 46

Bi kortasî destpêka têtetîna fahmkirina felsefeya hebûnê a avêstayî

Di nava felsefeya zêhnê de wê du aliyên weke yên giring ku wê bi wê re wê werina dîtîna wê aliyek bi gotina giyanê re wê were dîtîna û aliyê din wê bi gotina hişê re wê were li holê. Di wê nûqtayê de wê têtetîna wan herdu aliyên wê di dem bi dem wê bi têtetîna ji hev cihê û an di hevîyekiyekê a bi hev re de wê were şîrovekiirn. Di demên kevnera de wê bi felsefeya zêhnê re wê weke ku wê aristo di xabatên xwe yên weke 'li ser giyanê' û li ser xewê û şîyariyê' ku wê werênê ser ziman de wê di wê temenê de wê, dîmenekê di temenê têtetîna xêwkirinê de wê bi wan re wê li wê bihizirê. Minaqe xewê û zêhnê wê di çerçoveya giyanê û hişê û an xewê de wê di demên hemdem de wê di rengekê de wê were dîtîna ku wê were li ser sekin in.

Aristo wê gotina wî ya bîrkinê ku ew wê di xabate xwe ya li ser giyanê de wê bîrkinê ser ziman wê bi çend morfolojiyên teybet ên ku em dikarin di wê warê de wan bibîrbikin wê werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê di rengekê de wê têtetîna hişê û di wê de girtinê û an di hebûnê de a bi bîrkinê û hwd re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Aristo wê di wê nûqtayê de wê, gotina bîrkinê wê weke gotinek bi xêvbûyî wê di fêrsek û morfolojiyek bi fahmkirinê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di gîyanê de jî wê bi heman rengê wê weke ku wê were dîtîna wê li wê bihizirê.

Gotina wî ya giyanê wê, di rengekê de wê, mirov nikarê wê bi têtetînek giyanî ku wê di demên helenikî û piştî wê di demên serdema navîn de wê bi ontolojiyekê wê li wê were lê hizirkirin wê fahmbikê. Ew wê di rengekê de wê gotina giyanê wê bi têtetîna bûjenê-darêjkê û hwd re wê di

dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di awayekê de wê were dîtîna ku wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, di navarokê tiştê de wê hebûna cewherê wê di wê de wê li wê bihizirê. Di rengekê de wê dema ku em li navaroka tiştê dihizirê wê, di wê têngîna cewherê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bihizirê. Têgînek cewherî a ji xwe diafirênê û an afrîner wê di rengekê de wê li wê bihizirê. Ev cewherê afrîner wê, piştî wê di demên serdema navîn de wê, weke dji gelek rengên hizirkirinê ên ontolojîkî re jî wê bê peyxam. Di dewama wê de wê, têngîna cewhera tozê a spinoza jî wê di rengekê de wê weke dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê di wê rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Li vir wê mijare cewherê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di demên kevnera de wê li wê were lê hizirkirin. Lê di felsefeya demên kevnera de wê di rengekê de wê mijare hebûnê wê, bi çavkaniya wê re wê, di awayekê de wê çawa wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê di dîmenekê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di mijare hizirkirinê bi têngîna giyanê re wê, weke aliyekê wê yê din jî wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê têngîna giyane dihizirê bê. Ev wê di morfolojîya wê de wê, weke têngînek heyinî a afrînerî wê di fêrsa wê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin.

Giyana wê weke aliyê menewîyetê wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê bi rohnî wê were dîtîna û wê weke rêya ku ew wê bi cewherê re wê were danin re wê, di rengekê de wê were dîtîna. Di wê nûqtayê de wê mijare cewherê wê, di demên piştî jî ku wê weke çavkaniya giyanê jî wê bi têngînek xwûdayî re jî wê piştî wê di rengekê de wê were dîtîna ku wê were hanîn li ser ziman. Di wê nûqtayê de wê mijare giyanê wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê cewherê re wê di ahengekê de ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê weke çavkaniya bûyinê wê bibê. Lê ew têngîna cewherê wê weke heyinekê bê û an weke neyinekê ku ew ji wê dibê jî wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin. Têgînên bi hizirkirina bi 'destpêka gerdûnê' re wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê ji nava niqaşên ku ew dihên kirin de wê, têngîna gerdûnê wê bi du aliyana wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Yek wê bi destpêkek ku ew bi wê re bûya û heya bê. Ya din jî wê bi hetahetayiyekê ku ew bêdawî ku ew ji wê bûya û ew sermed a. Di wê nûqtayê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Di

mijare destpêka gerdûnî de wê şîroveyên wê weke ku mirov wê ji avêstaya zerdeşt wê fahmbikê wê di rengekê de wê bi wê destpêke wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê temenê de wê bi fêrsên demê bûyinê û heyinê re wê di zikhev hev de wê werênê ser ziman. Minaq wê têngîna zerwanî wê di wê de wê hem demê û hem jî di wê de wê bûyinê wê di xwe de wê pênasibikê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, pêjnên weke ahrimanî û mazdayi jî wê di rengekê de wê bi aliyê menewî û bûjenî û hwd re wê di rengekê de wê weke di xwe de wê salixbikin û wê werênina ser ziman.

Di fêrsa demê de wê, çawa wê her tiştê wê di ahengekê û wê bi hev re wê di təkiliyê de wê were ser ziman wê karibê ji navaroka şîroveyên zerdeştî ên bi zerwanî re ji wan fahmbikê. Di wê nûqteyê de wê, di şîroveyên xwe yên gerdûnî de wê di rengekê de wê mijare gerdûnê wê, di awayekê de wê bi pêvajoya wê ya demê re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman. Lê di demê de wê bi pêvajoyên bûyinê ku ew dibin wê êdî wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Di demê de wê pêvajoyên bûyinê wê bi têngîna bandûr û bertekê (law of action and reaction) a li hev re wê bibê re wê wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di nava demê de wê çawa wê bi hev re wê di nava bertekê a li hev û ji hev bê wê, di rengekê de wê were dîtîn ku ew wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Wê jî wê di rengekê din de wê, dikarê di çerçoveya têngîna gerdûnî a zerdeştî de wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna sedemê wê ji aliyekê wê yê din ve wê were dîtîn ku ew wê, di rengekê de wê were li wê hizirkirin û wê were li wê lê gerin. Minaq wê pirsên weke mirov bû çî bûya û hwd û hwd wê di wê temenê de wê were dîtîn ku ew wê were pirsîn û wê li bersivên wê were lêgerin.

Di dewama wê de wê, dikarê wê hinekê din jî wê di dewama wê de wê di mijare pêvajoya bûyina têngîna gerdûnî a zerdeştî de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê jî dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di nava demê de wê, weke heyinek ku wê bi demê re wê bibê û wê li wê were barkirin wê bi têngîna morfolojikî wê were dîtîn ku wê were li lê hizirkirin. Di demê de wê, di morfolojîya bûyinê û a hebûnê a zerdeştî de wê ew wê were dîtîn ku wê bi demê re wê bûyinê û di wê de wê bi cihbûnê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê di demê de wê, girtinên bi xêwî wê di awayekê de wê bi wê re wê, bi wê re wê werina lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê were dîtîn ku ew wê were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê, mijare di têtîna bandûr û bertekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, her têtîliya nava wê bi wê re wê pêvajoyek bi morfolojîkî a têtîliya bûyinê wê bi xwe re wê werênê li holê. Ev bûyin wê weke aliyekê ku wê bi bandûr û encama wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di nava wê de wê li wê bihizirê bê. Di gotina bertekê de wê beremberê ya bandûrê wê têtîna encamê ku wê, bi têtîna bûyinê re wê bi wê re wê were dîtin ku wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin û wê were ser ziman. Ji wê aliyê ve wê di rengekê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê gotina demê a zerdeştî wê bi fêrsek di wê de bûyinê û di xwe de wê girtinê wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê were li lê hizirkirin. Di wê têtînê de wê gotina hebûnê a zerdeştî wê di bingihê wê û bûyin û afirîna bi wê re de wê, ji aliyekê ve wê têtîna demê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin ku wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di awayekê de wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê gotina hebûnê û demê wê bi hev re wê weke du dîmenên hev û an bi hev re û yan jî di zikhev de ku ew dibin û ew diafirênin wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê xwe di rengekê de wê bi morfolojî û fêrsek fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Ji wê aliyê ve wê gotina hebûniyê a zerdeştîyê wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê di wê de wê bi pêvajoya demê re wê bûyinên ku ew dibin re wê, di rengekê de wê çawa wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê gotina dem û hebûnê a zerdeştîyê wê di rengekê de wê pêwîst bê ku mirov wê bi pêvajoya fahmkirinê û di çerçoveya gotina bûyinê û hwd re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê. Piştî wê jî wê gotina bîrkinê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din di dewama wê de wê karibê wê li ser wê were sekin in.

Li kurdistanê wê weke ku wê were dîtin wê pêvajoyên pêşketina bi hizirkirinê wê di rengekê de wê bi zerdeştîyê re wê di awayekê hemdem de wê di dîmenekê bi hizirkirina weke ya felsefeyî û hwd re wê, bi rengê pêşketina xwe re wê bide dîyarkirin. Di mijare felsefeyê û pêşketina de wê di wê temenê de wê dîmenekê wê yê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê bibê. Wê dema ku em li navaroka avestayaya zerdeştî dinerin em di rengekê de wê di awayekê berfireh de wê

têdigihijin. Wê jî em dikarin wê werênina ser ziman ku wê diyardeyên gerdûnî ên weke demê, hebûnê û bûnê û pêvajoyên jiyane û bi aqilbûnê û hwd wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyên ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Di têtîgînên zerdeştî de wê niv bi niv wê dîmenekê epistemikî ê bi fahmkirina tiştê ku ew li wê dihizirê wê bi wê re wê were dîtîn. Di wê çerçoveyê de wê di şîroveyên ku ew dihên kiran de wê ev wê bi awayekê baş wê bi wê re wê were dîtîn.

Mijare hebûnê wê di rengekê de wê, were dîtîn ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di têtîgîna hebûnê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê fêrsa demê û jiyane û an demê û bûyînê û an demê û destpêkê û hwd wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ew wê di wê temenê de wê bi têtîgînekê wê were dîtîn ku ew wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê di awayekê de wê têtîgînên zerdeştî wê di wê warê de wê karibê çerçoveyek berfireh a bi têtîgîna hebûnê re wê di rengekê de wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin.

Li vir wê mijare têtîgîna hebûnê a zerdeştîyê wê di rengekê de wê dikarê wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê mijare bûyînê wê weke mijare gerdûnî a giştî wê were hanîn li ser ziman. Wê bi demê re wê têtîgînek destpêkî wê were dîtîn ku wê were hanîn li ser ziman. Têtîgîna zerwanî wê weke têtîgîna demî û di wê de wê bi pêvajoyên bûyînê ku ew dide dîyarkirin re wê were hanîn li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Wekî din wê gotina giyanê a zerdeştîyê wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di wê de wê karibê têtîkiliyek gerdûnî wê bi wê re û di wê re wê fahmbikê. Di wê nûqteyê de wê bi wê re wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinên gerdûnî wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare giyanê de wê weke bi fêrsên hizirkirinê, fahmkirinê û bîrkirinê û hwd re wê were dîtîn ku wê were lê tefkirkirin. Di wê nûqteyê de wê têtîgîna giyanê bi zane wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtîn ku ew wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Lê wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîgîna giyanê re wê, di rengekê de wê, çawa wê bikeve tevgerê û bûyînê de wê di wê de wê bahsa heyinek bi wîna a bi wê re wê were

kirin. Di wê nûqteyê de wê di giyanê de wê wîn wê hebê. Wê bi wê re wê, di rengê de wê ew win wê weke wînek wê bi zanin bê. Di wê temenê de wê təkiliya wê zaninê wê bi cewherekê giştî ku ew wê weke ji wê dihê re wê were danin. Aliyê din ê weke bi mijare têtîna xwestekê û hwd re ku wê li wê bihizirê wê di rengê de wê weke aliyên ku ew wê piştî ku ew giyan di bedenê de ew bi cih bû wê weke xwestekên ku ew wê bi bedenê re wê xwe bidina dîyarkirin. Di wê morfolojîyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew wê bi wê re wê were dîtîna ku wê were ser ziman ku wê beden wê weke xwediyê hizirkirina xwe bixwe bê wê di rengê de wê were dîtîna ku wê were tefkirkirin. Wê xwestekên wê weke dervî yên giyanê wê werina tefkirkirin û hizirkirin. Heta ku ew wê di wê ajoya wê xwe de wê, asoya giyanê wê weke çavgiştî wê bikê wê di rengê de wê di şewayekê de wê were hanîn li ser ziman.

Di giyanê de 'aso' û di laş de 'ajo' wê weke du aliyên ku wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were li lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê karibê wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê qwerênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare giyanê wê asoya wê di awayekê de wê heta cewherê wê herê. Di wê nûqteyê de wê li pêşîya giyanê wê bi dîtîna asoya wê re wê di rengê de wê hebê û ew aso wê weke xwediyê heyinek weke hetaheta a di xwe de wê ku wê bi wê re wê were pênasekirin bê. Di wê nûqteyê de wê ew aso wê weke çerçoveyek bi wê re wê gihiştîna li zanin û fêrsên fahmkirinê ên dervî giyanê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê were li lê hizirkirin.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirina hebûna giyanê û asoya wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê rengê wê weke çerçoveyek hizirkirinê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew wê weke çerçoveyek bi fêrsa asoya fahmkirinê a dervî jiyane li dûnyê a ku wê bi laş û fîzîka wê bibê bê. Di wê temenê de wê bi wê re wê ew wê, ne xwediyê sînoren bi fizikî ku ew wê di wê laşê de wê bi wê re wê bijî bê. Di rengê de wê bi awayekê wê aqilekê afrîner ku ew di wê de wê dikarê wê biafirênê wê xwediyê wê bê.

Ew fêrsa aqil a afrîner wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê di wê fêrsa giyanê û asoya wê de wê karibê wê fahmbikê û wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke

aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di deawama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ji wê aliyê ve wê, dema ku em werina li ser aliyê fizîkî û an laş wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê bi aliyekê wê yê din bê. Ew ali wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke bi xwestekên laş re wê hebê. Xwestekên laş wê di rengekê de wê bi ajoya wê re wê di rengekê de wê serwer bê. Di ajoyê de wê egoya wê hebê û ew ego wê de wê ezîtiya wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, ji aliyekê ve wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ku em bi gotinekê wê morfolojiyekê ji wê derhênin wê têgîna zerdeştî a weke ya yekxwûdayiya wê ya 'yazdani' ku wê were ser ziman wê di wê de wê di şewayekê de wê xwediyê pêvajoyên xwe yên bi zaninê ên epistemikî û derûnê ên weke bi van pêvajoyên bûyinê ên kiu ew bi teybet wê weke pêwîst bin ku ew werina fahmkirin bin.

Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna hebûnê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di rengekê de wê, di awayekê de wê di dualiteya giyanî a zerdeştî de wê, ev herdu ali jî wê di rengekê de wê di pêvajoyek demî de wê çavkaniya bûyina têgîna gotina yazdanî a zerdeştîyê wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê.

Di wê nûqteyê de wê ev ali wê weke aliyên wê yên giring ên teybet bin ku mirov wê karibê wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di mijare wê mijare heyina fizîkî de wê, di rengekê de wê, têgîna weke 'xwe ji xwe derbaskirinê' wê weke fêrsek fahmkirinê wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi têgîna ji ya laş li ya giyanê wê weke derbasbûnê û bi wê re wê gihiştina wê sermediya bi fahmkirinê û asjoya wê ya gerdûnê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were li lê hizirkirin. Di wê nûqteyê de wê pêvajoya hebûna têgîna zerdeştî wê di rengekê de wê weke têgînek hebûnê a teybet ku wê bi pêvajoyek bûyinê re wê, di rengekê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Gotinên weke 'di demê de bûyinê' û 'hebûna ku ew pêvajoya demê re dibê' û hwd re wê weke fêrsên fahmkirinê ên ku ew wê bi wê re wê karibê wê di awa û rengekê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin jî bin. Di wê nûqteyê de

wê pêvajoyên hizirkirinê wê di wê nûqteyê de wê bi hebûnê û ya giyanê wê di rengê de wê di awayekê de wê, weke du fêrsên ku ew ji hev cihê wê di rengê de wê weke ku wê ji aliyekê ve wê karibê wê werênê ser ziman bê. Giyan wê bi fêrsek ku ew wê weke di wê de wê weke xwediyê pêvajoyek bûyinê bê. Lê hebûn wê weke pêvajoyek bi berdewamî heya û dibê û di xwe de wê sînore wê yê nebûnê wê nebê. Ew wê di wê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin.

Di wê nûqteyê de wê dema ku em li têngîna zerdeştî ku ew wê agir wê weke çavkaniya bûyinê wê bibînê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di rengê de wê weke ku wê bi pêvajoya bûyina wê re wê, çendî wê, ji ya hindik bi hêz bi ber ya bi hêz ve wê diçê wê di rengê de wê, pêvajoya bûyinê wê ji wê weke ku wê bibê. Li gorî wê, hemû bûyinên di gerdûnê de wê ji wê agirê wê bibin û wê ew ji ya germ li ya sar wê pêvajoyek ku wê di nava wê de wê weke bibê wê bi hebûna dibê re wê karibê wê werênê ser ziman. Aliyê germ wê weke aliyê ji wê dibê. Aliyê sar wê weke aliyê bûya û awa û darêjk û hwd girtiya wê bi wê re wê di rengê de wê weke li wê were lê hizirkirin.

Di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê wê bide dîyarkirin ku wê têngîna bûyinê wê di wê, pêvajoya bûyinê wê jiya li laş hatî bûyî û bi fizikî heya wê bi wê re wê di rengê de wê were ser ziman. Ev pêvajo wê weke pêvajoyek ku mirov wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di pêvajoya ji ya germ li ya sar de wê her gave wê, rewşek ku wê di wê de wê bi awayekê heyina bûyi ku wê were tefkirkirin wê bibê. Ev wê weke pêvajoyek ku wê di wê temenê de wê di wê de wê weke aliyê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Weke çawa wê roj wê dagera yazdanê mazin ê zerdeştî bê. Ji wê bûyina dînyê wê karibê wê weke bi tefkirkirinek bi wê rengê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê weke ji wê derhanînê wê weke pêvajoya bûyinê bê. Ew wê, di wê pêvajoya bûyinê de wê, bi wê navberîya ji wê ya germ li ya sar ku wê dibê wê bi wê re wê bibê û wê di wê de wê jiyana wê weke ku wê li ser temenekê xwezayî wê di wê de wê rûbide û wê bibê.

Ev ali wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna bûyina hebûnê wê di wê temenê de wê weke ji êgir hatina wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi morfolojikî wê di rengê de wê weke

ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê di wê çerçoveyê de wê roj wê weke agirê pîroz ê herî dijwar ku ew di navenda wê de dibê wê ew li dora wê bûyinên ku ew ji wê bûna wê di ahengekê de wê bi wê re wê bibin û ew wê çavkaniya xwe ya jiyânî û hwd wê ji wê bigirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê ev pêvajoya bûyinê wê weke pêvajoyek gerdûnî bê. Wê di wê de wê, bi dengekê wê weke bûyina giyanê wê deng li wê vedê û wê bibê. Di wê çerçoveyê de ev wê bi wê re wê êdî wê li wê zêde bibê. Wê xwe ji xwe wê zêdetir wê bikê. Di wê temenê de wê xwe ji xwe hilberîn û an di wê çerçoveyê de wê weke ji xwe bûyinê û bi xwe ketina nava tevgerê wê weke aliyekê wê yê ku wê bi fêrsek fahmkirinê a din re ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di çerçoveya fêrsa bûyinê a weke bi giyanî wê di rengekê de wê, di şewayekê de wê di dewama wê têgîna hebûnê a zerdeştî de wê mani wê şîroveya wî weke çavkaniya bûyina hebûnê wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê maniyî wê weke ji wê rohniya dijwar wê di rengekê de wê qatkên wê ji wê bi bijiqin û wê li hewirdorê wê belav bibin. Wê ew belavbûn wê dema ku ew bû jî wê ew qatkên rohniyê wê werin û wê bikevina dûnya bi fîzîkî de. Wê êdî wê weke di wê de wê 'dil' wê werina girtin û wê di awayekê de wê temenê bûyina bedenên dijin wê di awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê biafirênin. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare çavkaniya bûyinê û fêrsa bi bûyina giyanî wê ji wê çavkaniyê û qatkên rohniyê wê weke ku wê bibin. Ew rohniya û wê di encama wê de wê weke ku wê cardin wê li çavkaniya xwe wê vegehihê.

Di fêrsa têgîna heyina giyanî a zerdeştî de wê weke ku ew wê were dîtin ku ew wê çawa wê, di rengekê de wê, were lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê, du fêrsên fahmkirinê bi morfolojîkî wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Yek wê bi têgîna rêwitiya giyanî bê û ya din jî wê bi têgîna hişmendîya bi wê re bê. Aliyê din ê

weke yê bi wê laş bi jîyan dibê jî wê di morfolojiya wê ya rohnîyê de wê di renekê de wê weke ku wê wateya xwe wê bibînê.

Li gorî hin çavkaniya mijarê bûyinê ji avêsta

Di mijare têngîna bûyinê û têngîha hebûnê a zerdeştî de wê dema ku em ji nava avêsta wê bixwezîna wê werênîna ser zîman wê weke ku wê di de wê were ser zîman wê bi têngîna 'demên afirandinê' re wê, di renekê de wê were dîtin ku ew wê were hanîn li ser zîman. Ev rengên afirandinê wê pêvajoyên bûyîna ardûazman, hebûna di nava wê de dijî û hebûna bûjenî û hwd re wê were ser zîman. Di wê demê de wê di dema ku wê bahsa wê were kirin wê bi pêvajoyek şenber re wê bahsa wê were kirin. Minaq wê mazda û ahrîman wê weke bîra û zaroyên zerwan wê werîna ser zîman û wê di nava wan de wê her yekê wê sê hezar sal wê di gerdûnê de wê serwer bibê. Di wê dema pêşî de wê bê gotin ku wê pêşî ahrîman wê biafirînê û ew wê weke bi ya bûyî û heyî û hwd re wê di renekê de wê werênê ser zîman. Ev pêvajoyên wê di wê rengê de wê bi hinek pêvajoyên hizirkirinê re wê, werê ser zîman.

” Serdema afirandîna (bûjenî) ku dê 3000 sal jî bidome, piştî peymanê dest pê kir, dema ku Ohrmazd têkçûna xwe ya dawî ji Ehrîman re bi xwendîna duaya Ahunwar ragihand û bû sedem ku ew dîsa di tariyê de biçê. gêjbûnek ku di tevahiya serdema afirandinê de dom kir, dema ku wî dîsa ket nav tariyê de dest pê kir. Di vê demê de, Ohrmazd efrandinên xwe di darêjka bûjenî (gētīg) de şekil da, "yasna ruhanî" pîroz kir (Bundahišn 3.23). Wî her afirandin xîste bin parastîna yek ji heft Amahraspand (. Aməša Spənta). Pêşî ewî ezman afirand, ku mîna qalikê hêkê dor li erdê digire (Şahrewar ku Afirandîna duyemîn av bû, ku nîvê jêrîn ê "hêkê" dagirtî bû (Haurvatāt ve dihat parastin). Afirandîna sêyem, erd (ji aliyê Spənta Ārmaiti ve hatiye parastin), di şiklê dîskê de, di nav avên seretayî de herikî. Li ser wê afirînên çaremîn, pêncemîn û şeşemîn hene, bi rêzê ve nebat an dara yekane (ji hêla Amərətāt ve tê parastin), gayê bêhempa hatî afirandin (ji hêla Vohu Manah ve hatî parastin), û Gayōmard ê mirovê yekem ji aliyê ormuзд bi xwe ve rawesta bû. Afirandîna heftemîn, agir (ji hêla Ardwhišt ve hatî parastin; û ev Aša Vahišta bû), hate gotin ku di hemî afirandinên din de derbas dibe (mînaq, Bundahišn 3.8). Di heyama 3000 salî ya afirandîna bûjenî de, ev afirandin bêtevger bûn û roj li nîveka ezmanan bêlivîn sekinîbû(çav: M. Boyce, "On Mithra's Part in Zoroastrianism," BSOAS 32, 1969, p. 10-34.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century

Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.).”

” Di wê pêvajoyê de wê bahsa xirabûna wê tifaqe nava wan a sê-hezar sali wê di wê rengê de wê were kirin û wê piştî wê, ku wê dawî li dema desthilarî û serdestiya ahriman wê were hanîn ew wê, li hemberî wê bikeve nava hêrişê. Ew wê di wê rengê de wê were hanîn li ser ziman. Ohrmazd nebat, ga û mirovê pêşîn bi danîna "prototîpên" (karb) li asmanî yên stêrk, heyv û rojê (Bundahišn 7) çêkir kir. Lê Ahriman ket nav ezman, av qirêj kir, vekir. di erdê de qul kir, nebat zuwa bû, ga kuşt, êrişî Gayōmard kir û di dawiyê de kuşt, agir bi dûmanê qirêj kir. Bi vî awayî ew di destpêkê de bi ser ket: Dinya tarî bû. Dûre tevger kete dinyayê û xebatên Ohrmazd dest bi şer kirin. Di encamê de, tê gotin ku Ahriman di ezmên de asê maye û nahêle ku ew bigihîje zozanên ezmanî. Şev bi roj guherî. Av diherikî û bi vî awayî dikaribû were paqij kirin; Ava şor ji nû veqetandin. Gola efsanewî Frāxwkard hate damezrandin, û derya û golên din ji vir pêş ketin. Erd bi kokên çiyayên ku li ser şîn bûbûn lenger kiribû. Barana yekem axa xwemal li heft parzemînan parçe kir. Yekem gîhaya hişkkirî hate lêdan û bi avê re tevlihev kirin, di encamê de jiyana riwekan pêş ket. Tê gotin ku bêtir nebat ji şaxên ga çêdibin (Bundahišn 6.2), tovê wê dibe çavkaniya jiyana heywanan. Bi heman awayî, laşê Gayōmard metal hilberand û zewaca mirovî ya yekem ji dûndana wî pêşve çû. Agir dinyaya edaletê parast û jîyan û tevger derfet kir; xwarrah ji nêz ve bi têgeha "dewlemendî, û rûmet" ve girêdayî bû Hemî van pêşveçûnan di qonaxa niha ya tevlihevkirinê de, ku dê bi tevahî 3000 sal dirêj be, pêk hatin. Di dawiya vê serdemê de, "cudakirina" xerabiyê ji qenciyê, û piştî merasîma şînê ya dawîn nûvekirin (fraşegird).) dê dest pê bike.”

” Birhanên ji Avestaya Biçûk pir kêr in ku bi rengekî berbiçav nîşan bide ka ev efsane çawa pêşketiye. Di hin beşan de afirandin hema hema bi heman rêza kevneşopîya paşerojê têne jimartin. Di hin rewşan de agir bi tevahî ji holê tê rakirin, lê li deverek din ew xuya ye ku li ser cîhên miriyên rast jî rojê tê temsîl kirin. Yasna Haptañhāiti bi heman awayî têtikiliyên nêzîk ên di navbera agir, roj û Aşa de piştrast dike. Di Yasna 37.1-ê de, Ahura Mazda wekî afirînerê "gav û Aşa, av û nebat, van çira û erdê" tê perestîn. Mirov û agir li wir ji hêla Ahura Mazdā û Aşa ve têne temsîl kirin. Ev têtikilî bi xurtî pêwendiyek zû di navbera bûyin û heyînan de pêşniyar dike.”

” Bi berfirehî tê herêkirin ku Gatha referansên ji bo girêdanên weha dihewîne. Lêbelê, cewhera van nivîsan wisa ye ku bi awakî teqez nayê birhankirin an jî red kirin ku heft azmanên afirandinê beşek ji hînkirina Zerdeşt in. Lêbelê, birhanên Gathic di balkişandina rola Ahura Mazda wekî yekane afirînerê gerdûnê de diyar e û di danasîna rewşa heyî ya cîhanê de ji bo çalakiyên wêranker ên hêza xirab. Şopên efsaneyên cuda dihên dîtîn. Li gorî danayên avêstayî, ku bi Dâdestan î dînîg re ye, Ohrmazd hemî afirandinan di laşek (xuyaye mirovî) de bi cih kiriye û ew di hundurê wê de tevdigerin. Dûv re ji beşên cihêreng ên vê laşê afirînên tam/tekûz hatin derxistin. Têkiliyek di navbera makrokosmê û mîkrokosmosê de dikare di Bundahišn (Anklesaria, 1.a.10) de were dîtîn, ku tê gotin ku cîhan "di sûretê mirovan de" hatiye afirandin, û di Zâdspram (30.1) de, ku tê de laşê mirov dişibihe zemînê (çav: M. Boyce, "On Mithra's Part in Zoroastrianism," BSOAS 32, 1969, p. 10-34.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.).”

” Gelek caran hînkirinên spekulatîf ên di derbarê kozmogoniyê de ji têgiha Zerwanî re hatine veqetandin. Lêbelê, hin ji van di berhemên ku ji Zandên "tûndî" hatine wergirtin de têne xuyakirin, ku nîşan dide ku ew ji hêla piraniya zanyarên Zerdeştî ve hatine pejirandin. Zerwaniyan bawer dikir ku Zerwan, xwedayê demê, yekem heyîna xwedayî ye û ew qurbaniya wî ya seretayî, bi gumanê re, bû ku Ahrîman û Ohrmazd peyda kir. Li gor çavkaniyeke Zervanî hatiye neqandin. Demek berê agir û av afirand û dema ku ew li hev hanî Ohrmazd derket holê. Dixuye ku kozmogoniya Zerwanî ji kozmogoniya xwemal "tundi" hêmanên spekulatîftir dihewîne. Di nav xalên girîng de afirandina "dema serdestiya dirêj" (zamân î dagrand-xwadây) ji "dema bêsînor" (zamân î akenârag) û hînkirinên li ser fezayê (wây, gyâg) û zemînê. Di van spekulasyonan de, têgînên du hebûniyê û belavbûnê bi qasî afirandinê roleke girîng dileyîzin. Hînkirinên Zerwanî bi kûrahî di bin bandûra astronomî û stêrnasiyê de dibin. Dibe ku mijûlbûna bi zodiacê re di heyamek tixûbdar a 12,000 salan de bawerî derxistibe. Di Zâdspram (34.20) de rêzek ji diwanzdeh afirandinan jî tê gotin (çav: M. Boyce, "On Mithra's Part in Zoroastrianism," BSOAS 32, 1969, pp. 10-34.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.). (çav: H. W. Bailey, Zoroastrian Problems in the Ninth-Century Books, Oxford, 1943; repr. Oxford, 1971.).”

” Her wiha li gorî hin çavkaniyan kesekî navbeynkar çavdêriya lihevkirina her du giyanan kiriye. Ji Mîtrayê, ji rojê bi bawer dikê wê di wê nûqte wê karibê bîrkirinekê bi wî re wê werênê ser ziman. Çîrokên Eznik û Şahrestanî di eslê xwe de ku zerwanî ne, lê di Avestayê de karekî bi vî rengî ji Srōš (Sraoša) re jî têtê dîtin heya, ku hin taybetmendiye wî ji Mîthra hatine wergirtin. Têgeha peymana di navbera Ohrmazd û Ahriman de dibe ku ji rola girîngtir a Mîtra ya wek serwerê peymanê di kozmogoniya berî Zerdeştî de derketibe. Her weha Mithra, "şaper", bi "şakerê hemû bûyinan" re wê dide diyarkirin. Strana Avestayî ya ji Frauuaşis re (Jt. 13), her çend bi giranî "Zerdeştîbûyî" be jî, şopên vegotinek bingehîn a cihêreng a jêdera dinyayê dihewîne. Ji ber Frauuaşis, tê gotin ku av diherikin, nebat şîn dibin, ba lê dikevin, zarok ji mirovan re çêdibin, û heyv û stêrk di rêyên xwe yên diyarkirî de tevdiagerin (gathayên 14-16). Frauuaşis alîkariya Ahura Mazdâ dike ku erd û ezmanan "bişkîne" (vî.'āraiaa-). Di gathayan de tê gotin ku nebat piştî afirandinê demeke dirêj razan mane; Frauuaşis ji bo rizgarkirina wan ji vî rewşa nebextane têne pesindan. Li cîhek din (gathayên 77-78) tê gotin ku Vohu Manah û Ātar nehiştin ku Angra Mainyu êrîşî erdê bike, "daku wî nikaribe rê li ber herikîna avê bigire, nebat mezin bibin; Di carekê de, avên pir bi hêz ... herikî, nebat mezin bûn." Beşa duyemîn diyar dike ku, di kozmogoniyek berê de, nebat û av bi rastî bêtevger û bê mezin bûn heya ku çalakiyek rizgariyê pêkhat. Ji ber vî yekê, birhanên hevgerî yên Yaşt 13 bi tundî destnîşan dikin ku di guhertoyek pêş-Zerdeştî ya kozmogoniyê de rewşek seretayî hebû ku tê de nebat nedikarî mezin bibin, mirov (û dibe ku heywan) zêde nebûn û bi rohnî ezman bêtevger rawestiyar. Dibe ku li ser erdê zextê bike. Ev rewşa statîk eşkere ji rewşa paşerojê ya mezinbûn û tevgerê kêmîtir hate hesibandin. Efsaneya Yima ku dinyayê sê qat dike di heman demê de efsaneyek kevntir destnîşan dike ku tê de efrandinên xwemal di destpêka zeman de bi kiryarek erênî ji zindana xwe hatine rizgar kirin. Lê belê encamên efsaneyêke wiha ji efsaneya Zerdeştî ya "tûndî" ku tê de rewşa eslî û bêtevger wek îdeal tê binavkirin û tevger, nûsîn û cihêrengî bi awayekî nerasterast ji êrîşa Ehrîman re tê binavkirin, gelek cuda ye (çav:K. Hoffmann, "Mārtānḍa and Gayōmart," MSS 11, 1957, pp. 85-108.). (çav:A. A. MacDonnell, A Vedic Reader for Students, London, 1917; repr. Madras, 1972..)"

Di mijare vegotinê de wê were dîtin ku wê çawa wê di rengekê de wê mijare heyinê û bûyinê wê di rengekê de wê bi wê re wê were ser ziman.

Di wê re wê bi pêvajoyên bûyinê û bi hizirkirina wê re wê di nava çavkaniyên ku ew dihênina ser ziman de wê were dîtin. Wekî din wê ji aliyekê din ve jî wê mijare heyinê wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, di ya têtikiya kosmolojiya gerdûnê û ya jiyana a bi bûyinê re wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin.

Li vir wê di pêvajoya bûyinê de wê salixkirinênku ew wê bi wê re wê werina kirin wê bi zêdeyî wê derkevina li pêş. Di rengekê de wê di nava dualiteya bûyinê û nebûnê de wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Li ser temenekê bi hizirkirina bi kosmolojiya zerwani re wê di awayekê de wê di dewama wê de wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di têtigîna avêstayî de wê weke ku wê zerdeşt wê werênê ser ziman wê di wê de wê, bi pêvajoya bûyinê û mazinbûnê re wê di rengekê de wê li ser ya dibê re wê were dîtin ku ew wê were hanîn li ser ziman. Di nava rewşa jiyana wê bi her çar elemenên weke agir, av, hewa û axê, re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew wê li wê were lê hizirkirin. Lê ya aqil wê piştî wê weke ku em di nava bineterên êzdayî de dibînin weke elementa pêncem wê li wê were zêde kirin.

Mijare hebûnê û bi bûyina wê ya bi fahmkirina jî nava avêsta ..

Zerdeştîti wê di rengekê de wê xwediyê felsefeyek weke ya ku wê mijare hebûnê wê bi pêvajoyên wê yên bûyinê re wê, weke ku wê piştî bûyina demê (zerwan) re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, di nava wê pêvajoya bûyinê wê, di awayekê de wê çawa wê bibê wê, di rengekê de wê were dîtin ku wê li ser wê were sekin in. Wek aliyekê wê yê din jî wê bi têtigîna demê re wê dema ku em li têtikiya nava ahrimanê û mazdaê û rewşa weke ya bûyinê ku wê dinerê ku ew di rengê ku ew dihê hanîn li ser ziman de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê di awayekê de wê bi demê ve wê girêdayî wê werênê ser ziman. Minaq wê, di rengekê de wê di nava tekoşîna nava ahrimanê û mazda de wê dema ku wê avê li ser nebatan wê bibê wê hebûna wan wê weke bi bûyinê û mazinbûna xwe re wê 'bisekinê' re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê di têtigîna sekininê de wê ya ku wê were ser ziman wê têtigînek morfolojîkî a weke

bi ya pêvajoya demê re ku ew dibê re wê di şêwayekê de wê were dîtin ku ew wê were hanîn li ser ziman.

Di demê de wê bi pêvajoya demê re wê dema ku ew dibê wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Lê ew wê bi serê xwe wê weke heyinekê ku ew di wê fêrsa wê ya serbixwe de jî wê di rengekê de wê pênasekirin. Di wê çerçoveyê de wê mijare heyinê û bûyina wê di wê çerçoveyê de wê di nava hinek pêvajoyên bûyinê de wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Li vir wê, di fêrsa wê bi xwe re wê bûyin û mazinbûna wê ku mirov wê li wê bihizirê wê bi têkiliya nava elementên weke bûyinê a bi herikina avê li wê re wê, di rengekê de wê, di morfolojiyekê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê û wê di awayekê de wê were dîtin ku ew wê were hanîn li ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare nebatê jî, heywanan jî û mirov jî wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê, di rengekê de wê bi wê çerçoveya bûyinê re wê di rengekê de wê di ahengekê de wê bi hev ve wê girêdayî wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman.

Hebûna dibê wê bi têgînek ji çavkaniya wê di wê rengê de wê, li wê were lê hizirkirin. Ji wê jî wê di rengekê de wê bi ghiştina giyanekê (fravasi) ku wê biafirê wê bi wê re wê di rengekê de wê êdî ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ew wê di wê de wê weke ya ku ew wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê ya ku ew wê di wê de wê bûyinê wê diyarbikê û wê bikê tevgerê û wê bûyin, mazinbûn û hwd wê bi aliyên wê yên ku wê bi wan aliyên ve wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman re wê, li wê were lê hizirkirin.

Di mijare têgîna bûyinê û heyina wê di wê heyinê de bûyina tevgerê, jiyanê û hwd wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Giyane pîroz a zerdeşt spente mainyu bi rêya wê, dûnya, mirovati û hemû bûyinên di hundurê wê de ew wê, di rengekê de wê, were afirandin. Ew wê bi elementa pêncem wê were paxîşandin û ew element jî wê zanin bê. Wê ber vê yekê wê 'zaneyê mazin' wê di rengekê de wê bi wê re wê ji zêde wê were bahskirin. Piştî wê jî wê di rengekê de wê bahsa 'şeş giyanên pîroz ên nemir' wê were kirin ku ew hatina afirandin û ew wê li ser temenê jiyanê û bûyinê wê di rengekê de wê, xwediyê erk û hêza afirandinê bê bin. Lê ew wê, di bin serwerîya jiyane herî mazin a

spnete mainyu de bin. Di wê nûqteyê de wê, ew sazûmana ku wê, ew wê biafirênin wê di rengekê de wê weke ku wê were gotin wê ji şerê nava başî û nebaşîyê re wê were tehdidkirin. Wê bi wê re wê, zerdeşt wê werênê ser ziman ku wê, di wê şerê nava başî û nebaşîyê de wê hêza hêzên giyanên aliyê baş ku ew bi serkevin wê pêwîstiya li wan piştgiriyê wê ji mirovatîyê ku wê bibê re wê bahsa wê bikê. Di awayekê de wê di vegotinên zerdeşt de wê bahsa afirandina aciniyan ku wê bahsa wê were kirin de wê, bi têkiliya wê bi aliyê 'nebaş' û an ahriman re wê, were kirin ku ew wê weke giyanên ku wê xwediyê nemiriyekê ku wê li hemberî wan giyanên spente mainyu wê şerbikin wê di rengekê de wê weke bahsa wan wê were kirin.

Di mijare tekoşînek giyani de wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtin ku ew wê, di awayekê de wê were ser ziman. Di nava şerê nava giyanê de wê bi aliyê baş û nebaş re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê were ser ziman. Di morfolojîya başî û nebaşîyê a di jîyanê û bi wê di giyanê de wê di rengekê de wê bi wê re wê êdî ku wê çawa wê temenê wê were salixkirin wê di rengekê de wê ji wê di rengekê de wê were bahskirin.

Di rengekê de wê, di nava jîyanê de wê, hebûna zindiyan wê bi wasifkirina wan û an xosletên wan re jî wê di rengekê de wê, di şêwayekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, were ser ziman. Minaq wê, di nava wê sazûmanê de ku wê xwediyê giyanek nemir bê wê mar wê di vegotinên avestayî de wê ji aliyekê ve wê bahsa wê were kirin ku ew wê li hemberî wê sazûmana ku wê spente mainyu wê bi giyanên pîroz ên nemir ku ew diafirênê wê biafirênê wê li hemberî wê rabê re wê di rengekê de wê di hinek vegotinên de wê bahsa wê were kirin.

Di mijare çanda zerdeştî de wê dema ku wê bahsa mar wê di wê de wê were kirin wê hinek aliyên ku wê di wê de wê were ser ziman wê hebin. Di demên piştî de wê weke ku wê hinek gûharandin wê di wê de wê were kirin. Ev gûharandinên ku wê ezdeyî wê weke piştî sasanîyê ku wê pêşkevin û wê di rengekê de wê bahsa wê bikin wê di şêwayekê de wê, weke di şêwayekê weke ku wê li dora wê were vegotin de wê di rengekê de wê were vegotin. Wê jî wê di karê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna marê de wê di nava morfolojîya çandî a kurdistanî û herêmê giştî de wê hinek fêrsên ku mirov wê hilde li dest wê hebê. Di rengekê de wê, di nava demên prezerdeştî de wê, di rengekê de wê, di şêwayekê de wê weke bi têgînek bi nirx û û pîroz wê di nava

têgînên herêmê û çanda wê ya fahmkirinê a di wê warê de wê were ser ziman.

Weki din wê jî wê mirov wê dibînê ku wê piştî medan û pê de wê çandek ku wê di wê de wê zêdetirî wê çanda baviksaliyê wê di şêwayekê de wê were ser ziman wê derkeve li pêş bi desthilatî û ev wê ji axamanişan û heta sasaniyan wê di şîroveyên metnên zerdeştî de wê weke ku wê li gorî wê di rengekê de wê werê kirin. Di wê warê de wê bi gûharandinên ku wê werina kirin wê weke wê di nava wê de wê ev fêrsên fahmkirinê wê di rengekê de wê were mahkum kirin. Lê mar wê di rengekê de wê bi giyanek pîroz a ji wan şeş giyanên pîroz ên nemir û afirandî wê di rengekê de wê di ya çanda berê de wê were dîtin ku wê were ser ziman. Ev mijare 'şeş giyanên pîroz' wê di rengekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê di awayekê de wê li wê bihizirê wê weke di demên prezerdeştî de wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi zedeyî wê serwer bê wê dîmenek wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were ser ziman. Di nava çanda mitrayî de wê, ji holê rakirina kulta 'ga' û di nava çanda zerdeştî de wê bbi wê re hewldana ji holê rakirina kulta 'mar' wê di rengekê û morfolojiyek ku wê di dîmenekê weke ne dûrî hev de wê di wê çerçoveyê de wê were dîtin ku wê were vegotin û wê were ser ziman.

Di wê morfolojiyê de wê ev aliyên ku wê bi wan aliyan re wê were ser ziman wê di dîmenekê de wê weke di nava şerê nava yazdanan de a di demên mitolojîyê ên berê de wê dîmenekê wê weke bi wê rengê wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê, di çerçoveya têgînek zêhnî û awayekê de wê di aheng û rengê pêşketina wê û bi wê re di ahengekê de wê weke ku ew wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di kulte dema prezerdeştî de wê were dîtin ku wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê ev kult wê weke kultên di têgîna yazdanî de wê serwer bin. Wê, di wê de wê di rengekê de wê weke aliyên ku ew wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê were ser ziman.

Hinek şîrovevan wê dema ku wê pêvajoya gûharînê wê şîrove dikin wê di dîmenekê de wê weke ev pêvajo wê çawa wê bi ber pêvajoyek bi aqilane ve diçê wê di rengekê de wê şîrovebikin. Minaq wê di rêgezên

zerdeştî ên weke 'baş bi hizire, baş bêja û baş bike' wê di demên manitiyê de wê bi têgîna 'sê- mohran' weke ku wê mohrkirina devê xwe, destê xwe û uzwê xwe yê zayendî re wê, were ji hê bahskirin. Ev ev wê ne di renekê de wê, weke ku ew wê êdî wê newina bikarhanîn wê di wê meneyê de wê werina ser ziman. Wê vaji wê di awayekê bi hiş û şiyarî û hişmendiyek bi zane de wê, di renekê de wê, bi rastkirinê re wê di şêwayekê de wê were tefsirkirin.

Di renekê de wê di nava mantiyê de wê ev wê di şêwayekê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyên wê yên ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê werina şirovekirin bin. Mani wê di renekê de wê, çawa ji nûve wê zerdeştîyê ku ew wê, ji wê dîmenê weke deforme hatikirin û ku ew wê bi wê rengê dibînê û wê rast nabînê wê li ser rastiya wê ya aslî wê bide wergerandin û wê bi awayekê gerdûnî wê bikê wê di wê temenê de wê di renekê de wê were dîtîn ku wê bibê xwediyê şêwa, fêrs û morfolojiyê di pêşketina xwe de.

Mijare fahmkirina têgîna hebûnê a di xate zedeştî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare fahmkirinê wê bi wê re wê, weke aliyên wê yên giring wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di mijare şenberîya wê de wê di renekê de wê hebûna şenber û diyar û ku ew di jiyanê de ew bi şenberî û fîzîkî û hwd ew xwediyê çerçoveyek bûjenî û heya re wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di şiroveyên ku wê li ser menewiyeta Spente mainyu re wê di renekê de wê were ser ziman û wê weke li dijî aliyê din ê wê were ser ziman wê di dîmenekê de wê, weke aliyekê ku wê li şiroveyan wê piştî re wê di renekê de wê weke were lê zêdekirin û wê di wê temenê de wê, were pêşxistin wê di nava wê çerçoveya fahmkirinê de wê bisekinê.

Wê dema ku mirov wê li wê çerçoveya fahmkirina têgîna hebûnî a zerdeştî dinerê û wê li wê di hizirê wê bi wê re wê dibînê ku wê fêrsên fahmkirinê û morfolojiyên wan wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di renekê û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê ku wê, bi wê çerçoveya heyinê re wê, di renekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Mani jî û piştî wê mezdek jî wê dema ku wê werênê ser ziman wê li ser wê hebûna ku ew bi hev re wê di yekitiyê û wê weke aliyekê wê bi bûjenî û hwd re wê hebê û aliyê wê yê din wê weke bi menewî û an bi têgînî weke ib têgihek darêjkî ku wê weke ji biriqîna bi dîtina wê ku mirov wê li wê bigihijê re wê di renekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare heyina heyi û wê herêkirina wê û an şirovekirina wê di wê rengê de wê, weke bi şiroveyên cihê wê di nava wê de wê weke ku wê were ser ziman. Ji nava fêrsên fahmkirinê ên avêsta wê di renekê de wê bi wê rengê wê weke ku wê were dîtin wê di şewayekê de wê bi mijare fahmkirinê a pêvajoyên bûyinê re wê dîmenekê bûyinê ê bi têngîna hebûnê ku wê li têngîna spente mainyu jî wê bê kirin mal wê di renekê de wê were kirin. Minaq wê di renekê de wê weke wê dema ku wê bahsa birrîqîna çemên avê li ser nebatan û şnbûn û mazinbûna wan sekinî ku wê bahsa wan wê were kirin de wê di renekê de wê bi wê re wê, weke ku wê piştî wê spente mainyu wê çawa wê çemekê din wê biafirênê û wê avê wê li ser wan wê bide herikandin wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê di encama hizra spente mainyu de wê ew afirandinên ku ew wê di wê temenê de wê bi têngîna weke ya menewî ku wê were ser ziman wê ji wê zêdetirî wê weke têngînek ku wê di dewama wê de wê bi ya felsefî û wê weke aliyekê wê yê din ê fîzîkî û bûjenî wê biafirê wê di pêvajoyek fahmkirinê de wê weke ku wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê pêvajoya fahmkirinê a bi ya heyi a weke heyinê û an hebûna ku ew bi wê heyinê re dihê ser ziman wê di wê temenê de wê bi morfolojîkî wê weke ku wê ji wê di renekê din de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Wê pêvajoya ku wê bi têngîna ahriman re wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê ji aliyekê ve wê di nava vegotinên weke bi efsanewî û hwd re wê were ser ziman wê di renekê de wê weke di demên destpêkê ên afirînê de ku wê were ser ziman û wê li ser esasê sê-hezar sal û sê-hezar sal ku wê bi peymanî wê weke bi dorê wê rêvebirina gerdûnê wê bikin de wê were ser ziman. Lê ji aliyekê din ve jî wê bi şiroveyên ku wê bi ahriman re wê werina ser ziman wê di renekê de wê ji wê cihê wê weke birîqîna ji heyina heyi a weke bi fahmkirina wê ku ew wê mirov wê weke bi xwe re wê bigirê re wê di renekê de wê bi wê re wê were ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê ahrimanî wê di wê rengê de wê weke bi têngînek çerçoveyî a hizirkirinê a hebûnê re wê bi şenberîya wê çerçoveyê re wê bi wê re wê weke ku wê were lê hizirkirin wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin.

Wê jî wê dikarê wê di renekê din de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê ahriman wê di renekê de wê, di wateya wê de wê weke ji ya ku ew wê ya heyî ku ew dibê weke fahmkirinê û wê di wê temenê de wê mirov wê fahmdikê re wê di wê temenê de wê di renekê de wê, were lê hizirkirin. Heta ku mirov hinekê din di wê têngînê de wê kûrbibê wê weke bi şenberîyek jiyânî weke dûrî têngîhên weke ya metafîzîkî wê bi wê sînorê heyinê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê, di renekê din de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên weke bi ya têngîna wê şenberîyê de wê fêrsên fahmkirinê ên bi morfolojîkî ku mirov li wan dihişînê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Weki din wê têngîna bi gotina 'ahriman' re wê di wateyan 'koke me' de jî wê di renekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê wateyekê wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bistênê. Di wê temenê de wê di renekê de wê hinek wateyên wê li ser têngînek hebûna ontolojîkî ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di awayekê de wê werênê ser ziman. Gotinên weke bi têngînek weke 'tariyê', 'nexweşîyê', 'nebaşîyê' û hwd re wê werina ser ziman wê weke hinek têngînên bi gotina menewîyetê ên darazî bin û ev gotin wê ji salixkirinê wê zêdetirî wê hinek rewşên bi niyet wê bi xwe re wê direnekê de wê weke ku wê salixbikin. Ev gotin wê gotina ahrimanî wê di renekê de wê weke ku wê salix nekin. Di wê temenê de wê di renekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku ev gotin wê di renekê de wê weke rewşek weke di têngînên weked di renekê bîrdozîkî û hwd de wê karibê bi têngînên darazî û hwd re wê di şewayekê de wê fahmbikê. Lê dervî wan têngînan bi nerinek felsefeyî wê dema ku mirov wê bikê ku wê gotinê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Gûharandinên ku wê ji demên axamanişan û heta demên sasaniyan wê di şîroveyê de wê werina kirin wê bi zêdeyî wê di awayekê de wê li ser temenekê bîrdozîkî wê ji aliyekê ve wê bibin û ev ali wê piştî wê weke aliyên ku wê weke dûrî zerdeştîyê ku wê bi wê re wê werina ser ziman û

wê ji mani û aligirên wî re wê li ser wê xate re wê bibina sedema raperînên ku wê bi navê zerdeştîyê ku wê li hemberî wê bikin jî. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê di rengekê de wê di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê raperînên maniyan wê di rengekê wê nikaribê dervî têgînek felsefeyî û hwd wê şîrovebikê. Ew wê, li ser rengê fahmkirinê ê di wê rengê de wê di rengekê de wê xwe di awayek de wê bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê li ser şêwayê salixkirina mijare hebûnê û rewşên bi wê ên fahmkirinê û hwd re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna hebûnê û şîroveyên bi mijare fahmkirinê ya şenber re wê di rengekê de wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dîmenekê de wê xwe ji aliyekê din ve wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di nava êzdayîyan û maniyan de wê, hewldanên parastina şîniyan û di demên weke demsalekê de wê, gêsni li ardê ne xistin û en kolandin jî wê hinekê wê bi wê aliyê ve wê girêdayî wê weke hinek aliyên ku mirov wê karibê fahmbikê bê. Li ser wê temenê wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê mijare pêvajoya fahmkirina têgîmna hebûnê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê hinekê din wê werênê ser ziman.

Di mijare zerdeştîyê û fahmkirinên wê bi têgîna hebûnê re wê di rengekê de wê hinek aliyên wê yên ku em dikarin bi têgînek pozîtîvî wê şîrovebikê wê di awayekê de wê hebê. Di rengekê de wê di bin du dîmenan de wê dikarê wê werênê ser ziman. Wê li ser aliyê wê yê felsefeyî wê dîmenê pêşî wê dîmenê razber ê bi metafîzîkî û hwd re ku wê karibê wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Dîmenê duyem jî wê bi awayekê wê weke bi dîmenê şenber û xwezayê û an hewirdorê û hwd ve girêdayî wê bi fahmkirina wê ve wê ji aliyekê ve wê wek eku wê girêdayî bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê ev herdu dîmen wê di nava dîmenê pêşî ê weke yê ku wê bi ahrimanî ê bûjenî û hwd re ku wê bibê re wê di rengek de wê xwe bide dîyarkirin. Aliyê din ê weke bi têgîna spente mainyu re wê were şîrovekirin ew wê weke aliyekê ku wê di rengekê de wê li ser

temenekê menewiyetê wê bi temen bê û wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê di rengê de wê bi awayekê wê were lê hizirkirin.

Lê di rengê de wê weke di têngîna zerdeşt a demên pêşî de wê weke ku wê were dîtin ew wê di rengê de wê bi aliyê pêşî û yî duyem re wê bi hev re wê di ahengekê de wê were şîrovekirin. Aliyê têngîna menewiyetê wê dikarê wê di wê nûqtayê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê û wê çend gotinan wê li ser wê bibibêjê. Wê dikarê wê di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di fêrs û morfolojiya têngîna menewiyetê de wê ji têngînek weke ya fahmkirina bi aliyê aqilî ku wê weke bi çavkaniya ji ya heyina heyî weke biriqîna wê cihêtirî wê hebê. Di wê temenê de wê di rengê de wê ev wê weke aliyekê rewîstî wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Aliyê ku wê piştî wê, demê wê bi têngîna spente mainyu re wê, bi şîroveyên ser avêsta re ku wê di dîmenekê vegûhar de wê were dîtin wê ev ali jî bê. Wê di wê nûqtayê de wê dema ku wê ev ali wê weke bi têngîna menewî ku wê ji jiyânê wê were dîrkirin û wê tenê wê weke têngînek etîkî û an rewîstî wê were şîrovekirin. Wê tenê wê aliyê din ku wê hertimî wê bi nagativ wê li lê wê êdî wê wer nerin aliyê ahrimanî bi têngîna xwe ya heyina heyî û biriqîna wê re wê li jiyânê wê di rengê de wê bimênê.

Di wê nûqtayê de wê aqilekê ku wê bi tememî wê ji jiyânê wê dîrkeve û wê di awayekê de wê weke ku wê li heyin û heyinên jiyânî wê bi nagativî wê hertimî wê binerê jî wê di rengê de wê weke ku wê piştî wê êdî wê di her demê de wê di hemû rengên aqil de wê di bin navê têngîna menewî û hwd de wê xwe di şewayekê de ew bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têngîna menewiyetê wê di wê rengê de wê, ji aliyekê ve wê weke li dîmenekê dijber wê di rengê de wê li jiyânê wê weke nerînekê wê pêşketina wê weke aliyekê ku wê ji wê aliyê ve wê di rengê de wê fahmbikê bê. Di awayekê de wê awayekê de wê xwezaye ku wê di demên pêşî de wê bi hemû heyin û rewşên xwe yên jiyânî û zindiyên wê re wê weke pîroz wê were dîtin bi jiyânîya wan re wê, di rengê de wê êdî wê weke ku wê ji wê dîrketin wê di awayekê de wê weke ku wê bibê. Ev jî wê weke

aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê d ewê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên bi fahmkirinê re wê ji wê aliyê ve wê hinek fêrsên wê yên bi fahmkirinê ên ku mirov wê pêwîst bê ku wan li lê bipirsê wê xwe di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin re wê bibê.

Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê weke ku wê ev ali bê.

Di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê din jî wê di fahmkirinê de wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di renekê de wê weke aqilê jiyane ê pîretikî û an wê weke ji ya kirinê û bûjenên jiyane û an rewşên bûjenê ku ew dibê jî wê ew aqilê menewî wê weke ji wê cihê wê di renekê de wê weke aliyekê din ê xwe li ser wê re wê di renekê de wê bi rêgezî wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê weke ku wê ev ali bê. Di wê nûqteyê de wê, di renekê de wê, di aslê xwe de wê weke ku wê di dîmenekê de wê ya ku wê bi aqilê ahrimanî û mahkumkirina wê re wê di renekê de wê di jiyane de wê were dîtin jî wê di şewayekê de wê weke ku wê heyina fîzîkî-bûjenî a jiyane û biriqîna wê ya aqilî a şenber a weke aqilê pîretikî û hwd bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê, dikarê wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê, weke di dîmenê yekxwûdayiyekê de wê, spente mainyu wê xwe derxê li asta herî jorin û wê di wê temenê de wê weke hemû tîkiliyên xwe bi jiyane fîzîkî û aqilê wê re wê bibirre. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke encamek ku wê di demên wê demên piştre de wê di nava

fahmkirina wê ya ku wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê were pêşxistin jî wê bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê gûharînên di fahmkirina zerdeştî de wê di renekê de wê weke ku wê were dîtin wê ji temen ve bin û wê bi têngînek felsefeyî û jîyanî wê weke ku wê bi temenî wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê ji hev wê were dûrkin. Ev ji hev dûrketina têngî wê di renekê de wê êdî wê weke berê wê bingihê hizirkirinê û hwd wê bi xwe re wê neafirênê. Wê di wê temenê de wê ji hizirkirinê û pêvajoyên afirandina bi hizirkirinê wê weke ku wê dûrketin wê bi wê re wê di renekê de wê bibê. Ya ku wê manî wê di renekê de wê weke ku wê li hemberî wê raperînê wê bi zêhnî û felsefeyî wê bikê jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê weke ku wê ev ali bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê di dewama wê de wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mani wê bixwezê ku wê dîmenê pêşî ê bi hizirkirinê wê werênê ser ziman. Di dîmenekê de wê weke ku ew dixwezê ya kevn wê bi şûn ve wê werênê. Lê di aslê xwe de wê ya kevn wê weke morfolojiyekê wê di aqilê dema xwe de wê bide hizirkirin û wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mani wê di dewama wê têngîna avêsta de wê bixwezê ku ew wê di wê nûqtayê de wê li wê bihizirê bê. Wê yekkirina u wê di dema sasanîyan de wê were kirin wê ne tenekê wê mani wê piştî wî mezdekî jî wê li ser wê temenê wê di renekê de wê weke ku wê li hemberî wê di renekê de wê rabê û wê bixwezê ku wê di awqayekê de wê di renekê de wê bi gûharênê. Di wê temenê de ew dîmenê berê ê destpêkê ku wê weke mani wê di wê de wê jîyanê, xwezayê, mirov, fahmkirinê, gerdûnê û rastitiyê û hwd wê bibênê wê bixwezê wê, di awayekê de wê di nava fahmkirina xwe ya demê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Gûharînên zerdeştî wê di wê temenê de wê giring bin ku mirov wê bi encamên wan re wê çî wê bi xwe re wê werênin ku ew werina fahmkirin.

Di mijare felsefeya zerdeştîyê de wê di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, weke çendî wê bi gûharînên demên sasanîyan û hwd re wê, di renekê de wê zêde nikaribê zerdeştîyê rastiya wê fahmbikê wê, di renekê de wê weke ku mirov dikarê di heman rengê de wê bînenê ser ziman ku wê, rastiya zerdeştîyê wê bi têngîna

wê ya felsefî wê, di rengekê de wê çawa wê xwediyê bandûrekê û xatek pêşketinê bê ku ew heta ku ew newê fahmkirin jî wê nikaribê zêdeyî li ser xate ezdayî jî wê, di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Di rengekê de wê di pêvajoyên li dûv hev de wê, mitrayî û zerdeşt wê, werin û wê xwediyê pêvajo û fêrsên fahmkirinê ên di dewama hev de bin.

Di awayekê de wê, mijare ahrimanî wê, di rengekê de wê, weke pêvajoyek bi têngîna heyinê re wê hebê wê, di rengekê de wê were dîtî wê bibê. Wê di wê nûqteyê de wê, hebûna bûjenî a dûnyawî û biriqîna wê ya aqilî wê di wê temenê de wê bi wê ve wê girêdayî wê were ser ziman.

Li gorî ku wê di rengekê de wê were şîrovekirin ku wê, çendî wê bi wê ve wê girêdayî wê di rengekê de wê aliyekê wê bi bûyîna heyîna heyî re wê were ser ziman ku wê, spenta mainyu'yî wê weke di kifşkirina wê de wê weke diyarkirina wê were ser ziman jî lê wê weke xatek fahmkirina aê hizrî a pergâlî a rewîstî wê di rengekê de wê were dîtî. Di wê temenê de wê bi hinek fêrsên fahmkirinê re wê di rengekê de wê, were ser ziman. Pergale hizirkirinê a li dorê ku wê were hûnandin jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê cihanek menewî ku wê di wê temenê de wê bibê wê bi wê ve wê girêdayî wê were dîtî ku wê were ser ziman.

Ya ku wê, di wê temenê de wê di demên sasaniyan de wê bi awayekê deformekirinê wê bi wê re wê were kirin wê, di wê dualiteya nava wê de wê, ji rengekê wê çawa wê weke ji wê dûrkinê wê bi wê re wê di rengekê de wê were kirin û wê bi temenekê monist ê ku wê tenê wê ji aliyekê ve wê bi ve wê girêdayê wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman wê, were dîtî. Demên zerdeştî wê, di rengekê de wê piştî mitrayiyê wê weke demna tam ê felsefeyî û di rengê wê de wê bi hizrî wê weke ku wê pêşkevin jî wê karibê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê kaeribê wê werênê ser ziman.

Pirsgirêka wê ya fahmkirinê di wê temenê de wê di rengekê de wê piştî demên helenikî û hwd wê, di rengekê de wê li ser wê hewldana yekkirina monistî ku wê were xwestin ku wê bi şîroveyên gûharînêr ên li ser spenta mainyu û hwd re wê werina kirin re wê di rengekê de wê bi wê re wê xwe bidina diyarkirin. Lê tevî wê jî wê di demên helenikî de wê weke têngînek ku wê hê bandûra wê di asta jor de bê. Wê di warê têngînek weke pergâlî a fahmkirinê a weke ya felsefeyî de wê di wê demê de wê bi bandûra xwe re wê di rengekê de wê were dîtî.

Di rengekê de wê pergale zerdeştî ku em wê dema ku em bahsa wê dikin em ji du aliyên ve wê di serî de wê, dikarin wê bahsa wê bikin. Li

ser xate êzdayi re wê, demên prezerdeştî ên berî zerdeştî ku wê di renekê de wê bi pêvajoyên xwezayî û mîtrayi wê di renekê de wê di zikhev de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê xwe di renekê de wê bidina dîyarkirin bin. Aliyê din jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê heta ku wê werênê ser ziman.

Di mijare aliyê prezerdeştî de wê, direnekê de wê xosletên wê yên bi hizir û pêşketinê û yên fahmkirinê de wê, xosletên felsefeyî û bandûrên wê yên li ser filosofên bahre reş ên weke bi felsefeyên weke ya haraklit, empedokles, zenon û hwd re wê di renekê de wê were dîtîn ku wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê. Di wê warê de wê demek felsefeyî ku wê di renekê de wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê wê pêşkeve.

Fêrs û navên di avêsta de wê derbas bibin wê berî wê bi şîroveyek aqilê felsefeyî wê weke li ser temenekê ji ya rengê hizirkirina weke ya mitolojikî wê weke dîrkirina wê di renekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê bi felsefeyê wê pêşkeve. Demên prezerdeştî û demên destpêkê ên piştî zerdeştî wê weke demên felsefeyî bin û wê di wê temenê de wê şîrove û fahmkirinek tekûz wê di renekê de wê bi wê re wê were dîtîn ku wê were kirin. Di mijare salixkirinên ontolojikî, ideayî û hwd de wê were dîtîn ku wê werina kirin. Di şêwayekê de wê mijare hebûnê wê, kifşkirina wê û di wê de derketina li kifşkirinên ontolojikî û bi xosletên rasyonali ên hebûnê û hwd re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di mijare têgîna hebûnê a zerdeştî wê dema ku mirov wê şîrove bikê wê bi sê aliyan dikarê wê şîrovebikê. Aliyê pêşî wê di renekê de wê weke aliyek wê yê din ê giring wê di wê temenê de wê pêşî bi heyin û hebûna hizirkirinê a weke bi bi pêvajoyek fahmkirinê a vegûhar re wê di wê temenê de wê bibê re wê, di fahmkirinê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê pêvajoyê de wê mijare hebûnê wê di renekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin û di hebûnê de wê mijare kifşkirinê û hwd wê were dîtîn ku wê were lê hizirkirin. Minaq wê di wê temenê de wê fêrsên fahmkirinê ên bi hizirkirinê kifşkirinê û ew kifşkirin wê çawa wê xwediye bandûrekê li ser jiyane me bin wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê fahmbikê. Di nava avêstayiyê de wê hizirkirin û tefkirên weke di rengê ku mirov wê dihizirê û wê gotinekê ew mirov wê dibêjê û ew gotin wê çawa wê mirov wê girêbide wê li ser wê di wê

temenê û çerçoveyê de wê were dîtin ku wê li ser wê were sekin in. Minaq wê, di gotinê de wê girêdane ontolojikî wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtin ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê di şewayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Minaq wê dema ku em sozekê didin ew soz çawa me girêbide wê li ser wê bisekinê û wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê warê de wê mijare girêdanên hebûnê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyên ku wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Li ser rewşa têtikiliyan û şewayê fahmkirinê ê bi têtikiliya hebûnan re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê were li lê hizirkirin. Di mijare têtikiliyên fahmkirinê û fahmkirina têtikiliyan de wê, di wê rengê de wê bi hev ve wê girêdayî wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê kaeribê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ji aliyê têtikiliyên fahmkirinê re wê têtikiliyên nava hebûnê ên weke bi xoslet û an nava bûjenan û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Fahmkirina têtikiliyan wê di wê rengê têtikiliyê de ew wê çawa wê were fahmkirin û di çî rengê de wê karibê were fahmkirin wê weke aliyên ku ew wê di wê de wê were dîtin ku ew wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê didewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê hizirê û wê kaeribê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê, bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê de wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têtikiliyê de wê, rengê wê di wê nûqtayê de wê, ji wê ghiştina têtiginên fahmkirinê û fêrsên wê bibê. Di wê rengê de wê, kirinek wê çawa wê, bi me re wê fêrsek rewîstî wê biafirênê û an wê bi wê re wê bibê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê li ser gotina me ya weke soza me û hwd re wê di rengekê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê weke ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê aliyê pêşî ê weke pêvajoya gûharînê wê di wê temenê de wê weke aliyekê bi têtikiliyê û menewiyetên wê re wê di wê

temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê, weke aliyê wê bê. Ji wê aliyê ve wê di wê de wê bi mijare kûrbûnê û hwd wê hê gelek aliyên wê yên ku mirov wê pêwîst bê ku ew li ser wê were lê hizirkirin û fahmkirin wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê mijare wê aliyê hebûnê wê di rengê de wê li wê were lê hizirkirin. Aliyê din ê hebûnê ve wê bi mijare hebûnê wê bi pêvajoya fahmkirinê û hebûnê bi mijare heyina wê ya ku ew hati hizirkirin û bi wê re ku ew wê êdî wê weke ku wê were lê hizirkirin wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ew heyina ku ew wê were lê hizirkirin wê di wê de wê, bi pêvajoyên metafizikî hizirkirinê wê di wê rengê de wê ji aliyekê wê yê din ve wê êdî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê ya ku ew hati hizirkirin re wê di rengê de wê weke ku wê bibê.

Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê li wê bihizirê bê. Di wê aliyê duyem de wê, weke ku wê were lê hizirkirin wê mijare di hebûna giyanê de wê weke mijare hizirkirinê û an tefkirkirinek giyanî wê di awayekê de wê bi wê re wê bibê. Di wê de wê kifşkirinê giyanî wê bi pêvajoyên wê yên bûyinê re wê bibê û ev wê, bi têkiliya nava aliyê mazdayî û ahrimanî û hwd re wê di ahengekê bi hev re wê, bê kirin. Di mijare heyinê de wê li ser wê re wê fêrsên weke bi wê gihiştina yekitiya dijberiyên wê di wê temenê de wê bi aqilekê rasyonali û mantiqî û hwd re wê di rengê de wê were dîtin ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were li wê hizirkirin. Pêvajoya bûyinê û fahmkirina nava bûyinê û fahmkirina wê de wê, di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê ku ew wê li wê were lê hizirkirin bê. Ji aliyekê din ve jî wê têkiliya nava herdû aliyên de wê fêrsên kirina tevgerê û hwd de jî wê weke aliyên wê yên bi rewşên weke jiyânî û hwd re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê bi têkiliyek heyinî a xwezayî û wê bûyina wê û ji wê xwe afirandina wê û an wê weke bi xwe bixwe **bûyina wê û di wê de wê fêrsên heyinê a weke ji wê giyanê** ku wê were lê hizirkirin û hwd re wê, di rengê de wê were dîtin ku ew wê were lê hizirkirin.

Zerdeşt wê dema ku wê di avêsta de wê mijare giyanê wê werênê ser ziman wê di rengê de wê, di wê de wê pêvajoyên hizirkirinê ên vegûhar ku ew dibin wê di rengê de wê werênê ser ziman. Di rengê de wê di nava jiyânê de wê, tiştên ku ew bi heyinî heya wê hebûna wê di pêvajoya gûharinê de wê derbas bibê. Tişt wê li gorî wî weke xwe nemênê. Wê pêşîya wê û dawîya wê hebê. Di wê temenê de wê di

rengê de wê bi wê re wê weke ku wê were dîtin wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê li wê bihizirê bê.

Di fêrsa gîyanê de wê pêşî wê dikarê wê hinekê bi kifşkirinê wê di rengê de wê bi kifşkirinên wê re wê di rengê de wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê ya ku ew dihênê ser ziman wê di wê temenê de wê di rengê de wê di dewama wê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê were lê hizirkirin û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare heyina heyi de wê, di nava wê de wê weke dîmenekê hizirkirinê ê di wê nûqteyê de wê ji nava têgihên avêsta ku wê were fahmkirin wê weke di rengê hizirkirinê a hume de ku wê werê ser ziman wê weke di dîmenekê weke ya 'hemî ramanên hêsan, di xuyabûna xwe ya yekem de, ji nihêrînên hêsan têne peyda kirin' re ku wê di rengê de wê were fahmkirin wê di wê nûqteyê de wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku ew wê di rengê de wê bi hizirkirina xwe re wê bide dîyarkirin. Wê dema ku ew wê, bahsa têgîna 'şaşa wahišta' wê bikê de wê di rengê de wê di wê dîmenê hizirkirinê ê ji wê dihênê ser ziman de wê bahsa heyinek ku ew wê xwe bi xwe re wê bide dîyarkirin û wê di wê dîyarkirina xwe bixwe de ku ew wê xwe bide dîyarkirin û wê werênê li holê re wê li wê bihizirê û wê di rengê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê nûqteyê de wê bi mijare hebûnê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di dîmenê pêşî ê avêsta de wê, di rengê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di nava fenomenên hizirkirinê de wê têkiliya ku ew wê dênê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê weke di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare têkiliya nava fenomenan wê di rengê de wê weke aliyekê rasyonali û mantiqî wê weke bi hev re û di zikhev de wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ew wê, di wê nûqteyê de wê bi têkiliya nava wan re wê di wê rengê de wê li wê bihizirê bê.

Di nava têkiliyên nava ya hizrî û ya heyi de wê di rengê de wê bi wê re wê di dîmenekê de ku em bi wê re wê li wê bihizirin wê di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê wê heyina heyi wê bi xosletên xwe yên bi wê hebûna wê re ku ew hena re wê li wê bihizirê û wê di rengê de wê bi wê re wê

werênê ser ziman. Zerdešt di avêsta de wê mijare rastîfyê wê di rengê de wê di wê nûqteyê de wê hilde li dest. Ya ku ew heya wê weke rast bê û wê nikaribê ku ew were rastkirin ku ew heya. Di rengê de ew di nava hizra ya rast û ya ne rast de wê têtikiliya cihêkirinê wê di rengê de wê bi gotinên 'aşa' an 'asha' û 'drug' re wê direngê de wê di şewayekê cihêkirinê de wê werênê ser ziman. Ev jî wê di wê nûqteyê de wê bi têtikiliya nava wê re wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Li vir wê çi wê weke encamê wê di wê nûqteyê de wê xwe bi wê re wê di rengê de wê weke ku ew dibê wê bide dîyarkirin? Ew jî wê di wê nûqteyê de wê ew wê karibê xwe bide dîyarkirin ku wê têtikiliya nava ya heyî de wê, bi têtikiliya wê ya hizrî re wê weke rastiya wê re wê hebê û ew wê weke heyinekê wê karibê wê di wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê di nava heyinê û dîtbariya wê ya weke kopîya wê ku ew wê di rengê de wê karibê wê were lê hizirkirin wê di wê çerçoveya wê têtîna rastîfyê de wê di wê rengê de wê li wê were lê hizirkirin. Ya ku ew wê weke bi hizirî jî bê wê di rengê de wê rast bê. Ew wê, ji 'asha' bê. Ev wê were çi wateyê? An jî çi fêrsên fahmkirinê wê bi têtîna hebûnê re wê karibê ji wê were derhanîn? Ya ku wê di destpêkê de wê ji wê were derhanîn wê di wê nûqteyê de wê bi têtîna û têtikilik giring re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê wernê ser ziman. Wê jî wê di rengê de wê bi wê re wê karibê wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di wê rengê de wê bide dîyarkirin. Wê jî wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê, di şewayekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê ya heyî wê bi dîmenê wê yê ku ew heyî re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê ji hinek aliyên din ve jî wê li wê bihizirê bê. Wê jî wê dikarê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Em ku em di wê nûqteyê de bi wê têtîna avêstayê re wê empatiyê di fahmkirinê de wê bi wê re wê bikin wê karibê bi wê dîmenê fahmkirinê wê werênê ser ziman. Wê dîmenê hizirkirinê a ji tiştê jî wê weke dîmenekê ratitiniya wê bê û ev dîmenê hizrî wê dîmenê wê hizirkirinê ku ew wê ji wê dibê wê bi awayekê wê, ew hizra ji wê dîmenê wê weke dîmenekê wê karibê bi dîmenekê din ê li ser wê re ew her pêvajoyê de wê

bi wê re wê xwe biafirênê û ev wê weke di dîmenekê heteheta de wê, di renekê de wê weke bi di rengê dîmenên di hev de ew dibin re wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di awayekê de wê werênê ser ziman bê.

Hizirkirinên me wê di wê temenê de wê di renekê de wê li gorî avêstayî wê pêwîst bin ku ew xwe di renekê de ew bişipêrina awayekê azmûnî. Ber ku ew di renekê de wê pêwîstin ew di renekê de ew xwe bisipêrina heyinek heyî. Di dewama wê de wê piştî wê di renekê de ew wê bi wê re wê bi azmûnkirinê wê her dîmenê bi pêvajoya hizirkirinê ê weke li ser wê re bi wê were lê hizirkirin jî wê di renekê de wê weke aliyekê di ê weke wê yê azmûnkirina wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê di rewşê de wê bi wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê, di dîmenekê de wê azmûn û gûharîn wê du têgihên ku wê di wê nûqteyê de wê li hev wê werina kirin û wê bi wê re wê di çerçoveya wê hizrê de wê karibin werina fahmkirin bin. Ber ku wê her kopîya bi hizirkirina ji ya weke minaqe wê ku ew bi wê dihê hizirkirin wê weke pêvajoyek azmûnî bê û wê her azmûnkirin wê di xwe de wê li gorî wê di pêvajoya wê herikina demê de wê weke têgînek vegûhar a weke ji ya destpêkê li ya nûqtaya dawî ku ew dibê wê bi wê re wê weke ku wê hebê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare fahmkirina têgîna hebûnê a di nava fahmkirina avêstayê de ku wê zerdeştî wê dihênê ser ziman wê weke aliyekê wê yê giring wê di çerçoveyek komplike de wê xwe di renekê de wê were dîtin ku wê were ser ziman. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirina wê di awayekê de wê weke aliyekê ku wê, di nava hinek pêvajoyên fahmkirinê de wê weke ku wê bibê.

Di wê nûqteyê de wê jî wê weke ku me li deverekê wê hanî ser ziman wê, rewşa fahmkirina hebûnê a ku wê piştî demên axamanîşan wê di avêsta de wê werina kirin û ya ku wê berî wê di renekê de wê werê ser ziman wê karibê di awayekê de wê hinek cihêbûnê di renekê de wê di mijare fahmkirinê a ji hev cihê de bide hanîn li ser ziman. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê ya dawî ku wê were ser ziman wê di nava têgînek monist de wê çawa wê ew dîualisme wê were hapskirin wê di renekê de wê bixwezê ku ew di renekê de wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di renekê de wê di şewayekê de wê gûharinên di wê temenê de wê bi aliyên ku wê bi wê

re wê di rengekê de wê ji nava wê têngîna wê werina mehkumkirin wê di rengekê de wê weke aliyên wê yên giring ên bi felsefeya wê ya fahmkirina hebûnê re wê bi giringî wê weke ku wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê karibê wê jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku zerdeştî, wek oleke yekxwedayî ye ku bibêje ku yekane afirînerê nîzama xwedayî Ahura Mazda ye. Lê li gorî baweriya Zerdeştî, bingeha hebûnê di hêmanên dijber de ye ku li ser esasên başî, xirabî, ronahî û tarî û li ser van hêmanan reqabeteke berdewam û bêdawî pêk dihê. Li aliyekî vî şerî giyane Baş Ahûra Mazda, li aliyê din jî weke giyane xirab **angra** Mainyu ya. Avesta li ser gelek heyînên ku alîkarên "zaneyê mazin" afirandêr û parêzvanê vê fermanê ne, agahiyên dide. Ji van cewheran ya herî girîng Amesha Spentas e, ku wekî serekfariyê dihêne zanîn. Amesha Spentas, wekî alîgirên bêkêmasî yên vejena kozmîk û hêza xwedayî, di her astê qada hebûnê de bi xirabiyê re di nav têkoşînek çalak de ne. Di vir de ya ku ji bo mirov diyarker e ew e ku di vî şerê ku dê her û her bidome de başiyê hildibijêre. Ev heyînên ku di bin hiyerarşiya xwûdayî ya bi hêz de ne, van erkên bilind ên ku ji wan re hatine peywardarkirin di nav pergalek nirxan de bi wînek bêdawî ya dilsoziyê pêk dihînin. Li kêleka Amesha Spentas, Yazatas û Fravaşî jî hene, îdealên tam ên hikmet, qencî, merhemet û edaleta Ahûra Mazda ya li gerdûnê diyar bûne. Ev farişta hêza Ahûra Mazda ya her tiştî nûminêr dikin. Di kevneşopîya avêstayî de, her yek ji van heyînên ku bi giştî weke Amesha Spentas, yazata'yî û fravaşî têne binavkirin, di warê hebûnê de xwedî taybetmendî û fonksiyonên cûda bi wan dihên ser ziman.

Em di wê nûqtayê de wê dikarin wê werênina ser ziman ku wê mijare hebûnê wê, fahmkirina wê û an hewldanên fahmkirina wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di wê nûqtayê de wê, di nava pêvajoya fahmkirina têngîna ontolojîkî a avêstayî de wê bi du awayan wê di zikhev de wê di rengekê de wê were dîtin ku wê karibê wê were fahmkirin. Aliyekê wê pêşî wê bi pêvajoya fahmkirinê a gûharinê û an pêvajoya gûharinê re wê di rengekê de wê were dîtin ku wê were hanîn li ser ziman. Aliyê din ê duyem wê bi salixkirinek weke ontolojîkî a hebûnekê bi têngînek monist ku wê bi wê re wê derkeve li pêş bê. Aliyê duyem wê di çerçoveya vegûharên piştre wê were ser ziman û wê aliyê din ê vegûhar û an bi pêvajoyên xwezayî û gerdûnî ên vegûhar ku wê elementa êgir wê weke elementek rêgezî wê di nava wê de wê weke bibînê jî wê di rengekê de wê weke ya ku wê weke

hin bi hin wê li şûn wê were hiştin bê. Di aslê xwe de wê ev ali wê weke aliyekê wê yê ku wê di serî de wê, cewherê wê yê bi pêvajoya fahmkirinê re wê di rengê de wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di pêvajoya bûyinê de wê ev pêvajo wê çawa wê bibê wê, di rengê de wê were li ser wê sekin in. Di çerçoveya aliyê pêşî ê ku ew dihê dûrkirin ji nava fahmkirinê wê weke aliyekê ku em dikarin wê di temenê şibandinekê de wê di rengê de wê bi wê re wê werênina ser ziman. Wê di rengê de ku ev şibandin rast bê wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê weke çawa wê spinoza wê, têtîneke xwûdayî wê li xwezayê wê bide depelendin wê di rengê weke wê de wê di pêvajoyek fahmkirinê a vegûharinê de ku wê were fahmkirin wê di rengê weke wê de wê were fahmkirin.

Di wê nûqtayê de wê mijare bûyinê û hebûnê wê weke pêvajoyên di zikhev de ku ew şîrove dikê û dihênê ser ziman bê. Di wê nûqtayê de wê ya bûyinê wê di awayekê de wê ya hebûnê wê li xwe wê weke tabî bikê. Yanî wê di rengê de wê ya hebûnê wê bi wê re wê di pêvajoya gûharinê de wê weke bi heyin û neyinê û an neyin û heyinê de wê di rengê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê karibê wê were fahmkirin. Wê demê wê di wê nûqtayê de wê pêvajoya diyardeya bi bûyinê wê di nava wê de wê, di rengê de wê, weke ku ew wê bibê û wê bi pêvajoyên wê yên derbasbûnê re wê, weke li rewşek din a bûyinê wê bibê. Ji awayekê darêjkê derketina awayekê din wê weke çawa wê kurmekê tayê hevrişmê wê ji xwe wê pirpirikekê wê derhênê û hwd. Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê pêvajoyên wê bûyinê wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Lê wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê di wê nûqtayê de wê fêrsa bûyinê wê di rengê de wê bi têtîliya demê û zaninê re wê di rengê de wê weke ku wê di nava fêrsên 'asha' û hwd re wê werina ser ziman de wê were dîtîn ku wê were salixkirin û wê were hanîn li ser ziman. Asha wê di rengê de wê ku wê weke 'asha wahiştâ' jî wê karibê di dewama wê de wê were fahmkirin wê weke aliyekê ku wê di wê nûqtayê de wê bi hişmendîya bûyinê re wê di wê temenê de wê di rengê de wê were fahmkirin û wê were ser ziman.

Di şîroveyên ku wê di avêsta de wê li ser 'aşâ' û an 'asha' wê werina kirin de wê weke têtînek ku wê di wê de wê rastîfî, zanetî, fêrsên fahmkirinê ên bi başî û qanci û hwd wê hebin û ev wê weke têtînek vaji ya 'drug'ê wê di rengê de wê were şîrovekirin. Di wê nûqtayê de wê,

di awayekê de wê weke ku wê were şîrovekirin de wê 'asha' wê li ser têtînek weke ya spente mainyu a bi rengê sermedî û her tiştê dizanê wê di rengekê de wê were salixkirin. Di şîroveyên morfolojikî ên li ser têtîna mazda bê û an ya ahriman bê wê di nava şîroveyên demên destpêkê û prezerdeştî de wê di rengekê de wê weke ku wê, di rengekê 'giyanî a ku ew afirî li demê' weke 'zaroyên zerwan' û ankû demê wê di şewayekê de wê werina ser ziman. Ji wê têtînê wê ev ali jî wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê were fahmkirin wê weke 'li demê kad dayî' wê di nava kurdan de wê bi kurdî wê were ser ziman. Lê wê dikarê wê werênê ser ziman ku ev wê, di rengekê bi hebûn û 'şenber' de wê di rengekê de wê di têtîna avêsta de wê were ji hê bahskirin. Têtîna mazda a weke baş, sermedî û her tiştê dizanê û ji wê her tişt zaniniya wî ku wê asha wê biafirê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê ku mirov wê di têtîna bûyina hebûnê û pêvajoyên wê yên bi fahmkirinê di têtîliya bi hizirkirinê û an aqil re ku wê karibê wê ji hinek aliyan ve wê fahmbikê bê. Li ser wê temenê wê weke ku wê bi têtîna asha re wê were ji jê bahskirin wê hefte fariştayên ku wê di têtîna avêsta de wê ji wan wê were bahskirin jî ew jî wê bi fêrsek zaninê were salixkirin her yek ji wan fariştayen wê bi xosletên weke 'başîyê', 'aqil', 'dad', 'wîna xwûdayî', 'tekûzîtî', 'nemirbûn' û hwd re wê di rengekê de wê werina pênasekirin. Ev wê bi hev re wê bijîn. Wê bandûra wan wê li hev wê hebê. Di wê temenê de wê minaq wê ya aqil û têtîna tekûzîtîyê û nemiriyê werênî ba hev wê aqilekê nemir wê ji wê biafirê û wê werê ser ziman. Yan ji bi heman rengê wê bi têtîna dadê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têtîna fahmkirinê wê di rengekê de wê li ser morfolojîyek bi wê rengê ku wê di dîmenekê epistemikî ku wê were ontoloji kirin wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman. Lê wê dema ku ew dihê weke ontoloji kirin jî wê di dewama wê de wê hem bi aliyê fahmkirinê ê bi pêvajoya fahmkirinê û hem jî wê weke hebûnekê bi navendî ku wê bi rêgezî wê weke li gorî wê di gerdûnê û jiyânê de bi wê re wê were li lê hizirkirin.

Ji wê têtînê di dewama wê de wê karibê hinekê bahsa têtîna rewîstê a zerdeştî û an avêstayî bikê. Wê di wê de wê kuştina zindiyan bi tûndî wê qadaxa bê. Dest avêtin û an zîna kirin wê qadaxa û gûnah wê were dîtin. Di dewama wê de wê, bi rêgeza 'hizra baş, gotina baş, û karê baş' kirinê re ku wê were wer ser ziman wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê di nava jiyânê de wê li ser siyan û an feziletan wê di

rengê de wê bihizirê û wê di mirov de wê kifşkirina wan wê di rengê de wê were sekin in û ev wê weke aliyekê ku wê bi hebûna mirov û jiyane mirov re ku wê were kifşkirin û di xwe de wê were pêşxistin wê li ser wê were sekin in bê. Di vegotina avêstayê de wê 'dêw' û an 'div' wê weke hebûnên xirab wê hebin. Di demên prezerdeştî de wê weke ku wê ji dêwan re wê, boraq dayin wê bo had û haşkirin û nebaşîyê nekin wê bidin. Wekî din wê di nava ya baş weke bi aliyê 'aşawan' û ya xirab û weke derew wê bi 'drugvant' re wê di rengê de wê were ser ziman. Di nava wan herdû aliyan de wê, ew wê salixkirinên bi aliyên baş û siyan û feziletên ku ew dibin bi aqil re wê were ser ziman. Aliyê din wê weke bi drugvant ku ew weke ne rast, ne qanc û di jiyane de wê weke di awayekê de rastiya wê ne heyî wê di şêwayekê de wê bahsa wê were kirin.

Wê di rengê de wê weke rêgezê wê agir wê weke rêya têkilidaninê a bi ya baş û rohnî re wê bibê wê were lê hizirkirin. Di fêrsên fahmkirina êgir de wê, têgînên aqilî û rasyonali wê ji hinek aliyan ve wê bi felsefeya wê ya fahmkirinê ku ew wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Agir di bawergehê de di pêşengîya serekê wê, 'mobed' de ew dihê kirin û domandin û nayê hiştin ku ew were mivirandin. Wê di her rojê de navên pîroziyek xwe hanîna ser ziman wê bi têgîna 'dari meher' re wê were bi navkirin. Di wê rengê de wê hemû navên nava heyvê wê bi wê rengê wê bi navê pîroziyekê wê were bi navkirin û wê wekî din wê navê heyvan wê weke bi wê re wê were diyarkirin. Minaq wê, mazda wê weke rojê û hwd. Wekî din wê di şîroveyên weke li ser têkiliya elementên weke avê, agir, axê û hewayê û hwd re ku wê çawa wê çavkaniya jiyane wê biafirînin wê bi wê re wê bi têgînekê û hişmendiyekê wê li ser wê were sekin in û wê were hanîn li ser ziman. Piştî wê têkiliya wan bi demê re wê were danin.

Di wê nûqtayê de wê miajre têkiliya wê ya bi demê û zaninê re wê di wê nûqtayê de wê wê di pêvajoyek weke ya bi sê pêngavan wê di fahmkirinê de wê karibê wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê bi mijare zaninê û salixkirina wê ya di nava demê de bê. Aliyê din ê duyem wê weke di nava demê de wê ya ku ew hati salixkirin wê weke diyarde û an objeyek bûyî a bi demê re heyî wê salixbikê. Di wê temenê de wê ev wê, di wê de wê weke xêwên bi demê re ku ew dihên dibin wê di şêwayekê de wê bi wê re wê were dîtî ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê were lê hizirkirin.

Di çerçoveya gotina xêwên demê de wê, di wê rengê de jî wê bi gotinek din wê piştî wê di nava niqaşên wê de wê were dîtî ku wê were

ser ziman. ”Mirov wê dema ku wê tiştêkê wê got û an wê hanî ser ziman ew wê di valahiya gerdûnê de wê weke bi demê re wê weke di wê de hebin wê bibin û ew wê, tûna nebin.” Ji wê têngînê wê di rengekê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê ya ku ew weke di demê de ew bûya wê weke têngînek bi heyinî a bi bûyina hebûnê re wê di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê di miajre objeyê de wê di fêrsa fahmkirinê de wê fahmkirina avestayî wê têngîha objeyî a zindiyî û ya ne zindiyî wê ji hev wê cihê bikê. Di wê nûqtayê de wê di salixkirina wê de wê di rengekê de wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku wê bi diyardeyî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de em dikarin dîsa li wê nûqtaya fahmkirinê a bi mijare bûyinê a di têngîna heyina heyî a hebûnê de wê li wê bihizirin. Di fêrsên fahmkirina avêsta de wê du ali wê di wê de wê were dîtî ku ew wê were niqaşkirin. Yek wê bi mijare vegûharinê re bê ku wê bi têngîna têngîna demê re bê ku wê tişt wê weke di demekê de wê hebê û di demek piştê wê weke nebê’ de ku wê were niqaşkirin bê. Ev wê weke bi pêvajoya heyina zindiyî re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Aliyê din jî wê weke ya ku ew bi aliyê ne zindiyî re wê weke xwe wê bibê wê di mijare hizirkirinê wê de ku ew wê weke hebê bê. Di wê nûqtayê de wê li ser wê re wê miajre gûharinê wê weke bi têngînek morfolojikî wê bi herikina demê re wê çawa wê dema ku wê li ser wê re wê derbas bibê û mirov wê di demên piştê wê bigihijê fahmkirinên cihê û wê bi nerinên cihê wê ya ku ew heyî wê fahmbikê û wê bi awayên cihê wê fahmbikê re wê di rengekê de wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyê din ve jî wê, ew wê çawa wê weke heyinekê wê hebê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê dema ku em li navaroka avêsta û beşên wê geriyan bo fahmkirina wê nûqtayê ku wê di wê de wê, tişt wê tûnabibê ew piştî weke ku me li jor wê hanî ser ziman ku ew çawa weke minaq dengêkê ku em dikin û ew di valahiya gerdûnê de ew dibê û ew heya wê demê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê de wê, dîmenekê weke ya bi tûnebûnê re wê fêrsek fahmkirinê wê newê dîtî ku ew wê were ser ziman. Di

salixkirinên ku ew dihên kirin de wê weke 'li şûn demê mayinê' û ji wê dûrketina bi demê re wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtî wê di wê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê weke aliyekê wê yê din bê wê mijare heyina mayinda û an mayinda nebûna wê di rengekê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku em weke pêwîst in wê di dewama wê de wê di berdewamiya wê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê bi têtînek fêrsî a fahmkirinê wê di têtîna gerdûnê de ku wê bi mantiqê weke heyina xêwekê wê li wê bihizirê wê di têtîna avêstayê de wê karibê wê bi wê re wê mijare heyina girtina fahmkirinê di hebûnê de wê weke bi aliyekê wê re wê karibê wê were li lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê, di awayekê de wê gotinên weke 'bi bîrkin', 'ji bîrkin', 'zanin' û hwd wê bi hinek wateyên morfolojîkî ên ku wê di wê temenê de wê karibê were fahmkirin wê were dîtî ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, di hizrên avêstayî de wê mijare jibîrkinê wê di rengekê de wê, ne fêrsek wê weke dervî demê wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di hinek dîmenên fahmkirinê ên ku wê di nava kurdan de wê di wê warê de wê were ser ziman wê weke ji aliyekê ve wê ew heyina weke di demê de dibê û di valahiya gerdûnê de ew êdî hetaheta cih digirê wê, weke ji aliyekê ve wê bi heyinek ontolojîkî wê bi serê xwe jî wê di hinek fêrsên fahmkirinê de wê were dîtî ku wê were hanîn li ser ziman. Lê ji wê zêdetirî wê bi wê re wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê mijare heyinê a di temenê wê bûyina di demê de bi axiftinê bê û an tiştêkê din û hwd bê wê di rengekê de wê weke ku wê bibê. Di wê nûqtayê de wê di nava şîroveyan avêstayî de wê, di rengekê de wê bi wê re wê aliyekê din wê weke ku wê dîsa wê di nava kurdan de wê were ser ziman wê were dîtî ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê aliyê wê yê din wê di wê temen de bê ku wê çawa wê, di rengekê de wê , 'dema ku wê kes wê tiştêkê wê bibêjê ku ew wê weke ji wê berpîrsîyar bê' wê bi wê re wê di rengekê de wê li ser wê bibêjê. Gotin wê wek peymanê û an sozê wê di rengekê de wê di wê rengê de wê were dîtî ku

wê bi wê re wê were li lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di renekê de wê di nava tiştê ku mirov wê got wê ji aliyekê din ve wê weke çawa wê kes wê di berpirsîyariya gotina ku ew hanî ser ziman de bê. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Wê jî wê dikarê wê ji aliyekê din ve wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têngîna berpirsîyariyê wê were dîtin ku wê di wê temenê de wê, ji gotin û peyvên xwe wê biqasî ji kirinên xwe ku wê were li ser wê sekin in wê di wê temenê de wê di temenekê **rewîstî** de wê were dîtin ku ew wê li wê were lê hizirkirin û wê were ser ziman. Di nava hebûna me ya heyî a bi laşî û wê ya ku me kir û an got de wê têkiliyek hişmendî a ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê were dîtin ku wê bibê.

Tabî emê aliyê bîrkinê wê lê li ser wê bisekin in. Lê ji vê aliyê ve wê bi rewşa pergale rewîstî re ku wê were ser ziman wê hinek têngîhên ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê werênê ser ziman wê were dîtin ku wê werina bi lêvkin. Ji wê aliyê ve jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê.

Di mijare têngînek rewîstî de wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê were dîtin wê têngîna avêstayî/zerdeştî wê di renekê de wê bi kombinyona nava wan têngînên weke bi fêrsên fahmkirinê ên weke bi aliyên baş û nebaş re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di şiroveyên ku wê piştre wê werina kirin de wê ji dualiteyek weke bi du aliyên wê zêdetirî wê sê-alîyek wê di renekê de wê weke ku wê di fahmkirinê de wê xwe di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Mînaq wê weke ku me li jor wê li deverê wê hanî ser ziman wê mazda wê weke mazin û bizaneyê herî mazin ê li ser hemûyan re wê di renekê de wê di wê temenê de wê werê ser ziman. Di wê kirdeya wê gotinê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weku wê mazda wê di fêrsên fahmkirinê ên ku wê piştre wê li ser re wê werina ser ziman wê di têngînek monist a serwer de wê dimenekê fahmkirinê ê bi fahmkirina wê re wê xwe di renekê de wê bidina dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê wek ku em empatiyekê bi wê têngînê re bi morfolojikî wê derhênin wê karibin wê ji aliyekê ve wê bi wê rengê jî wê werênina ser ziman wê weke ku wê di nava wê aliyê weke 'baş' û 'nebaş' de wê tekoşîna ku ew dibê wê aliyek wê aliyê din wê weke tûnabikê û wê serwerîya xwe ya teqez wê di renekê de wê di nava wê de wê, di renekê de wê weke ku wê avabikê.

Lê di rastiyê de wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê bê? Di wê nûqteyê de wê hinek fêrsên fahmkirinê wê di nuansa gotinê de wê karibin di renekê de wê cihê wê werina fahmkirin. Di wê nûqteyê de wê şîroveyên bi serwerîyek monist re wê fahmkirina wê weke ku wê hinek rastiyên wê yên din jî wê di renekê de wê weke ku wê ji fahmkirinê wê werina dûrkin. Ber vê yekê wê di wê nûqteyê de wê ev ali wê weke aliyekê xesas wê xwe di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di têtînen prezerdeştî de bê û an yên dema zerdeşt de bê wê di renekê de wê di nava wê têtîna fahmkirinê de wê weke ku wê were dîtin wê kombinyonek wê di nava herdu aliyan de wê weke ku wê di nava demê de wê bi temenê zerwanî wê bi peymankirina wê were kirin ku ew wê bibê û wê yek wê weke bê yê din wê nebê wê di dîmenekê de wê weke awayekê fahmkirinê jî wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew fêrsa fahmkirinê a bi gotina 'ku wê di nava wan de wê peyman wê were çêkirin ku wê bi dorê wê serwerîya gerdûnê wê bidest bixin û wê her yek wê demek weke sê hezar sal wê her carê wê bi serwerîya xwe re wê bikin' jî wê di wê çerçoveyê de wê weke têtînek ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de bi wê şêwayê û bi vê nûqteyê ve wê girêdayî wê karibê wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê rengê de wê ev têtîna monismê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku mirov wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê. Di fahmkirina mijare pêvajoya gerdûnî de wê ev wê weke pêvajoyek gûharîner ku wê ji çend aliyan ve wê karibê wê bi wê rengê wê fahmbikê bê. Ji aliyekê ve wê weke bi têtînek gerdûnî a rêgezî ku wê li gorî rêgezêk giştî wê di wê nûqteyê de wê, were kirin bê. Di wê nûqteyê de wê ev rêgez wê weke di gerdûnê de wê navendî bê. Wê bi rohnîyê re wê were ser ziman. Agir wê ber ku wê rohnîyê wê bi xwe re wê bide wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di fêrsa fahmkirinê a êgir de wê, were ser ziman ku wê agir wê weke bê dû û an dûman wê pêşî wê hebê û wê her rewşên wê di renekê de wê bi afirînerî wê hebin. Piştî wê di dewama wê de wê were

gotin ku wê ahriman wê dûman wê li lê zêdebikê bo ku ew wê bi lewitênê. Di wê nûqtayê de wê di wê rengê de wê di renekê de wê, werênê ser ziman.

Lê di hinek şîroveyên din de jî wê di renekê de wê ev bi dûmanê bûyina êgir wê weke bi aliyekê din re jî wê di renekê de wê weke ku wê, di dewama wê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di awayekê din de jî wê di hinek şîroveyên ku wê werina bi lêvkinên ên prezerdeştî de wê were ser ziman ku wê, dûman û agir wê duliteya afirandinê wê bi xwe re wê biafirênê. Wê dema ku wê, agir bû wê bûjena dûmanê wê dervî wê bi serê xwe wê nikaribê bibê û wê di dewama wê de wê piştî ku ew wê ji wê dûrket wê hişbibê û wê weke tiştê wê li wê were. Ev wê weke ji wê bûyinên ku wê di gerdûnê û jiyânê de ku wê bibin wê bi wê re wê weke ku wê biafirin wê di dewama wê de wê were ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, agir û dûman wê, di renekê de wê di morfolojiya wê de wê di wê nûqtayê de wê taqabûlî têgînek weke ya giyanê û laş ku wê di hev de wê bibin û wê giyan wê aliyê şîyarî û rohniyê wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Aliyê din ê laş û hwd wê bi aliyê din re ku ew wê biafirê û wê bi wê re wê karibê bijî û ew wê çavkaniya wê bi wê jiyankirina wê re wê bibê re wê werê li ser ziman bê.

Di fêrsên fahmkirina ji aliyê giyanê ve wê di wê nûqtayê de wê bi gelek aliyên din re wê, bi hizirkirinê û siyan û an feziletên ku ew wê ji wê werin û bibin û hwd re wê zêdetirî wê bi fêrsek fahmkirinê wê were dîtin ku ew wê were salixkirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare aliyê giyanê wê dikarê wê di dewama wê de wê, bi hinek fêrsên fahmkirinê ên weke ku ew wê di dîmenekê de wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê weke ku wê aristo wê bi têgîna 'bûjenê-darêjkê' wê di awayekê de wê mijare têkiliya fahmkirinê a di wê warê de wê ji aliyekê ve wê werênê ser ziman wê di avêsta de wê weke ku wê bi şîroveyên ku wê bi mazda re wê li ser giyanê re wê werina kirin wê bi fezilet û siyanên di wê de ku wê bi wan wê were lê hizirkirin re wê di dîmenekê bi wê rengê ê bi fêrsek fahmkirinê a li laş hatina vegotinekê di fahmkirinê de wê were dîtin ku wê were pêşxistin.

Di wê nûqtayê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê aliyên ku wê weke wîne, tevgerê û ketina tevgerê bi hiş û hwd re wê bi giyanê re wê di wê dîmenê de wê weke ku wê were li lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di

rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê aliyê ku wê mazdayi wê bi têngnek monist wê weke di dîmenê de wê derxê li pêş ev fêrsên ku ew bi wê re wê bi wan ku ew dihizirê û di wê temenê de wê weke di dema xwe ya sê-hezar saliya ku ew wî bideest xistiya ku ew li gerdûnê bi wê ew serwer a de wê were ser ziman. Lê li gorî hinek şiroveyan wê, dema ahrimanî ku ew hê dawî li wê ne hatiya wî dawî li wê demê haniya. Di wê temenê de wî serwerîya xwe ya dayimî êdî bi wê re wê avakirîya. Ber ku ew dema ahriman a serwerîyê ku ew hê li gorî peymanê sê hezar salî dawî li lê ne hatiya û ew dawî li lê hatiya hanin êdî bi wê re ew peyman weke ku ew hatiya ji holê rakirin. Di wê temenê de êdî ew weke yekali ew serwerîya xwe denezendiya. Ji aliyekê ve jî wê têngîna serwerîya monist a mazdayi ku wê bahsa wê were kirin wê ji wê aliyê ve jî wê di rengê de wê weke ku ew wê ji wê were bahskirin. Di wê nûqteyê de wê êdî wê weke bi rewîsta serwerîyê wê di rengê de wê di wê çerçoveyê de wê di rengê de wê derkeve li pêş. Di wê nûqteyê de wê ev ali wê weke aliyekê ku wê di nava vegotina avêstayî û zerdeştî a fahmkirina wê de wê weke aliyekê ku wê bi zêdeyî wê bi aliyê din ê fahmkirinê û hanîna ser ziman re wê weke aliyekê zêde bi pirsgirêk wê di fahmkirinê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di dîmenekê fahmkirinê de wê ev aliyê dawî ê weke bi têngîna monistî re wê were ser ziman wê weke dawî li dema din a dualiteyê bi wê dawî li wê haninê re wê weke demek ku wê pêşkeve û wê li ser tûnabûna wê demê re wê di rengê de wê weke ku wê pêşkeve wê fêrsek fahmkirinê wê di xwe de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê mihtemel ê bi mijare gûharinên bi fahmkirinê ên di demên piştê ku wê werina kirin re wê weke ku wê di rengê de wê xwe di dewama wê de wê di rengê de wê weke bide dîyarkirin. Lê ev ali wê bi têngîna wê ya fahmkirinê û rengê şiroveya giyanî a teybet û têngînên weke bi rengê jinûve ên bi wasifkirinê û hwd re wê karibê wê di awayekê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê ku ew wê xwediyê rengê çawa ê fahmkirinê bê.

Di mijare fahmkirina têngîna mazdaismê de wê di rengê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê bi demê re wê weke bi serê xwe û wê weke ji ya aliyê din ê duliteya ku ew di demên wê yên destpêkê de wê were hildan li dest wê were cihêkirin û wê were hildan li dest û wê were hanîn li ser ziman. Wê bi wê re wê wasifkirin wê werina kirin. Lê di wê

nûqteyê de wê aliyekê wê yê din wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Li jor li deverekê me bahsa sê dîmeniyekê ku wê pêşkeve wê bi wê re kir. Wê di vê nûqteyê de wê dikarê wê di rengekê din de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê li vir wê hinekê wê li ser wê sê dîmeniyê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ew wê tiştêkê wê ji me re wê bibêjê. Di wê nûqteyê de wê wê dîmenê ku wê weke bi jiyânê û an fizikiya wê û an bûjeniya wê re wê were ser ziman wê bi fahmkirina wê re wê di rengekê de wê cihê wê were lê hizirkirin û ev wê weke aliyekê bi bûjeniparêziyê û an madiyetê û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew wê bi wê re wê were li wê hizirkirin û wê were ser ziman.

Di felsefeya serdema kevnera de wê weke ku em di têngînên platon de wê dibînin ku ew wê dervî aqilê piretikî û jiyânî ku ew wê ji wê bi biriqê wê were fahmkirin wê dervî aqilê azmûnî wê têngînek ideayî a ku wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê were ser ziman. Ew aliyê ideayî wê ser hemû tiştê re bê û wê tenê wê weke di fêrsek etikî de wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê ew monisme mazdaismê wê hinekê jî wê di rengekê de wê dîmenekê bi wê re wê were fahmkirin. Têgîna 'etika' a spinoza wê dema ku ew wê di rengekê hizirkirinê de wê bi wê re wê di pêvajoyekê de wê weke ku wê were hizirkirin di rengekê de wê bi sê pêvajoyên fahmkirinê û têngînek weke ya xwûdayî a ku ew bi têngînek etikî wê bi xwezayê wê tefkirbikê wê di dîmejiyê mirov de wê di rengekê de wê weke ku wê werênê li berbîra mirov. Di wê nûqteyê de wê tiştê ku ew heya wê ji wê bi têngînek şubjeyî ya ku mirov li wê têdigihijê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di têngîna suhrewerdî de wê weke sê pêvajo û an radayên hizirkirinê û aqil ku ew wê tefkir dikê wê pêvajoya sêyem wê di wê nûqteyê de wê ser ya hemûyan re wê ji jiyânê dîr wê di rengekê de wê weke rêgezêk pîroz a hizirkirinê wê bibîne û ku wê weke rêgezêk etikî a ser hemû tiştê re ku wê weke di rengê têngîna logosa haraklit de wê tefkir û fahmkirinekê wê bi xwe re wê di têngîna wê ya diyarkirinê re wê were lê hizirkirin wê di wê nûqteyê de wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide mirov. Di dewama wê de wê weke aliyê wê yê din wê pêvajoya pêşî a aqilê piretikî ku wê were lê hizirkirin ku wê ji rewşa jiyânî û an fizikî û bûjenîya jiyânî wê bibê wê weke rengekê taqabûlî wê rengê hizirkirinê ê bi têngîna ahrimanî û hwd wê bikê û wê di wê temenê de wê di rengekê de

wê bi wê re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman. Ya rêgeza pêşî a mazdaismê ku wê di dîmenekê rêgezî a giştî de ku wê weke her tişt wê li gorî wê pêkwere jî wê di awayekê de wê weke li ser hemû tiştan bê û ew weke ahengekê û yekiitiya jiyanî di nava wê de dide çêkirin. Li gorî wê her tişt di ahenge xwe de dibê. Li bin wê di rengekê de wê ya bûjenî û aqilê wê yê biriqîna wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di ya pretikî de wê weke bi hebûna şenber a bûjenî ku ew heya û bi laşa ew dibê û di wê de wê, weke heyina ji wê dibiriqê ku ew di wê de wê weke bi fêrsek fahmkirinê a weke ya bi şubjeyî a giyanî bê û an wê weke têtînek bi dîtina wê weke di mantiqê bûjenê-darêjkê û hwd de ku wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di awayekê de ku wê bide dîyarkirin wê bibê.

Li vir wê di mijare têtîna rewîstî de wê dema ku em hinekê wê li mijarê wê dihizirin wê dîmenê ku wê di demên piştê wê bi pêvajoyên fahmkirinê ên bi mazdaismê re wê werina fahmkirin wê di dîmenekê wê weke têtînek 'etikê' a ku wê pisagor wê bi rêgeza xwe ya etikê a gerdûnî ku wê li wê bihizirê de wê dîmenekê fahmkirinê wê bide me. Di dîmenekê de wê were dîtin ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê mijare etikê wê weke têtînek ku wê bi wê re wê di gerdûnî de wê weke xwediyê rêgezên ku ew wê di wê de wê bi wê re wê gerdûn wê were fahmkirin û wê bi temenekê zaninî û felsefeyî û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Ku em ji wê aliyê ve empatiyekê bi wê têtîna û têtîha mazdaismê a ku ew bi wê re dihê ser ziman re wê bikin wê demê wê têtîna etikê wê di çerçoveyek fahmkirin a bi aqil û zaninek objektiv de wê di dîmenekê fahmkirinê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê di wê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê di dewama wê de wê karibê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ev rêgez wê bi etikê wê bi aqilekê objektiv wê bi têtînek rêgezî weke ya di rengê 'logos'ê û hwd de wê karibê wê di şêwayekê de wê weke ku wê fahmbikê û wê fêrsên fahmkirinê ji wê were têtîhiştin. Ev wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê bikê ku wê çawa wê di awayekê de wê re wê di rengekê de wê xwediyê dîmenekê fahmkirinê bê.

Di mijare têtîna fahmkirinê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev têtîna weke di temenê 'yekitiyekiyê' û an tekitiyekê de wê di rengekê de wê were fahmkirin wê di mijare wê ya fahmkirinê de wê weke

pêvajoyek fahmkirinê a weke ya di rengê yekxwûdayî de wê di dîmenekê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê di şewayekê de wê, di nava aliyan de wê zêdetirî wê girani dana wê aliyê wê yê din jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare felsefeya mazdaismê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke 'tekek rêgezî' a xwediyê zanina hemû gerdûnê wê di renekê de wê werê ser ziman. Wê rastîyê wê bi 'asha' re wê werênê ser ziman. Ya ne rast wê di renekê de wê bi drug re wê werênê ser ziman. Weki din wê di têngîna asha de wê hinek fêrsên fahmkirinê ên ku em dikarin di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikin wê hebin. Di wê temenê de wê dema ku wê beremberê têngîna drugê wê were fahmkirin wê weke ku wê ji kurdî wê were fahmkirin wê drug wê di wateya ya ne rast û di jiyânê de wê weke ne heya û ne xwediyê rastiyeke di jiyânê de bê wê di renekê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Vajî wê ya asha wê di renekê de wê di wê temenê de wê weke ya heya, xwediyê heyinekê ku ew di jiyânê de ew bi wê heya re wê di renekê de wê bi wê re wê were ser ziman. Wê jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê asha wê hinek fêrsên fahmkirinê wê bi têngîna rastiyê ku wê di kirdeya rastiyê de ku wê xwediyê wê heyinek heyî wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, asha wê, di wê nûqteyê de wê, weke ku wê di wê de wê rastiya heyî û bi fahmkirina wê ji herdu aliyan ve wê di wê de wê bi morfolojiyek fahmkirinê wê weke ku wê di wê de wê were lê hizirkirin wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku wê bi wê re wê were dayin diyarkirin. Ev jî wê di dewama wê de wê karibê wê were fahmkirin ku wê têngîna asha wê bi têngîna rast û kirdeya wê gotinê re wê weke heyina heyî wê di renekê de wê morfolojiyekê wê di fahmkirinê de wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têngîna rastiyê wê di wê nûqteyê de wê, weke mijare rastiya heyî ku ew li gerdûnê dikarê wê were têngihîştin û di wê de wê weke heya wê bi wê re wê were fahmkirin. Di wê nûqteyê de

wê bi wê morfolojîyê wê di awayekê de wê were were fahmkirin. Gotina 'asha' û an 'aşa' di morfolojîya wê de wê, di kurdî de wê taqabûlî gotina 'hiş' jî wê bikê û wê di wê de wê fahmkirin û fêrsên fahmkirinê ên weke ku wê di renekê de wê çawa wê xwediyê şewayekê fahmkirinê ê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê gotina hiş wê di kurdî de wê bi wateya wê ya ku ew rûdayi, heya û dikarê were derkkirin wê û hwd wê bi hinek wateyna wê di renekê de wê karibê wê were fahmkirin. Wê dema ku em li morfolojîya fahmkirina gotina asha jî dihizirin wê di renekê de wê di wê nûqteyê de wê ji wateyên wê gotinê wê cihê wê hinek wateyna wê zêde nede mê. Ji xwe wê dema ku wê, dema ku em gotina 'aşa' bi rengê 'aş-a' û an 'hiş' wê hildina li dest wê di morfolojîya xwe de wê zêdetirî wê di dîmenekê nêztirî hev wê weke ku wê bibê. Ev jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di renekê de wê fahmbikê û wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê wê di wê temen de wê di renekê de wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê di awayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê karibê were fahmkirin. Wê jî wê di awayekê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Bi heft xosletên bi hev ve girêdayî an jî rewşên hebûnê yên ku metnên Avestayî bi awayekî alegorîk jê re dibêjin amesha spentas, ankû "giyanên baş ên nemirên" dihê binavkirin. Taybetmendiyên kesane ve girêdayî wê di renekê de wê bi çerçoveyek hizirkirinê û fahmkirinê re wê were li wê hizirkirin. Wekî din di dewama wê de wê, têgînên wek spenta Mainyu (giyanê qenc), Asha Vahishta (dad, rastîti, û an fermana rast), Vohu Manah (ramana rast û dûrûst), Armaiti (gotin, kiryar û an kirina baş), Khshathra Vairya (serwerîya bi başî), Haurvatât (tevahi an temamiyê), û Ameretât (nemirî) û hwd re wê were ser ziman. Ji van têgînan wê weke ku wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê digiha fahmkirinê a bi hişmendiyekê wê di wê nûqteyê de wê bi girêdanên wê re wê were fahmkirin. Wê bi teybetmendiyên jîyanî re wê were li lê hizirkirin. Taybetmendiyên baş ên ku van heyînan numinêr dikin jî divê ji aliyê peyrewên Ahura Mazdayê ve bî bidestxistin û an pêşxistin. Ev

dihê wê wateyê ku hem xwûda û hem jî mirovahî divê li gorî heman rêgezên rewîstîî ên ku me li jor wê hanî ser ziman tevbigerihi. Ger amesha spentas karê xwûdê nîşan bide û di heman demê de fermana ku peyrewên wî bi Aqilmendiyekê ve girêbide û biafirîne wê, demê wê li cîhana Ahûra Mazda û cîhana peyrewên wî ya wek aşavan nêzî hev dibin. Di wê nûqtayê de wê têngîna aša wê di şewayekê de wê weke bi têngînek rastteqînî û di dewama wê de wê weke rêgezêk giştî a rastitiyê di jiyânê de ku ew bi wê heya û bi wê re pêşdikeve û dibê wê were li lê hizirkirin.

Li vir wê weke aliyekê wê yê giring wê têngînên weke rastitiyê, başîyê, ramanê, giştîtiyê, rewîstê, dadmendiyê, nemiriyê û hwd ku wê bi hinek fêrsên ontolojîkî ên fahmkirinê wê werina li lê hizirkirin ku ew xwediyê cewherekê xwe na û ji wan ew wê, hertimî wê di gerdûnê de wê bibê û wê weke çavkaniya wê bûyinê wê her wê hebê bê.

Di wê nûqtayê de wê di têngînek hişmendî de wê ya ku ew dibê wê û heya wê weke ya ku ew ji wê têngînê ew bûya û wê li ser rûyê ardê û an gerdûnê wê weke xwediyê heman hevbeşîyê a di jiyânê de bê. Ev wê weke aliyekê têngînî ku wê mezdek jî wê di hizrên xwe de wê bi zêdeyî wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku wê di rengekê de wê ji temen ve wê kûrtir bikê û di wê de ew bigihijê hinek fêrsên fahmkirinê ên cihêyî. Hizrên mezdeki wê piştî wê bi huremî, û di demên pirr piştê de wê bi şehrezorî û suhrewerdî û hwd re wê di dîmenekê de wê weke ku wê xwe di rengekê û awayekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Wê bandûra wî di wan waran de wê xwe di şewayekê de wê bi têngihên wî yên hizirkirinê re wê xwebide dîyarkirin.

Lê ku em dîsa werina ser têngîna asha wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê bi têngîna fahmkirinê û hişmendiyek gerdûnî re wê di rengekê de ku wê qada jiyânê wê bi fahm û weke qada hevbeş a jiyankirinê wê di şewayekê de wê şîrovebikê wê bi wê re wê di rengekê de wê were salixkirin û wê werênê ser ziman.

Di mijare hişmendîya gerdûnî a mazdayî de wê bi awayekê wê weke hinek aliyên wê yên din wê hebin ku mirov wê karibê wê li ser pêvajoyên pêşdeçûyîna wê de wê fahmbikê bê. Di fêrsa wê ya demê de wê weke ku wê pêşkeve û wê di wê de wê pêşde wê herê wê têngînekê wê bi xwe re wê weke ku wê karibê bide me. Di wê fêrsa demê de ku em bi têngînek hemdemi a roja me re wê di rengekê de wê bi depelenin wê dikarin wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê werênina ser ziman ku wê weke 'feze bi berfirehbûna wê re' bê. Di wê nûqtayê de wê

ev wê bi wê re wê weke morfolojîyê wê di fahmkirinê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di regekê din de jî wê hinek rengên fêrsên fahmkirinê ku wê xwe bi wê re wê bidina diyarkirin wê hebin. Emê pêşî wan bînina ser ziman û piştî wê derbas bibin. Di wê nûqteyê de wê hanîna wan a ser ziman wê di regekê de wê fêdeya wan wê di fahmkirinê de wê ji me re wê di regekê de wê weke ku wê hebê ku mirov wê karibê wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di regekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê têngîna gerdûnî wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê bi wê re wê wer sser ziman wê têngîna mazdayi wê weke 'rêgezekê' ku wê bi têngînek etikî wê xwe di regekê de wê li ser hemûyê re wê di regekê de wê ku wê yekiti û serwerî bi xwe re dayi çêkîrin re wê di regekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di morfolojîya mazdayi de wê bi wê nûqteyê re wê ya ku wê were fahmkirin wê di regekê de wê di wê çerçoveyê û rengê de bê ku wê weke ku ew wê serwerîya xwe serdest kirî û ew weke hêz û nûqte û rêgeza yekem ku wê weke wî were kirin û wê di regekê de wê were û bibê bê. Di wê nûqteyê de wê di regekê de wê, di şewayekê de wê dema ku wê di morfolojîya wê ya fahmkirinê de wê mazda wê xwe bi wê rengê wê di regekê de wê bide dîyarkirin wê êdî wê bi wê re wê ew wê xwe bide dîyarkirin ku wê li pêşî wê di şewayekê de wê, ya li binî wê bi ahriman û şenberîya jiyânî ku ew wê di wê de wê bi tişt û heyinên ku ew hena re wê di regekê de wê bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê bibê.

Ji aliyekê din ve jî wê karibê wê têngîne re wê ji wê aliyê ve bi fahmkirinê re wê empatiyê wê çêbikê ku wê bi aqilê mirov re wê bi pêvajoya pêşketinê re wê çawa wê êdî wê ya şenber û aqilê wê di jiyânê de wê bi mijare zaninê re wê êdî wê hinbi hin wê were fahmkirin û wê bi aqil û têngînen weke felsefeyê û hwd re wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê ku wê rêgeza etikî wê bi têngînek fêrsî a fahmkirinê a rêgezî û giştî wê derkeve li asta jor û wê xwe ji ya bini wê dûrbikê. Wê ji ya heyine heyi wê dûrbikê. Ya heyina heyi wê bi wê û aqilê wê û biriqîna ji wê û hwd re wê ji aliyê din

ve wê bi têngîna ahriman re wê di rengekê de wê di jiyânê de wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwediyê rengekê fahmkirinê a ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê ji aliyekê din ve wê werênê ser ziman ku wê têngîna serwerîya mazdayî wê bi tememî wê ji jiyânê dûrketina wê weke têngînek etikî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Ev têngîna etikî wê hem bi derfetî wê karibê bi aqilekê darazî wê pêşî wê şîrovebikê û wê ji gelek aliyên ve wê fahmbikê û ji aliyekê din ve jî wê bi têngînek din a aqilê jiyânî ê objeyî ve wê weke ku wê karibê wê fahmbikê bê. Lê di wê nûqteyê de wê di wê nûqteyê de wê di wê têngîna serwerîya mazdayî de wê hê jî wê di rengekê de wê weke ku wê di fêrsa fahmkirinê de wê di wê nûqteyê de wê ji aliyê din ve jî wê bi ahriman re wê di nava tekoşînê de bê. Wê dema ku wê ya heyina heyî a madî ku wê weke bi wê re wê were şîrovekirin wê di rengekê de wê bi wê û fahmkirina wê re wê ew di jiyânê û dînyê de wê hebê ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê dervî wê weke ku wê mazda wê di rengekê de wê bimênê. Di wê têngîna xwe ya etikî û wê dîmenê wê yê ku ew wê weke bi wê re wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin re wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê çawa wê di rengekê de wê bi wê re wê li ser esasê bi wê fahmkirina xwe wê di rengekê de wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Ku em empatiyekê bi têngîna etikê a spinoza re di wê warê de dênin wê karibê wê di wê rengê de wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Wê weke têngînek rêgezî a serwer ku ew heya û ew wê weke fêrsek fahmkirinê a ku ew bi wê re wê bibê wê di dîmenekê din ê jiyânî û heyinê de wê weke rastiya her tiştê ku ew heya di jiyânê û hwd de bê. Wê di wê nûqteyê de wê depelendina gotina xwûdê a weke bi xwezayê re ku wê spinoza wê bikê wê di wê rengê de wê weke morfolojiyekê wê di rengekê de wê di rewşa fahmkirinê û rengê wê de wê di dîmenekê fahmkirinê de wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku ew wê karibê wê di wê temenê de ew wê bide diyarkirin.

Di wê dîmenê fahmkirinê de wê demê wê weke di çerçoveya şîroveya mazdayî a avêstayî de wê aliyekê din wê li holê wê pêwîstiya bi fahmkirina wê hebê. Ew jî wê aliyê binî ku ew bi dualiteya ahrimanî a bi mazda re wê were ser ziman û di wê dema piştê a weke mazda weke rêgezêk giştî a aqil û etikî ku wê were pênasekirin de ku ew wê weke bi tememî li leyha monismekê wê çawa ew wê dervî wê pêvajoya

fahmkirinê wê were hiştin wê di dîmenekê de wê were fahmkirin. Wê demê ew 'xirab' dayina nişandinê a rewşa madi wê di rengekê de wê weke aliyekê din ku wê weke li wê were lê hizirkirin. Wê demê wê di dewama wê de wê weke wê aliyê wê yê din wê mijare fahmkirinê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê ku mirov wê kkaribê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di depelendinek mantiqî weke bi tektiyekê etikî a rêgezî ku wê weke minaq parmenides wê weke têgînekê wê werênê ser ziman û wê di dîmenê wê yê din de wê weke ji wê têgînê wê heyina din a dihê û dibê wê fahmbikê û di dewama wê de wê, di rengekê de wê spinoza wê weke bi têgîna salixkirina weke bi xwezayê û an weke giyanek xwezayî ku wê pênasebikê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di nava dualiteyek weke ya di rengekê giyanê-laşê de bê û an di temenê têgînek weke bûjenê-darêjkê û hwd de bê wê di renge û rewşek fahmkirinê û awayê wê de wê çerçoveyek fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di şêwa û rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê fêrsên bi têgîna monisma li ser mazda re ku wê bi hewldanên fahmkirinên wê re wê dîmenekê wê yê din ê ku mirov wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê û şêwayekê de wê fahmbikê wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Em li vir wê jî wê dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin ku ev dîmenê mazdayî wê di wê temenê de wê piştî wê di rengekê de wê bi zimanekê xesas û heyidar wê hinekê wê bi şîroveyên mani jî wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê hewl were dayin ku ew wê werênê ser ziman. Wekî din mezdek wê di wê temenê de wê weke fahmkirina jiyane ku ew wê şîrovebikê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman wê di aslê xwe de wê weke ku wê depelendinek weke ya di rengê spinoza û têgîna wî ya xwûdê û xwezayê de ku wê bikê wê di rengekê de wê morfolojiyek fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têgîna mazdaismê de wê weke ku wê were dîtin û wê bi rehetî wê karibê were fahmkirin wê aliyên wê yên din jî wê hebin ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser

ziman. Di rewşa şîroveya me de em hem ji navaroka avêsta û têtînen bi wê ku ew hatina ser ziman em dikin ku em ji wan sûdbigirin û hem jî li kurdistanê wê bidevkî wê hatinên ser ziman û ku wê gelek ji wan ne hatina nivîsandin û di nava gel de wê weke bi vegotinî wê werina ser ziman em li berçav digirin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku em di wê temenê de wê pêvajoya gûharinê û fahmkirinê a di dewama hev de wê çawa wê bibê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê di demên dawî de wê were dîtîn ku wê têtîna mazdaismê wê di rengekê de wê serwer bibê. Wê bi wê re wê weke ku wê pêvajoyek monistî wê bi xwe re wê pêşbixê. Ev wê dema ku em bi wê rewşa fahmkirinê re wê di rengekê de wê werênina ser ziman wê di fêrsek fahmkirinê a ku wê di nava gel de wê were ser ziman wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê were ser ziman û wê were gotin ku mazda wê kurê zerwan bê û zerwan wê yek bê û wê di wê temenê de wê bi hebûna demê wê hebê. Wê di wê de wê bahsa monistekê wê were kirin. Di dewama wê de wê bi gotinên weke «mazda şûna wî girt» ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê weke ku wê di wê rengê de wê, di dîmenekê de ji wê têtîna dualiteya bi birayê xwe a weke bi ahriman re ku ew hebû wê weke ji wê derbas bibê û wê li şûn xwe wê bihêlê. Di wê nûqtayê de wê di wê têtînê de wê têtîhek weke ya bi felsefeyî a weke bi pêvajoyek fahmkirinê a bûhûrinê wê di nava du têtînekan de ku wê weke were ser ziman wê were dîtîn ku wê di wê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê jî wê diakrê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mazda wê di wê temenê de wê weke serwer û zanebûna jiyanê wê êdî wê pêşkeve û wê were dîtîn. Wê di wê temenê de wê derkeve li pêş. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê niqaşên li ser têtîna olî a zerdeştî ku wê werina kirin û wê weke bi fêrsek yekxwûdayî wê were şîrovekirin wê hinekê jî wê ev pêvajoyên dawî ên mazdayî ku wê bi wê re wê werina ser ziman wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê di bingihê wê fahmkirinê de wê werina ser ziman. Wekî din wê di nava wê de wê bi aliyê baş û nebaş ê weke bihûşt û dojhê û hwd re ku wê were ser ziman wê di rengekê de wê weke du aliyên vaji hev û hwd re wê di wê temenê

de wê bi têngînek dualiteyî wê di nava têngînên baweriyên piştre jî wê, di renekê de wê were dîtî ku ew wê xwe di renekê de wê bicih bikê. Ev wê, di wê nûqtayê de wê, di renekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, di nava têngîna mazdayî de wê, di şîroveyên monistî ku wê werina kirin de wê didestpêkê de wê dijberiyek zêde hişk wê newê dîtî ku wê were ser ziman li hemberê aliyê din. Wê di renekê de wê weke ku wê were ser ziman wê di nava têngîna Mani de wê weke bi pêwîstîyek weke jiyânî ku wê çendî wê weke vaji hev wê hebin jî lê wê di çerçoveye jiyânê û pêşketina jiyânê de wê weke bi kombinyona nava wan re wê di renekê de ku ew wê jiyân wê bibê wê di renekê de wê şîrovekirina wê were kirin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê di renekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were dîtî ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê û renekê de wê weke ku wê were dîtî ew wê bi wê re wê di dewama wê de wê were ser ziman.

Di nava têngînên mazdayî de wê, mijare heyinê wê di renekê de wê di nava aliyê baş û nebaş de wê ji aliyekê din ve û bi dîmenekê din wê weke ku wê were dîtî wê were ser ziman. Wê weke ku wê di nava têngîhên olên yekxwûdayî ên piştre wê were ser ziman de wê di renekê de wê were dîtî ku ew wê were ser ziman. Lê ew wê xwediyê felsefeyek gerdûnî ku wê weke ku wê çawa ku me li jor wê hanî ser ziman ku wê bê gotin ku ew wê 'şûna bavê xwe zerwan wê bigirê' û hwd re wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê were pênasikirin. Hemû fêrsên ku wê bi zerwan re wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê di renekê de wê di wê têngîna monismê de wê di renekê de wê were dîtî ku ew wê were ser ziman.

Di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê bingihê têngînek monistî wê di wê nûqtayê de wê bi têngîna zerwanî re wê di nava wê kevneşopîya hizirkirinê de wê hebê. Ev wê di nava pêvajoyên fahmkirinê ên dualiteya mazda û ahrimanî de wê di renekê de wê di wê temenê de wê were ser ziman. Lê di dewama wê de wê were dîtî û wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa ku wê di renekê de wê bi pêvajoya wê ya fahmkirinê re wê ew wê hebin wê li wê were lê hizirkirin.

Salixkirinên bi têngîna mazdayî ên yekxwûdayî û an fêrsek fahmkirinê a bi wê rengê re wê di pêvajoyek gûharînê a felsefeya xate avêsteyî de jî wê di renekê de wê were dîtî ku wê bi xwe re wê gûharînan wê werênê. Di wê nûqtayê de wê ev gûharîn wê di renekê de wê, bi xwe re wê, di renekê de wê, piştî wê bi encama monisma mazda re wê bi

encam bibê. Ji dualiteya mazda û heta pêvajoya monisma mazda wê di wê temenê de wê di renekê de wê pêvajoya hizirkirinê a derbasbûnê wê xwe bi wê re wê di renekê de wê li ser temenekê fahmkirinê wê were dîtî ku ew wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê di demên piştre de jî wê di renekê de wê were dîtî ku ew wê çawa wê di renekê de wê b iwê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di renekê de wê, di fêrsa têngîna mazdayî a monist de wê du aliyên giring wê bi wê re wê derkevîna li pêş. Yek wê weke di renekê rêgezê weke ya logosê de wê di dîmenekê serdest û bi rêgezê ku wê li gorî wê her tişt wê bibê û wê bi wê her tişt wê di yekitiyekê de bê wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bibê. Ji aliyê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê wernê ser ziman ku wê, mijare hizirkirinê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê aliyê yê din jî wê wek rêgezê etikî a hizrî ku wê di renekê de wê bi pêvajoyek hizirkirinê û fahmkirinê re wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê rengê rêgeza etikî ku wê weke bi mazda re wê bi serwerîya wî re wê were ser ziman wê renekê weke ya bi fêrs û têngîna felsefeya etikî a lavalas re ku wê, di demên hemdem de wê were ser ziman wê weke bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di çerçoveya şîroveyên di avêsta de ku mirov dixwênê ev wê bi wê re wê weke wê were dîtî. Di wê çerçoveyê de wê dîmenekê etikî û fêrsek fahmkirinê di renekê de wê xwe bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên hizirkirinê wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin bin.

Lê felsefeya mazdayî wê weke felsefeyek temen bê û wê di wê temenê de wê hemû xalên wê di renekê de wê li wir wê pretizebibin. Di wê nûqteyê de wê, hemû rêgezên wê di renekê de wê weke ku wê were dîtî wê li herêmê di nava herdû çeman li kurdistanê wê di renekê de wê were dîtî ku wê were pretize bibê. Di wê nûqteyê de wê fêrsên fahmkirinê ên zerdeştî wê di renekê de wê aliyên mazdayî ên

prezerdeştî û yên dema wî û piştî wî ku mirov wan di dewama hev de wê dihênê ser ziman wê di rengekê de wê çawa wê xwediyê pêvajoyek fahmkirinê a pêşî weke ya di rengekê teolojikî û etikî de wê bibê û di demên piştê wê weke di rengekê de wê bi têngînek giştîbûna wê re wê weke metafizikekê di rengekê rêgezî ê etikî de wê xwe bi wê re wê di dîmenekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê di nava jiyânê de wê şîroveyên Mani piştî wî mezdek wê di aslê xwe de wê zêde watedar bin ku mirov wan bi kirpênê û di rengekê de wê karibê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev pêvajoyên ji demên prezerdeştî û heta yên piştê wê karibê bi şibênê pêvajoyên jiyanekekê ku wê di rengekê de wê weke ku wê çawa wê bibê mazin bibê û wê piştî wê mazinbûna xwe wê balix bibê û wê piştî wê jiyane xwe de wê bide domandin bibê. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê didewama wê de bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku em mijare têngîna avêstayîyê wê ji aliyê fahmkirina wê ve wê dikin ku wê fahmbikin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê di aslê xwe de wê di têngîna monisma mazdayî de wê ji du aliyan ve wê weke ku wê bi watelêkkirin wê bibê. Ji aliyekê ve wê weke pêşî wê hem wê li gorî wê rêgeza giştî a etikî ku wê weke bi têngînek aqilî a weke di rengê logosê de wê bi têngîna mazdayî re wê were dîtin bê. Wê di wê temenê de wê aheng û hev tememkirin û bi watekirin û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Aliyê din ê ê duyem jî wê weke ku wê bi dema wê ya pêşî re wê bi têngîna dualiteya mazda û ahriman re wê were dîtin re wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de ku wê were fahmkirin bê. Ev dualite wê derfetê wê bide mirov ku mirov wê ji gelek aliyan ve wê karibê wê salixbikê û wê di rengekê de wê bi awayekê de wê werênê ser ziman bê. Aliyê din jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê aliyên weke yên bi wate kirinê û hwd re wê, weke aliyên ku wê piştî wê di nava kirin û jiyânê de wê weke aliyên ku wê werina lê hizirkirin bê.

Ji aliyekê din ve jî wê bi fêrsek fahmkirinê wê karibê wê werênê ser ziman ku wê weke ku wê weke rêgezê etikî wê têngîna mazdayi wê derketina li asta li jor wê di rengekê de wê weke di her tiştê heyî de wê weke di fahmkirina wan de wê xwe dûrkirinekê wê bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê bi morfolojîkî ku mirov wê fahmbikê wê tiştê wê bi wê re wê di şewayekê de wê salixbikê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê di dîmenekê morfolojîkî û fêrsa wê ya fahmkirinê de wê weke ku wê bide mirov. Aliyê din jî wê weke ku wê rêgeza etikî wê weke ku wê zanina di her tiştê de wê bi fêrsek ontolojîkî û metafîzîkî a di zikhevde ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare heyinê wê, di wê de wê, bi wê re ku wê ji aliyê têngînek etikî ve wê li wê bihizirê wê her tişt wê weke bi etika xwe bixwe re wê weke ku ew ji wê dibê û di wê de weke ku ew heya wê bibê. Ev wê ya ku ew di wê de heya wê bi têngînek ontolojîkî ji wê gavê biavêjê û wê bi wê ya giştî wê rêgezê ve wê girêbide wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên me yên bi hebûnê re wê di rengekê de wê bi wê rengê wê weke aliyekê wê yê giring wê bi têna 'li binî ku ew wê weke xwe hebê' û an 'wê weke karibê ew bi serê xwe were fahmkirin bi xwe bixwe' wê di rengekê de wê weke bi wê re wê weke fêrsek fahmkirinê wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di hebûna wê têngîna heyî de wê mijare wê weke bi fêrsên fahmkirinê ên weke di wê de ew fêrsa fahmkirinê a etikî ew hebê wê ji wê aliyê ve wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê tişt wê ne ji bo tiştê din wê hebê. Çendî ku mirov wê şînayîyan wê bixwe wê şînayî wê ji bo ku mirov wê bixwê wê hebê û wê bibê. An jî wê mirov wê goşt wê bixwe. Wê zindiyên din ku ew dixwe wê ne ji bo ku ew wan bixwê û an ew bi wan xwe xwedî bikê wê ew wê bibin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê weke bi fêrsa

fahmkirinê re wê bi wê re wê li wê bigihijê û wê fahmbikê wê, di rengekê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê, tiştê wê weke wê bi hebûnî wê bibînê û wê weke hebûnekê wê dervî me û ne bi me ve girêdayî wê di rengekê de wê bibînê. Di wê têngînê de wê têngîhên weke yên sedemê wê weke têngîhna şubjeyî ê weke encama aqilên me wê bimênin li holê di aqilê me de. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê weke têngînek bi fêrsa fahmkirina hebûnê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê were li lê hizirkirin.

Aliyê din jî wê bi wê re ku wê were lê hizirkirin wê bi mijare fahmkirina wê û watelêkirina wê bê. Di wê nûqtayê de wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê ew hebûn ku ew hebê wê di wê de wê wateyek û fahmkirinek ku ew bi wê dikarê wê fahmbikê û wê bi watebikê wê ew wê bi wê re wê weke hebê. Di wê nûqtayê de wê di dewama wê de wê ev wê weke aliyekê ku wê təkiliya wê tiştê bi temenekê fahmkirinê û zanina zaninê ku ew were fahmkirinê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê mijare têngîna hebûnê wê weke ku wê bi fêrsên fahmkirinê ên ji nava avêsta ku wê karibin werina fahmkirin wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di rengekê de bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê tiştê wê, bi sedema xwe re wê weke ku ew wê hebê. Wê di wê temenê de wê di xwe de bê ew sedema wê. Wê ne bi tiştêkê din ve wê girêdayî bê. Wê di wê nûqtayê de wê tiştêkê wê ne bo tiştêkê din wê bibê. Yan jî wê bo bi tiştêkê din ve girêdayî û an bo hebûna wê bibê bê. Ev wê, weke fêrsek fahmkirinê a bi têngîna hebûnê û zanina hebûnê ku mirov wê ji aliyekê ve wê bi têngîna avêsta re wê li wê têdigihijê bê.

Wê jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna zanina hebûnê wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di nava têngîna avêstayî de wê were lê hizirkirin bê. Ji aliyekê ve wê li ser temenê bi watekirinê wê xwe di rengekê de wê weke ku wê were dîtin bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê dema ku wê, li biwatekirina wê were lêgerin wê her heft fêrsên fahmkirinê ku wê bi têtînek ontolojikî jî wê werina bi pêjnkirin ên weke dadmendiye, wekhevîye, azadiye, aqil (asha), hebûnê, jiyane û hwd re wê werina salixkirin wê direngekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di reengekê de wê aliyekê wê ye din jî wê mijare giyanê wê weke têtînek ku wê ji ya bi watekirinê wê dûr wê bi serê xwe wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, di reengekê de wê giyan wê di nava wê wateyê de wê hebê. Ew fahmkirin jî wê di giyanê de wê weke hebê wê were tefkirkirin û hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê di dîmenekê hebûnî û an têtîhiştina hebûnê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare hizirkirina avêstayî de wê, mijare hebûnê wê bi fêrsên wê yê fahmkirinê ku ew jî wê dihên fahmkirinê re wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di hebûnê de wê bi watekirin û aliyên weke feziletê û hwd wê bi rêgezê giştî a aqilê etikî û hwd re wê, di reengekê de wê bixwezê ku ew wê di wê de wê li wê bihizirê û di wê de ew wê weke aliyê ku ew wê bi wê re wê were gihiştin li siyane wê ya fahmkirinê.

Di wê nûqtayê de wê di nava wê de wê têtîliya hebûnê û fêrsên weke yê bi etikî ên weke feziletê bê û an siyanê û hwd bê wê di reengekê de wê bi wê re wê di reengekê de wê weke aliyên wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di reengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di reengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê di reengekê de wê di çerçoveya wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Mijare hebûnê û fahmkirina wê bi aliyên wê yê hêjayiyê wê aliyê wê ye bi kifşkirin û fahmkirinên bi aqil û têtîna etikî wê di zikhev de wê hebê û wê ev wê weke aliyekê wê ye din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê hinekê din wê li ser wê bisekinê bê. Aliyên weke hêjabûnê, qadrdayina li wê, parastina wê û nirxîtiya wê di jiyane de û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê werina li lê hizirkirin bin.

Li vir wê weke aliyekê wê ye din ê giring wê ji aliyê têtîna rêgeza etikî ve wê weke aliyekê wê ye giring bê ku mirov wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê û wê di reengekê de wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê ye din ê ku mirov wê karibê wê di reengekê de wê di dewama wê de wê di reengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê werênê ser ziman ku wê têtîna etikê wê weke têtînek ku wê bi hizirkirina wê û fêrsên fahmkirinên wê re wê li ser têtînen fahmkirinê

ên jiyane, hebûnên bûjenî, fizikî ên di jiyane ku ew hena û fahmkirinên ji wan re bê. Wê di wê temenê de wê ew jî wê weke ku wê li gorî wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de were lê hizirkirin.

Di wê nûqtayê de wê ev têngîna etikî wê weke têngînek teybet ku wê ne tenê wê weke bi fahmkirinek darazî ku wê karibê bi tenê were fahmkirin bê. Minaq wê di rengekê de wê fêrsên fahmkirinê ên li ser tiştê ku wê bi wê re wê bi felsefeyê re wê werina ser ziman wê weke 'xweza ti tiştê wê vala çenekê' ku wê werênê ser ziman wê di wê rengê de wê têngînek mantiqî wê weke ku wê bi wê re wê bide me.

"xweza ti tiştê vala çenekê." wê weke têngînek ku wê bi wê re wê li ser têtikiliyek ontolojikî ku wê bi wê re wê were çêkirin re wê were dîtin ku wê were ser ziman. Bi wê re wê mijare cewherê wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê bi girêdanek cewherî re wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Bi vê yekê, mirov tenê dema ku bi cewherê xwe re li hev bike û di encamê de bi tevahî potansiyela xwe bizanibe dê qencyê bike û ji jiyana xwe razî be. Wî were dîyarkirin ku xwe aktîvkirin (hişmendiya xwezaya xwe û pêşdebirina şiyane xwe) rêya misoger a bextewariyê ye, û ji ber ku ev armanca dawîn e, her tiştê din (wek jiyane civakî an dewlemendî) navgînek e ku ew dawîya. Di her tiştî de wê, bi wê rengê wê teşwîqkirinekê wê bikê. Tiştên tund, fesad û bêrewîstî ne (mînaq, wek destavêtinekê û hovîtîyekê li hemberê yekî din) ji wan dîr bê, û divê mirov ne tenê bijî lê divê jiyane xweş bijî, bi xwe re fezîletek ku ew hebê re ew wê re bijî. Ji bo zerdeşt fezîlet ew e ku di wextê rast de, ji kesê rast re, bi awayê rast, bi pîvan û ji ber sedemek rast kirina tiştê rast bikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê têngînen etikî wê di rengekê de wê li ser kiryar û kirinên me re wê bi başî û nebaşîya wê re wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, kirinek baş wê bi encamên wê re wê hebin. Bi heman rengê wê kirinek nebaş jî wê bi encamên wê re wê hebin. Di wê temenê de wê têtikiliyek bi jiyane piştî mirinê re ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin re wê bibê. Di wê nûqtayê de wê yên baş wê bi cewherê rast ku ew ji wê bûna re wê bigihijina li hev. Ew wê di rengekê de wê bi wê re wê bînenê ser ziman ku wê ya rast wê bi giyanî wê li wê gihiştinê bê.

Di şewayên li ser mazda ên dema duyem û an dema dawî a piştî ku wê werina kirin wê di rengekê de wê li dora mazda wê ew dualite wê bi wê rengê wê were yekkirin. Di wê temenê de wê di nava tiştî ku ew heya û

ya ku ew weke heya de wê çawa wê hebê wê bi wê re wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Zerdeşt wê bi kevneşopîya 'rewîsta baş' ku ew dikê ku wê şîrovebikê wê bânê ser ziman. Wî hanî ser ziman ku mirov bi xwezayî wê qenciyê bikin dema ku ew zanibin ku çi rast e, û kiryarên xirab an xerab bi tevahî encama nezaniyê ne: Tenê qencîyek heye, ew zanîn e û tenê xirabiyek heye, ew jî ew e nezanî ya. Wî zanîn û aqil bi xwenasînê re (tê wateya haybûna ji her rastiyeke têkildar a li ser hebûna xwe), fezîlet û bextewariyê wekhev kir. Ankû, di eslê xwe de, wî xwenasîn û xwenasîn wekî tiştên bingehîn dît, ji ber ku yê bi rastî jîr (ankû xwenas) dizane çi rast e, ya qenc dike û ji ber vê yekê bextewar e.

Ji wê aliyê ve wê bi têngîna etikî wê weke ku wê were dîtîn wê têkiliya têngîna fahmkirinê a weke ya başî û nebaşîyê wê bi zanin û nezaniyê re wê bi fêrsek fahmkirinê re wê dênê. Di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku ew kesê bi zane, û ku ew heya wî ji wî heya û xwe binas a û hwd wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê di rengekê de wê, bi wê re wê bikê.

Di wê nûqtayê de wê, li ser wê nûqtayê de wê mazda wê weke zanina giştî a hemû tiştê wê di rengekê de wê pênasekirina wê di rengekê de wê weke bi fêrsek fahmkirinê a di rengê ku wê spinoza wê di rengekê de wê weke bi xwezayê re wê di hevîyekiyekê fahmkirinê de hanîna xwûdê a li ser ziman wê di wê rengê de wê depelendinekê wê di fahmkirinê de wê weke ku wê bide mirov.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare têngîna zaninê û bi kirinên mirov re wê zanina wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê hinekê din wê li ser wê bisekinê bê. Kesekê bi ew tiştê rast kir wê bi xwezayî wê weke kesekê bi zane bê. Wê di wê çerçoveyê de wê karibê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ji wê çerçoveyê de wê, weke ku wê ji navaroka avêsta wê bi hizrên zerdeştî wê were dîtîn wê ji aliyê têngîna etikê ve wê were fahmkirin ku ew dixwezê bersivê ji pirsên weke 'mîrov çawa tevgerê bikê', 'mîrov çi rast a ku ew li wê dihizirê', 'mîrov çawa wê zanina xwe dikarê wê bikê kirinê (piretikê)', 'rastî wê were çi wateyê', û hwd re wê di qaadên bi wê

rengê de wê pirsan wê weke ku wê bikê û wê di renekê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê di renekê de ew li bersivên wan bigerihê.

Ku em di renekê de em, li renekê hizirkirina van têngînên etikî bihizirin bi hizirkirinek hemdem wê were dîtin ku wê ku wê hizirkirinabi gotina wek ´mirov çawa tevgerê bikê wê têngînek etikî a normativ wê di renekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê weke ku ew çawa wê femandikê ku ew wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Aliyê din ê duyem ku em bi gotina ´mirov dihizirê ku wê çî wê rast bê´ ku ew dikê ku wê fahmbikê wê weke têngînek etikî a salixkirinêr bê. Wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di wê çerçoveyê de wê çî wê weke çî bê re wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. An jî ku em di dewama wê de wê li wê bihizirin ku em di pîretikê de wê çawa wê pêkbênin jî wê weke aliyekê pîretikî ê etikî bê ku mirov wê karibê wê di wê nûqtayê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê di renekê de wê ji aliyekê din ve jî wê di renekê de wê çawa tevgerîn û an di dewama wê de wê di xwe de wê çawa wê hizirkirin ku wê çawa ku wê weke du aliyên ji hev cihê jî bin wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ji aliyê pêşî ve wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê li ser rengê tevgerînê ku mirov wê çawa wê tevgerihê û wê ´tevgerek baş´ wê bide nişandin û wê pêkbênê. Di wê nûqtayê de wê di renekê de wê, li gorî wê aliyekê din jî ku wê bi wê were lê hizirkirin wê ew bê ku wê ya baş wê bi xwe re wê bê sedema ku wê ya baş pêkwere û an bê dayin nişandin. Lê ev wê weke aliyekê tevgerî bê û tevger wê weke aliyekê ku mirov wê di jîyanê de wê çawa wê bikê û wê pêkbênê wê dîmenê wê yê jîyanî bê.

Ji wê aliyê ve wê zerdeştî wê têkiliya aliyê tevgerî ê ku mirov bi xûyî wê ji derve wê bi kirinên xwe wê didina nişandin wê bînenê ser ziman ku wê bi rewşên hizirkirinên me yên hundur ve girêdayî wê têkiliyek wê hebê. Di wê nûqtayê de ew wê weke di renekê de wê bi wê hizirkirinê wê çawa wê hizirkir wê ji aliyekê ve wê pêkhanina wê di renekê de wê bi wê re wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di nava hizirkirinê û danişandina xûyê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê mijare zaninê wê weke fêrsek fahmkirinê a giring wê were dîtin ku wê di nava jîyanê de wê bi wê re wê derkeve li pêş.

Cûda, ew teoriya çalakiya rast û başiya mezintir nîşan dide, di heman demê de têngîna etikê û di pîretikê pêkhanina wê bi çerçoveyek zaninê û fahmkirina wê û hişmendîya wê re wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Weki din di pîretikê mijare pêkhaninê jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di dewama wê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê din wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman. Etik ne bi kirinên taybetî û kodkirinên wê yên diyarkirî re sînordar e, lê hemî îdealên etikî, tevger û felsefeya jiyanê a kes di xwe de dihewîne.

Ji aliyekê din ve jî wê mijare hiş, etikê, jiyanê û hwd wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê hinekê din wê li ser wê bisekinê û wê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê. Mijare hişmendiyê wê, di çerçoveya têngîna kirinê, peyva baş û kirina baş û rast de wê çawa wê were fahmkirin wê weke pêwîst bê ku mirov wê hinekê din wê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê bê. Ji wê aliyê ve wê mijare zaninê û hiş û fahmkirinê û jiyanê wê weke mijarek taybet wê derkeve li pêş. Di rengekê de wê fêrsên rast û dûrûst kirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê, xwe bidina diyarkirin ku ew werina fahmkirin.

Ji wê aliyê ve wê mijare jiyanê û rastîyê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Weki din wê di dewama wê de wê li ser têngîna dilxweşbûnê, hazgirtinê, xwestekê û hwd wê weke aliyên wê yên ku wê di dewama wê de wê karibê wê li ser wê bisekinê bê. Ber ku ev aliyên wê weke aliyna ku wê di dewama wê de wê were dîtin ku ew wê li ser wê were sekin in bin. Di wê nûqteyê de wê mijare bi hazgirtinê û dilxweşî û şahiyê û an aliyê din ê weke bi wê re wê were dîtin wê nexweşî, dilnexweşî, dilneşahî û êşbûnê û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê ji aliyekê din ve wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di demên kevnera de wê bifelsefeya filosofên weke epîkur re wê di rengekê de wê mijare hazgirtinê û bi wê hazgirtinê hewldanên gihîştina fahmkirinekê ji jiyanê û hwd re wê were dîtin ku wê were hildan li dest. Hazgirtin û têkiliya wê ya bi fahmkirinê re wê ji aliyê têngîna etikî û fahmkirina jiyanê ve wê were hildan li dest.

Di wê nûqteyê de wê ya ku mirov wê têrdikê û an mirov bi wê têrdikê wê di wê nûqteyê de wê li ser wê bisekinê. Zerdeşt wê ji aliyekê din ve jî wê di dewama wê de wê li ser sînore têrbûn û têrnebûnê wê bi wê re wê were dîtin ku wê bihizirê û wê di nava hinek niqaşên bi hizrên wî re wê aligirên wî bi wê çerçoveyê re wê hizrên xwe wê werênina ser ziman. Lê zerdeşt dixwez ku wê têngîna etikî a weke ya bi xweşîya dil bê, hazgirtinê

û hwd bê wê bi têngînek kinikî a weke bi fêrsek fahmkirinê a xwezayî û li gorî wê jiyankirinê û hwd re wê di ahengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wî hîn kir ku jiyaneke bi xwezayê re ji jiyaneke li gorî kevneşopiyê çêtir e û jiyaneke hêsan ji bo fezîlet û bextewariyê pêdivî ye. Wekî mamosteyek etikî, bal kişand ser girîngiya dûrketina ji gelek tiştên ku bi kevneşopî "baş" têne hesibandin. Ya ku wê di dema wî de wê bêsedema wî ku wê gelek oldarên demê wê herina bi ser wî de û heta ku wê bibê sedema jiyane wî ku wê ji dest wê were girtin jî wê ev ali û rewşa lêpîrsînê ku ew wê bi wê re wê di rengekê de wê pêşbixê jî bê.

Di wê nûqtayê de wê bi gotînek din ku wê di nava gel de wê were gotin ku wê di derbarê wî de wê were gotin ku wê, dema ku wî bi wê rengê hizrên xwe dihanîn li ser ziman wê weke 'li dijî baweriyên wan ên qadim dirabê wê were pênasekirin û wê di wê temenê de wê çûyina bi ser wî de wê bibê. Wê di wê temenê de wê êdî wê hewl were dayin ku ew pêşîya wî were girtin. Lê Zerdeşt wê bi wê re wê aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê mijare lêpîrsîna bi aqil û zanînê û levkîrinên wê yên bi ya kevneşopî ku ew heya re dibê û an nabê re bê. Di wê nûqtayê de wê, derxistina li pêş a hiş û fahmkirinê û di dîmenekê weke li ser ya rast weke aqilmeşandinê ku wê bixwezê wê bi wê re wê bikê û wê werênê ser ziman wê weke aliyekê ku ew wê di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê mijare aqil û fahmkirinê û kevneşopîyê û zanînên wê di wê nûqtayê de wê di nava hizirkirinên zerdeşt de wê weke ku wê di rengekê de wê werina hemberê hev. Wê di wê çerçoveyê de wê bi aqilekê lêpîrsîner wê di rengekê de wê were dîtin ku ew wê hizrên xwe wê bi wê re wê di şewa û rengekê de wê werênê ser ziman.

Weki din wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi têngîna avêstayî re wê li wê bihizirê ku wê di demên wê de wê weke ku wê lêpîrsînek aqilane wê were dîtin ku wê hebê. Wê ji wê aliyê ve wê hinek têngînen weke ku wê bi devkî wê di nava gel de wê werina ser ziman em dikarin li rex têngînen avêstayî ji xwe re di wê warê de bikina pêpelok û li ser wê re wê, di rengekê de wê hinekê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têngînen avêstayî wê lêpîrsînen wê yên bi têngînek hişmendî û zêhnî wê di zikhev de wê weke ku wê bi wê re wê were dîtin ku wê were kirin. Gotînen aqilî

ên weke yên 'zêhnê', 'hiş', 'rastitiyê', û hwd wê weke gotinên ku ew di wê de dihên ser ziman bin û wê ev gotin wê weke gotinên ku wê di renekê de wê bi fahmkirinekê wê di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê werina ser ziman bin. Di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê di nava jiyânê de wê bi zêhnî ku em pêşî wê hinekê wê li wê binerin wê di wê çerçoveyê de wê weke wê çawa wê bibê û wê di nava ya baş û nebaş de wê di morfolojiyekê de wê cihêkirin wê were kirin wê bi wê re wê di renekê de wê were dîtin ku ew wê were kirin.

Wekî din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê nûqteyê de wê, di nava jiyânê de wê her tişt wê weke ku wê di ahengekê de wê li gorî rêgezê gerdûnî ku wê her tişt wê li gorî wê bibê wê were hanîn li ser ziman. Ew rêgez di avêsta de wê piştî wê weke bi têngînek rêgezî a aqilî û etikî wê bi mazda re wê di têngînek yekkirinê û an monistî de wê were dîyarkirin. Di awayekê de wê pêvajoya mazda a dualismê ku wê were bûhûrandin li têngînek monistî wê di wê nûqteyê de wê şîroveyên ku wê bi wê re wê werina kirin wê di temen û rengê weke têngînek heyinî û biriqîna wê ya bi fahmkirinê û hwd re wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare hizirkirinê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were lê hizirkirin. Mazdayî wê di wê temenê de wê dema ku wê, serwerîya xwe wê denezênê wê demê wê di wê de wê kevneşopîya hizirkirinê a demê a zerwanî jî wê bi fêrsên fahmkirinê wê li wê werina kirin. Di wê de wê weke têngînek bi zane û fahmkirinê wê were dîtin. Di wê nûqteyê de wê di demê de wê li gorî wê têngîne ku wê avêsta wê bi kirpênê ku mirov, çendî ku wê bi aqil dikê wê weke diafirênê. Têkiliya aqil û afirandinê wê di renekê de wê jî di renekê de wê di temenê bîrkirinê de wê di renekê de wê bi wê re wê werê dîtin ku ew were kirin.

Li vir wê gotina bîrkirinê wê weke gotinek ku wê weke di morfolojiyek bi xêwî de wê were li wê hizirkirin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê û awayekê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di renekê de wê didewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê kaeribê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku ew fêrsa fahmkirinê a di gerdûnê de wê weke ketina farqê, bi hişkirinê û hwd de wê di wê temenê

de ku wê di rengekê de wê di temenê xwe de wê têngîna bîrkinê jî wê bihawênê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê avêsta wê du fêrsên fahmkirinê wê werênê ser ziman. Yek wê weke 'ya heyî ku ew wê were farqkirin û an mirov bikeve farqe wê de di hişê xwe de bê. Ya din jî wê, bi têngînek hişkirinê û bi wê re wê pêvajoyek afirandinê û an hilberînê wê weke çêkirinê wê bi wê re wê werênê li holê bê. Di wê nûqtayê de wê di kurdî de wê gotina hiş wê di rengekê de wê di xwe de wê fêrsek fahmkirinê û morfolojiyek teybet wê di wê de wê hebê. Di wê de wê ji aliyekê ve wê weke ku wê ya ku ew heya ku mirov wê ji aliyekê ve wê hişdikê û an wê bibîrdikê bê. Wê dema ku me ew bîrkir jî wê weke ku mirov wê bihiş bikê. Di wê nûqtayê de wê di aliyê duyem de wê têngîna hişkirinê wê weke ketina farqêbûnê wê di wateya xwe de wê di rengekê de wê weke ku wê bide mirov.

Di wê nûqtayê de wê aliyê din jî a têngîna hişkirinê wê di rengekê de wê têngîna çêkirinê a bi wê re bê. Di wê nûqtayê de wê fêrkinên bi çêkirinê wê di jiyane de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê di nava xwezayê de wê bi jiyane mirov re ku ew pêşdikeve re wê di avêsta de wê weke ku wê balê bikişênê li ser wê re wê di rengekê de wê têngînekê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide mirov.

Li vir wê gotina hiş wê di rengekê de wê, di awayek ontolojiyî de jî wê di avêsta de wê fêrskirinê wê û an bi fêrsna fahmkirinê wê haninên wê yên ser ziman wê bibin. Di wê temenê de wê weke ji yazdan hilberînê û an afirênê wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman. Ev wê weke pêvajoyek ku wê di wê temenê de wê bi têngîna hiş a afirînê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Fêrsa yazdanê zerdeştî wê ji du aliyên ve wê dikarê wê di temenekê qarakterî de wê fahmbikê. Yek wê ji aliyê di gerdûnê de wê weke têngînek hişkirinê bê. Ya din jî wê di rengekê de wê di her tiştê ku ew di xwezayê de ew dibê de ku ew hebê bê. Ber vê yekê wê her tiştê ku ew heya wê bi rêzdarî wê were pêşwazî kirin. Di dewama wê de wê dikarê wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê heyina heyî wê bi wê re wê weke aliyê wê yê bûjenî û an li laş hatî wê di rengekê de wê weke pênasibikê.

Di wê çerçoveyê de wê şînîyek wê ji koka wê were rakirin. Wê ji devera ku ew dikeve ardê wê newê qatandin. Ber ku ew wê weke bi têngînek ku ew jî wê zindiyek bê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Wê di regekê de wê, nan wê bi tiştên weke kêrê ên tûj wê newê birrin. Ew wê weke aliyekê wê yê gûnah wê were dîtin. Ev wê weke aliyna ku wê di wê de wê, bi hinek fêrsên fahmkirinê wê werina kirin. Ev wê, di regekê de wê heta roja me wê di nava civakê de wê li kurdistanê wê were dîtin ku wê were jiyân û wê di xûy û morfolojiyên wan ên jiyankirinê de wê di regekê de wê xwe di şêwayekê de wê bidina dîyarkirin bin.

Wekê din wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna avêstayî wê di wê warê de wê, di regekê de wê, di şêwayekê de wê, di wateya fahmkirinê de wê were fahmkirin. Wê dema ku em bi navê wê hemûyî re wê weke ku wê di nava gel de wê were ser ziman wê weke 'zend-avêsta' wê werênê ser ziman wê di wateya şîroveyekê de wê were ser ziman û ev şîrove wê weke li jiyânê, hebûnê, tiştê û an her tiştê ku ew heya wê karibê wê li wê di regekê de wê di dewama wê de wê di regekê de wê weke ku wê karibê wê di regekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di regekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê têtîna salixkirinê wê di wê çerçoveyê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê, karibê were fahmkirin. Di wê nûqtayê de wê bi têtîna şîroveyê' ku wê weke ji nava avêsta wê were fahmkirin wê hinek morfolojiyên ku ew wê ji wê werina fahmkirin wê hebin. Fahmkirina jiyânê wê weke morfolojiya pêşî wê xwe di regekê de wê bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Aliyê wê yê din jî wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê ew di wê temenê de wê bi wê fêrsa wê ya fahmkirinê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di regekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê di regekê de wê werênê ser ziman wê mijare hiş a avêsta wê hinek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê hebin. Wê di wê çerçoveyê de wê li ser têtînen weke berpîrsîyarîyê ên li jiyânê, û fêrsên hiş û fahmkirinê ên weke bi gotina 'xiretê' ku wê di nava civakê de wê li kurdistanê wê di wê temenê de wê werina ser ziman wê karibê wê hinekê din wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Wekê din wê bi awayekê de wê aliyê wê yê din wê fêrsa rewîstê û an etikê ku wê di regekê de wê bi wê

re wê weke rêgeza çawa nêzbûnê û çawa fahmkirinê û hwd re ku wê karibê wê fahmbikê û wê di rengekê de wê di dewama wê de wê li ser wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê etika avêsta wê ji xwe wê hişmendiyek jiyanî ku mirov wê bi wê re wê hem di farq û nasîna xwe de bê û hem ji wê di ya hewirdora xwe de bê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Wê li ser wê re wê gotinek berpirsiyariyê û hwd jî wê ji mirov wê weke ji kirinên mirov û hwd re ku wê bibê wê di rengekê de wê werê ser ziman. Minaq mirov wê gotinekê ji devê mirov wê dema ku ew derket mirov zanibê ku ew mirov çi gotiya. An jî wê ew gotina ku ew ji devê mirov derket wê çawa wê ew wê mirov girêbide wê weke bi 'peymanî' wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê wê bi wê re wê hebê. Mirov wê bi wê têngîna peymanî wê weke ya ku ew ji devê mirov derket mirov ji wê xwedî berpirsiyar bê. Di wê temenê de wê ew wê di nava me û ya ku me li wê hanî ser ziman wê weke peymanekê bê. An jî wê weke fahmkirinek û an hişkirinek ku em di wê temenê de wê di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ziman bê. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê gotina mirov a ku mirov wê weke soza xwe da kesê li hemberê xwe wê di wê temenê de wê çawa wê me bi xwe ve wê bi ontolojikî wê girêbide wê di wê çerçoveyê de wê fêrsek fahmkirinê wê bi wê re wê hebê. Di têngîna xwe ya etikî de zerdeştî wê di avêsta de wê bi wê rengê wê ji wê fahmbikin. Wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê, di şewayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê ji wê aliyê ve wê weke aliyên wê yên ku mirov wê hinekê din wê di dewama wê de wê bi miajre hişmendiyê ve wê li wê bihizirê wê hebê. Gotina hişkirinê wê di wê nûqtayê de wê di destpêkê de wê bi du rengên fahmkirinê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê bi wê hişmendiya bi gotina me re bê ku em wê bi wê ve wê girêdayî bin. Aliyê din jî wê di rengekê de wê ya ku em bi wê weke bi hiş dijin bin. Di aliyê duyem de wê weke pêvajoyek ku wê ne serê wê û ne ji wê dawiya wê were dîtin wê di fêrsek fahmkirinê de wê xwe bi wê re wê weke pêvajoyek fahmkirinê wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şewayekê de

wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têngîna hişmendiya me ya li ser me, tişta ku em dikin, kiryarên me û berpîrsîyariya me a li wê weke aliyekê wê yê ku ew wê ji nirxa hişkirinê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtîna ku ew wê li wê were lê hizirkirin û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê têngîna 'nirxa hiş' wê di wî nûqtayê de wê bi zêdeyî wê were dîtîna ku wê bi wê re wê were ser ziman û ev gotin wê di rengekê de wê weke ya ku me bi hişkir ku em bi berdewamî di hişê wê de bin, û weke aliyê wê yê din jî ku em di rengekê de wê di farq û têngihiştina wê di nava jîyanê de bin. Di rengekê de wê di têngîna mazda û an asha de wê, têngîna hişê jîyanî wê di rengekê de wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê were hizirkirin û wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Di wê nûqtayê de wê asha wê di her tiştê di jîyanê de wê hebê. Ev dihê wê wateyê ku wê hiş wê di her tiştê ku ew heya de wê hebê. Di rengekê de wê ev wê, weke aliyekê wê yê ku wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Di wê warê de wê mijare hiş wê di rengekê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê bi heyinekê wê were lê hizirkirin. Di nava wê têngîna de wê aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê were dîtîna ku wê were lêpîrsîn. Ew jî wê di wê çerçoveyê de bê ku wê ew hişê di tiştê de wê çendî wê yê asha bê û çendî wê yê wê tiştê bê. An jî wê karibê wê bahsa hişê wê tiştê wê bikê? Di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di heyîna tiştê de wê hebûna hişê û an zanînê bi wê re wê, hebûn û nebûna wê di wê rengê de wê weke bi gotinên felsefeyê ên demê wê were dîtîna ku wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve û gotina hişmendiya ve wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê din wê li ser wê bisekinê. Weki din ji aliyê têngîna berpîrsîyarîyê ku wê weke bi keve çerçoveya têngînek etikî û an çerçoveya zanîna etikî de wê karibê were fahmkirin wê hinekê din wê li ser wê bisekinê. ..

Di derbarê jîyane bi hiş a ku mirov wê ji wê fahmbikê de wê hinek aliyên wê yên ku weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê bi hişmendiya wê re wê fahmbikê wê bibê. Di wê temenê de wê mijare hiş wê weke rewşek ku ew bi wê jîyan wê were fahmkirin. Lê ew intiba wê bi wê re wê bi rehetî wê bi me re wê di meji de wê bibê ku wê weke dervî hiş wê

di renekê de wê, ew wê hebê. Ew hebûna dervî hiş a di jiyânê de ku ew dibê wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were lê hizirkirin ku ew di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê hebê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di têtîna hişmendiyê de wê di renekê de wê weke intibaya ku ew wê weke dervî me û wê ya ku ew heya ku ew wê hebê wê weke têtînekê wê bibê û wê di wê temenê de wê di wê de wê çawa wê li hemberî wê ya ku ew heya û ew dibê di jiyânê de wê berpîrsîyariya me wê bibê wê li ser wê were sekin in. Di wê nûqtayê de wê têtîna berpîrsîyariyê wê di nava avêsta de wê ji gelek aliyan ve wê were dîtin ku ew wê were salixkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku ew wê hem di derbarê gotinên me yê ji devên me derdikevin de bê, di derbarê kirinek ku em dikin û ku em wê weke kesê ku me ew kirin kiriya de bê û hwd wê di renekê de wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Zerdeşt wê ji aliyekê din din ve jî wê di avêsta de wê li ser kirinên me û berpîrsîyariya me ya ku me a li ser wê re wê niqas bikê. Di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di renekê de wê bixwezê ku ew wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di renekê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê di renekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê kirinên mirov wê di wê temenê de wê ji me re wê weke hinek rewşên ku em dikarin wan li gorî zerdeştî û fahmkirina ku em dikarin wan salixbikin bin. Ew wê pêkhatiniya wan wê di rewşek morfolojikî û têtînî de wê di wê rengê de wê di dîmenekê wê weke fenomenna hizrî û an têtîna bi diyardeyî ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi hebûnî bi wê re wê li wê bihizirê wê di renekê de wê bi wê re wê xwediya şêwayekê û renekê fahmkirinê ê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Wê rewşa bûyi wê di nava têtîna zerdeştî de wê weke ku me li jor wê li deverekê wê hanî ser ziman wê bi hinek morfolojiyên fahmkirinê ên

weke di temenê têtînek mayindayî de ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê were dîtîn. Di nava gel de wê li kurdistanê wê bi wê re wê hinek têtînen bi wê rengê wê werina ser ziman û wê bahsa wan wê were kîrin ku wê dema ku me tiştê vegot ew wê wînda nebê, ew wê di valahiya fezeyê de wê cihê xwe wê bigrê û wê hetaheta wê weke hebûnek bi ontolojîkî wê di rengekê de ku wê li wê were lê hizirkirin wê ew wê hebê wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman. Di wê nûqtîyê de wê zêde fêrsên fahmkirinê ên di derbarê tûnabûna wê de ku wê werina bi lêvkirin wê zêde ku mirov dikê ku wê pêvajoya fahmkirinê a bi wê têtîna hebûna wê re wê fahmbikê re mirov wê zêde wê rastî wê newê. Di wê temenê de ew wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê were dîtîn ku wê mijare fêrsa fahmkirinê a hebûnî a jî nava avêsta wê bi wê re wê di çerçoveya têtîna xwe ya fahmkirinê de wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê aliyekê din ê weke bi têtînek pêwîstîyê wê bi wan vegotên di valahiya fezeyê de wê cih bigirin wê bibin. Li gorî wê têtîna pêwîstîyê a bi wê dihê ser ziman ew wê weke hinek kevîrên hev temem dikin wê li rex hev wê bibin û wê pêvajoyek ahengî wê biafirênin. Ber vê yekê wê di têtînek darazî û aqilê şubjîyê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê were lê hizirkirin ku mirov wê di wê nûqtîyê de çendî ku em bi kîrinên baş û gotînen baş bikin wê ew zêdetirî wê weke hêtekê ku ew wê bi kevîrên baştir û kîrinên baştir wê were lê kîrin û ew aheng wê bi baştiriyekê wê were pêşxistin wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna hizirkirinê wê bi wê ve wê girêdayî wê weke aliyna ku wê di dewama wê de wê çawa wê ew têtînen ku ew weke bi vegotên me ên di valahiya fezeyê de wê li kîrin û vegotên me yê piştî wê bandûra wan wê bibê wê di rengekê de wê were dîtîn ku ew wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê didewama wê de wê li wê bihizirê bê

Di nava ya heyî û ya neyî de wê di rengekê de wê sînorek bi têtîna rohnîyê û tariyê de wê were lê hizirkiirn. Lê di wê nûqtîyê de ew têtîna tariyê wê çendî ku wê bi fêrsek fahmkirinê a tûnabûnê wê were ser ziman jî lê wê jî aliyekê din ve jî wê weke têtînek ku mirov nikaribê wê bi têtînek tûnabûnê wê fahmbikê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê wê were pênasekirin. Ji wê bûyinên ku ew dibin wê weke beremberê yê ku ew bi rohnîyê dibin wê were ser ziman. Wê weke bi

elementên ku ew dibin re wê di wê temenê de wê bi wê re wê were ser ziman. Ew jî wê bi têngînek elementî wê di rengekê de wê were dîtî ku wê beremberê wê were pênasekirin û wê were ser ziman.

Minaq wê piştî zerdeştî wê Maniyî wê bahsa rohnîyê ku wê ji wê weke gatekê ketina dûnyê de ku wê çawa wê laş û an beden wê bi wê re wê ji ya tarî wê bibê wê di wê de wê ew wê weke dil wê were girtin wê bi wê rengê wê were ji wê bahskirin. Di wê fêrsa fahmkirinê de wê di rengekê de wê were ser ziman ku wê di rengekê de wê ya aliyê rohnîyê wê weke aliyekê afrîner bê. Lê aliyê din jî wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê afrînerîya wê di wê xate wê ya bûyinê de wê di wê çerçoveya valahiya fezeyê û an gerdûnê de wê hebê. Wê di wê çerçoveyê de wê ji wê were fahmkirin. Di pêvajoyên prezerdeşt û yên dema wî de wê bi zêdeyî wê di nava wan herdû aliyên de wê bi dualiteyekê wê bixwezê ku ew ahengekê di nava herdû aliyên de ew bide çêkirin. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di wê kombinyona nava herdû aliyên de wê têkiliya bûyinê wê bi wê re wê bibê. Di mijare şînayîyekê de bê, û an bûyînek bi zindiyî û hwd bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi hev re wê bibê. Lê di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê bi têkiliya herdû aliyên û berteka wan a ji hev û an li hev re wê bûyin wê bibê û wê bigihijê asta hebûnek ku ew bûyî. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê were ji wê fahmkirin û wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê di nava jiyanê de wê her tiştê ku ew dibê wê bi wê fêrsa fahmkirinê wê bibê û wê encama têkiliyekê û bertekên li hev ên yazdanî wê di rengekê de wê ji herdû aliyên wê di wê temenê de wê were pênasekirin. Di wê nûqtayê de wê beremberê wê di wê temenê de wê, ber

ku wê di her tiştê de wê zîndîbûn wê hebê wê weke bi şînayîyan bê û an zindîyan weke mirov û an heywanan û hwd wê di wê temenê de wê ev wê bi wê fêrsê wê bi têkiliyek fahmkirinê re wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê were fahmkirin û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê nûqteyê de wê ev ji aliyekê din ve jî wê, li gorî zerdeştîyê wê xwediyê hinek fêrsên bi siyanî û an feziletê ku ew wê bi xwezayî wê ji wê çavkaniyê wê zindîtî wê di xwe de wê bi heyina xwe re wê bihawênê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê parastina wê, û an destlênedane wê û rêzdayina wê hwd wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê têngîna fêrsên weke bi hiş berpirsîyariyê wê li ser wê re wê di rengekê de wê werina lê hizirkirin û wê di wê nûqteyê de wê têkiliya hiş û berpirsiyarê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê hinekê din wê li ser wê dikarê bisekinê.

Di nava têngîna hebûnê a fahmkirina zerdeştî de wê mijare hişmendiyê wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Wê di wê nûqteyê de wê bi hinek xosletên sererastkirin û pêşxiştinê wê di rengekê de wê were dîtin ku ew wê bibê. Di wê temenê de wê, lêpirsînên weke li ser esasê kirinekê ku mirov wê ji wê berpirsiyar bê û an wê dema ku me tişte kir wê ji wê berpirsiyar bê û hwd wê bi wê re wê pêşbixê. Di wê temenê de wê, têngîna aidiyetê li ser temenekê hişmendî re wê di wê temenê de wê were dîtin ku ew wê were pêşxistin.

Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê, were dîtin ku wê di rengekê de wê di nava wê de wê bahsa têngînek weke ya 'pênc gah' ku wê weke pênc deman wê bikê wê di wê de wê weke demên bergkirinê wê di rengekê de wê werina ji wan bahskirin. Weki din wê navê wan demên bergkirinê wê 'padyab' bê. Di wê çerçoveyê de wê di wan deman de wê, kirinên baş û nebaş wê di nava wê de wê, cihêkirin wê were kirin. Wê di wê temenê de wê, ya qanc wê li ser wê were sekin in. Lê di rengekê de wê, di şewayekê de wê, zêdeyî wê weke aliyekê ku wê weke teqez wê, bi xirabî wê were dîtin û an were redkirin wê newê dîtin. Her çendî ku wê di demên piştê wê bi hinek gûharênên monistî wê bê xwestin ku wê dîmenekê wusa were pêşxistin jî l wê di rengekê de wê bi zêdeyî wê di ahengekê de wê, di rengekê de wê were dîtin ku wê were kirin. Di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê, dema ku wê were lê hizirkirin wê ya

ku ew heya wê weke bi bûjenî û an fizikî û ya bi hiş ku ew dihê were lê hizirkirin wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, di demên piştê wê, di wê nûqteyê de wê dema ku wê tênginek monistî wê ser mazda re wê were pêşxistin de wê, di rengekê de wê ev wê, weke dûrketinek ji rewşa zerdeştî wê were dîtî û wê di demên sasaniyan de jî wê bibê sedema dijberiyên. Di rengekê de lê wê ev dîmenê ku ew dihê afirandin wê di encama çî de wê were pêşxistin û wê çî wê bi wê re wê were û bibê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Minaq wê, di rengekê de wê ew dualisma mazdayî û ahrimanî wê çendî ku wê li şûn wê bimenê jî wê di rengekê de wê ew wê, êdî wê li dûnyê wê bi hebûna bûjenî, fizikî û an madiyetî re wê, di rengekê de wê were dîtî ku ew wê li wê were lê hizirkirin. Mazda bi tememî wê derkeve dervî wê dualiteyê û wê di temenê rêgezê etikî a aqilî û an hişmendî de wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, dualiteya li binî a ahrimanî wê di nûqteyê de wê, di şewayekê de wê, dîmenekê felsefeyî ê fahmkirinê ku wê bi xwe re wê biafirînenê jî wê di dîmenekê de wê were dîtî ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê wê bibê. Di wê temenê de wê lêpîrsînên weke bi têngîna hebûna heyî re wê, di rengekê de wê di dîmên weke ya bûjenê û darêjka wê bê, an hebûna heyî û gîyane di wê de ku ew heya bê û hwd re wê, di rengekê de wê nbi wê re wê, di şewayekê de wê were dîtî ku ew wê bibê.

Di warê têngîna hişmendiya zerdeştî de wê di wê de wê weke ku wê were dîtî wê, pîrozkirinê wê li ser temenê afirandinê a di gerdûnê de wê were kirin. Di wê nûqteyê de wê, ya ku wê were dîtî wê wê di wê rengê de bê ku wê, ev pêvajoyên afirandinê werina bîrxistin. Bi wê re hişmendiya afirandinê bi wê di serê mirov de bicih bikê. Li gorî Zerdeştîyê heft qonaxên afirandinê û ku wê wek navên cejnên ku behsa wan dihên kirin wê bibin.

1. Afirandina ezman: çejna zarêmaya bê. Di nivê biharê de vejîna zeviyên û çêbûna asîmanan bi wê dihê pîrozkirin.

2. Afirandina avê: cejn û an şahiya 'şam'ê de dibê. Şam wê weke ku wê di avêsta de wê were ser ziman û di kurdî de wê were ser ziman wê roja dawîya hefteyê bê. Di nivê havînê de ji bo afirandina avê dihat pîroz kirin.

3. Afirandina erd: cejna hahya (Paitiš) bê. Ev roja taybetî di dawiya havînê de di dema berhevkirina zad û mehsulan ji ardê rakirinê de wê were pîrozkirin.

4. Çêkirina nebatan: cejna nebatan (ayāθrima) bê. Ev roja ku bîrhanîna afirandina cihana nebatan e, di roja vegeza ji deştê de hate pîroz kirin.

5. Afirandina heywanan: cejna afirandina heywanan (maidÿāiryā) bê. Ev roja ku çêbûna ajalên dihat pîroz kirin, bi payîzê re bû.

6. Afirandina mirovan: Cejna afirandina mirovan (hamaspaθmaēdaya) bê. Ev cejna ku temambûna pêvajoya afirandina zindiyên ku çerxa jiyânê dabîn dikin dihe pîrozkirin, di pênc rojên dawî yê salê de hat pîrozkirin. Ji van pênc rojan re digotin "rojên Gatha". Di roja dawîna a cejnê de, ji bo amadekariyên Newrozê mal hatin paqijkirin û dar dihatin berhevkirin û ji bo sibeha Newrozê bîr şewitandin. Heft afirandina agir: Peyva newrozê di wareya 'roja nû' de ya di kurdî de. Peyva ku di kurdî de dihe wateya "roja nû" ew roja ku wê di wê de wê şahî û berg wê bi hev re wê werina kirin. Wisa dihe hizirîn ku pîrozkirina vê cejnê, ku li ser çêbûna agir, di destpêka biharê de wê, kevneşopiyek e ku ji Zerdeşt vedigere. Kevneşopiya Zerdeştîyê eslê van heft cejnên Zerdeşt vedigere. Zincîra rêuresmên ku ji bo pîrozkirina şeş cejnên pêşîn ankû Gahanbarê dihe lidarxistin, dema ku ritûalên olî yê bi boneya Ahura Mazda hatin organîzekirin û endamên ola Zerdeştî ku mecbûr bûn beşdar bibin, zû şiyar bûn û beşdarî ritûalan bûn, dest pê kir. Xwarinên ku paşê dihe amadekirin di van rituelan de bi bereket in û divê bi hev re bîr xwarin. Dewlemend û xizan di ritûalên xwarinê de dihe cem hev, ku divê helwestên dilgeş serdest bin, û dihe bawer kirin ku pîrên hevaltiyê xurt dibin. Divê di van hevdiyan de wîna dualî were nîşandan. Zerdeşt bi ritûala rojê pênc caran dihe kirin, erkeke kesî li ser bawermendên xwe ferz kir û di derbarê pîrozkirina Newrozê de bi Gahanbar re jî erkeke civakî ferz kir. Armanca merasîmên navborî ew bû ku bi berdewamî bawermendên baweriya Zerdeştî bi bîr hanîna tîgînên bîngêhîn ên baweriya wan bû. Armanca ew bû ku bi rêya rituelan bawerî bi sazî bike.

Ev rewş wê weke aliyekê wê yê din ê teybet wê bi wê re wê biafirênin. Wê, hişmendiyek teybet wê di wê warê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtin ku wê bibê. Minaq wê di wê nûqteyê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê rewşa, kifşkirina pêvajoyên afirandinê û weke di temenê ritûalên pîrozkirinê û an bîrkinên bi ritûalê de ku ew werênê li bîrê wê bi wê re wê were dîtin. Zerdeştî wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê

di regekê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Têgîna avêstayî a afirandinê û an hebûnê wê, di wê temenê de wê bi têtînek xort re wê di dîmenekê fahmkirinê a felsefeyî de jî wê bi wê re wê xwe di regekê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew wê bide dîyarkirin. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were li wê hizirkirin. Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku ev pêvajoyên bûyinê ku wê di avêsta de û di xate zerdeştî de wê werina ser ziman wê, bi wê re wê çerçoveya têtîna hebûnê û fahmkirina wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Weki din wê weke aliyekê wê yê din jî wê pêvajoya bûyinê wê, di wê temenê de wê, ew wê were lê hizirkirin. Ev pêvajo wê, di wê nûqtayê de wê, di nava dualiteyekê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Heyina ku ew dibê wê, di wê temenê de wê, di nava wê de wê, hizirkirinên ku wê di wê temenê de wê werina ser ziman wê di dema pêşî a serwerîya ahriman ku wê bi peymanana nava wî û mazda de wê li ser esasê 'sê-hezar sal' ku wê were tefkirkirin de wê were û bibê. Ev wê bi wê re wê di regekê de wê di nava pêvajoyek hizirkirinê de wê bi wê re wê, di şewayekê de wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di ritûalên zerdeştî ên weke pîrozkinê de wê, di wê temenê de wê hem watekin û li gorî wateya wê tevgerin wê hebê û hem jî wê pîrozkin wê hebê. Pîrozkin wê weke li afirandinek yazdanî ku ew hatî kirin a li gerdûn û dînyayê û hwd re wê bibê û wê bi wê re wê, di regekê de wê were fahmkirin û wê were hanîn li ser ziman. Ev têtînen bi afirandinê wê, ji aliyekê din ve jî wê li hemberî wê bi berpîrsîyarî, û hişmendî tevgerin wê weke ya ku ew wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Çerçoveya gotina berpîrsîyariyê a avêstayî wê di jîyanê de wê ev heyinên ku ew hena wê di derbarê wan de jî bê.

Di mijare afirandinê û bûyinê de wê di avêsta de wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê were dîtin wê di dîmenekê berfireh de wê li ser wê were sekin in. Wê têtîna hebûnê û bûyinê û pêvajoyên afirandinê wê werina kirpendin û ev wê weke aliyana ku wê di avêsta de wê di regekê de wê bi wan re wê were li ser wan sekin in. Pîrozkinên pêvajoyên bûyinê û afirandinê wê di fêrsên fahmkirina avêstayî de wê hinek têtînen din ên bi kifşkirinê têtînen hebûnê a navaroka avêsta re wê karibê di regekê de bide dîyarkirin.

Minaq wê aliyên weke yên bi mijare hebûnê ve wê girêdayî wê di wê temenê de wê di regekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin ku wê hebûn bûya û her tiştê ku ew bûya ew haya û wê di wê temenê de wê di

pêvajoyek bûyinê a gûharinê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê hişmendiya wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di mejiyê mirov de wê karibê me bi gihijê hişmendiyeke avêstayî a bi mijare felsefeya afirandinê û an hebûnê ku ew karibê bi wê re pêvajoyên wê di nava têngîna demê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê aqil û zanin û hişmendiya avêstayî a li ser hebûnê wê di du awayan de wê di serî de wê karibê wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê bi mijare aqilê objektiv ve ku wê weke di wê nûqtayê de ku mirov wê karibê di destpêkê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Wê tiştê wê bi bûyina wê û pêvajoya wê ya bûyinê a objektiv û hwd re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Weki din jî wê ji wê aliyê ve wê mijare hebûnê wê ew hebê û wê ber ku ew hebê wê karibê were fahmkirin. Di wê temenê de wê aliyê bûyin û hebûnê wê di wê temenê de wê di pêvajoyên wê yên bi demê ên fahmkirinê re wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Aliyê din ê duyem ê bi hizirkirina avêstayî wê bi dîmenekê aqilê darazî û hwd re wê weke ku wê, di rengekê de wê di dewama wê ya aqilê objektiv de wê weke têngînek fahmkirinê a hiş û aqilê subjektiv ku wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê di awayekê de wê ji aliyê duyem ve me hinekê li jor bahsa wê kir ku wê çawa wê rewşa lêpîrsînê, têngînê, têngîna berpîrsîyariyê û hwd ku wê bi hişmendiyeke wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê were lê hizirkirin bê. Di wê nûqtayê de wê li hemberî ya ku ew heya wê berpîrsîyarî wê, di rengekê de wê aliyekê hişmendiyeke ku ew wê pêşî bi hebûna wê re wê dibînê û wê wê herê dikê û wê piştî wê di çerçoveya têngînek şubjeyî de wê weke nirxekê wê dibînê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê di têngîna şubjeyî a avêstayî de wê, mijarên berpîrsîyariyê wê ji aliyekê ve wê bi pêvajoya fahmkirinê û bûyinê û wê weke ji nirxên me yên bi mirovbûnê û hwd re wê di rengekê de û wê bi fêrs û morfolojîyê wê werênê ser ziman.

Di rengêkê de wê mijare hebûnê wê di rengêkê de wê di şêwayekê de wê weke pêvajoyek bûyinê a ku wê ji wê têngîna 'yazdanî' wê dûr newê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê bi wê re wê, di nava her çar elementan de wê di rengêkê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê nûqtayê de wê ev wê bi pêvajoyên bûyinê û hwd re wê, di rengêkê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman. Di têngîna avêstayî de wê felsefeya şubjeyî wê di rengêkê de wê, di rengêkê de wê li ser esasê heyinek hebûnî a bi hiş û di hizirê û dikarê ya rast û ne rast ji hev vaqatênê û hwd re wê di rengêkê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were dîtîn ku ew wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengêkê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê rêgezên ku wê li gorî wê werina kîrin û wê di wê temenê de wê, bên pênasekirin wê weke têngînên weke bi dûrûstbûnê û rastîfîyê û başîyê ve wê girêdayî wê were lê hizirkirin. Başî wê weke bi hebûna xwe re ew hebê û ew di rengêkê de ew karibê wê ya rast bikê re wê karibê were kirpendin. Wê dema ku ew, di wê temenê de ew hebê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Di têngîna avêstayî de wê, dema ku em di rengêkê de wê cewherê wê dinerê wê di morfolojiyên wê yên fahmkirinê de wê têngînên weke yên bi xwezayî wê zêdeyî wê were dîtîn ku ew wê derkevina li pêş. Di wê nûqtayê de wê di nava wê de wê, parastina hebûnê dijî û jiyânê wê weke nirxek wê ya pîroz jî wê were dîtîn. Çavkaniyên ku ew jiyânê diafirênin wê pîroz wê were dîtîn. Ber vê yekê wê jin wê weke ku wê ji wê dibin ew wê bi wê re wê di nava fêrsên fahmkirina avêstayî de wê pîroz wê were dîtîn.

Di wê çerçoveyê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê têngîna aqilê mirov wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq mirov bi aqilê xwe dihizirê û wê kaeribê rastîyê bi wê hizirkirina xwe wê fahmbikê. Ya baş û ne baş ji hev cihê bikê. Di wê temenê de wê di rengêkê de wê li ser esasê ya ku ew wê di wê temenê de wê bi aqilê darazî wê cihêkirinê wê dikê wê di wê çerçoveyê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê ya başî wê weke ya ku ew heya û ku mirov wê biparêzê bê.

Di renekê de wê nîrxên afirandinê wê weke nîrxên pîroz wê di wê renekê de wê were dîtin. Lê di nava avêsta de wê bi fêrse hebûnê re wê aliyekê têngînê ê bi têngînek sermedî ku wê fêrsek fahmkirinê wê bide me bi têngîna demê re ku ew wê weke herhebê wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di renekê de wê bi wê re wê bibê. Di nava wê de wê bi pêvajoyên wê re wê bûyin û hebûna bûyî wê di şêwayekê de wê were lê hizirkirin û wê were ser ziman.

Zerdeştî ku Avesta wekî çavkaniya dilxweşiyê dibînin, diyar dikin ku ew ev berhema xwe ji bo têngihîştina hînkirina rastiyê nivîsandiyê û ji bo vê yekê rêbazek pêşkêşî mirovan bike. Minaq zerdeştî li ser jiyana Zerdeşt, serdema wî, nesla wî û hevalên wî agahî didin û hewl dana ku mijarên ku em girîng dibînin weha rêz bikin: di pêvajoya dîrokî de gelek bûyerên wêranker qewimîn ku wî. gelek avahiyên ku wê dîrokê ronî bikin bi xwe re haniye û tekez dike ku wî ev kar hilweşandiyê û jê biriye. Di dewama wê de wê di vê çarçoveyê de balê dikişîne ser wê yekê ku nivîsandina jiyana mirovên mezin ên weke zerdeşt çendê zor a. Û destnîşan dikin ku nivîsandina jiyana Zerdeşt jî karekî dijwar e. Zerdeşt wek kesayetek efsaneyî yê ku di dîrokê de jiyaye, dibînin, ji ber ku agahî û belgeyên dema Zerdeşt heta roja me ya îro bi renekî xerabûyî mane; Lêbelê, ew di "Gatha"yan devê ramanê wî di renekê de wê bi têngîna hebûnê ve girêdayî bi têngihên mijare afirandinê û zimanekê felsefeyî ku mirov li xwe heyirmayî dide hiştin bi wê re ew wê dihênina ser ziman.

Di lêkolînên ku ew li ser avêsta û demên piştê ên felsefeyê ên dema kevnera û helenîkî ku ew dihên kirin de wê bê diyarkirin ku wê, agahiyên herî rast ên di vê mijarê de ji Gathayan têne wergirtin. Ji ber ku di Gathayan de hem li ser Zerdeşt bi xwe û hem jî li ser malbat, heval û şopînerên wî agahî hene. Di berhemên ji xeynî Gathayê de jiyana Zerdeşt bi bûyerên awarte û efsûnî dihê vegotin. Lê belê ew rewş wek ne bi agahiyên rast dihênê ser ziman. Ber ku ew dixwezî ku ew di renekê de li ser temenekê rasyonel de wê fahmbikin. Di nava avêsta de wê gotin û bi wate û hişmendîya xwe de wê bi hinek fêrsên felsefeyî wê di renekê de wê were ser ziman û wê bahsa bûyin û hebûn û pêvajoyên afirandinê û reşwên aqil û hiş û hwd wê bikin. Minaq zerdeştî di wê baweriyê de ne ku felsefe, raman û rêya giranbiha ya Zerdeşt ku wî pêşkêşî mirovahiyê kiriye, bandûrker e û tevkariya felsefeya wê demê çendî kiriya ya îro jî dike. bi pêvajoyên fahmkirinê ên jiyane û têngînen avêsta ên di derbarê wê de wê, hişmendiyek wê li ser wê temenê wê bi wê re wê di derbarê pêvajoyên bûyinê û fahmkirinê wê bi wê re wê were

ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, fahmkirinên zerdeştî û avêstayî ku wê çendî wê heta roja me wê, ji gelek aliyên wê yên ku ew pêwîstin werina fahmkirin hê di tariyê de na jî lê wê bi zaninên ku ew dihên û an hatina ser ziman wê çerçoveyek berfireh wê werina ser ziman. Lê em wê dizanin ku wê di demên helenikî de wê, demek zêde giring biniqaşên avêstayî û bandûrên ji wê re wê derbas bibê. Her çendî ku ew berhemên ku ew hatina nivîsin û hizrên hatina ser ziman hemû ne gihiştina dema me jî lê bi wê dihê fahmkirin ku ew pêşketinek giring a serdemê bi xwe re wê dihênê ser ziman. Wekî din bi têgînên xwe yên felsefeyî ku ew li ser esasê hebûnê, têgîna objektivismê û an şubjektivismê û hwd wê di roja me de jî wê hê jî wê di dîmenekê bûhûrîner ê fahmkirinê de wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare fahmkirinên hizrên avêstayê de wê, di rengekê de wê zimanekê tam û baş wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di nava avêsta de wê gelek aliyên wê yên bi hizrên wî, minaq bi aliyên weke objektivismê, şubjektivismê, hebûnê û hwd re wê bi gelek aliyên din ên weke wan re wê karibê wê fahmbikê û hizrên wê werina pêşxistin û ser ziman. Min tenê mijare xwe di wê beşê de bi têgîna hebûnê ve bi sînor girt ku ew wê di wê temenê de wê hinekê li ser wê temenê wê bênima ser ziman. Lê di wê temenê de wê çerçoveyek berfireh a fahmkirinê ku ew hê ne hatiya fahmkirin wê bi wê re wê hebê û wê di felsefeya wî de wê, weke aliyekê wê yê giring jî wê di fahmkirina wê de wê zoriya wê bê.

Ber ku ew wê weke li pêşîya dema xwe wê bihizirê û wê mijarên weke yên hebûnê, demê, têgîna metafizîkê, objektivismê, şubjektivismê, û gelek aliyên din ên felsefeyî ên weke bi mijarên têgîna siyanê, başî û nebaşîyê û hwd re wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, aliyekê wê yê din jî wê di awayekê de wê aliyên wê yên ku wê di wê de wê were lê hizirkirin wê di wan de wê dema ku mirov kûr dibê wê dîmenên cihê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê karibin bidina dîyarkirin. Minaq em dikarin wê di rengekê de wê bi wê re wê werênina ser ziman ku wê, mijar heyina hebûnê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq ku mirov tenê wê têgîna mazdayî wê dihilde li dest ku weke ku me li jor bi çend aliyan wê hanî ser ziman wê bi dîmenên cihê wê weke xwe bide dîyarkirin. Me di çerçoveyek dualist de wê biqasî ku wê were fahmkirin wê di çerçoveya şîroveyên piştre wê li ser wê re wê bi kûrbûnekê re wê bi aliyên wê yên monist û weke di

çerçoveya rêgezê etikî a felsefeya hebûnê ku wê bi wê re wê were salixkirin re wê bi wê were dîtin ku wê were ser ziman.

Di felsefeya avêstaye de wê çerçoveyek giring wê di destpêkê de wê bi têngîna objektivîsmê, şubjektivîsmê, xweza û aqil re wê di ahengekê de wê were dîtin ku wê bi têngîniya van gotinan û wateyên wan re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev gotin wê her yekê wê ji aliyê xwe ve wê aliyên wê yên ku ew bi wê re wê karibê were fahmkirin wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê hebê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Xwezaparêzîya avêsatayî wê di rengekê de wê di awayekê de wê ne tenê di dema zerdeşt de wê piştî wê di nava manîyan de jî wê weke dîmenekê wê yê berfireh ê fahmkirinê wê were fahmkirin. Wekî din wê li ser têngîna mazdayî de wê aliyê şubjektivîsmê û têngîna rêgeza etikî wê di awayekê de wê bi têngîniyek fahmkirinê a bi mijare hebûnê û fahmkirina wê ve girêdayî wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Wekî din wê di çerçoveya fahmkirina 'asha' de wê têngîna şubjektivîsmê û ya objektivîsmê wê li ser temenekê rasyonali û realistî a fahmkirinê re wê bi wê re wê bi hizirkirinê û têngîhiştinê re wê were lê hizirkirin. Aliyên din ku wê weke dîmenekê zêde bi sînor ku wê were ser ziman ên weke bi têngîna dualisma avêstayî weke bi mazda û ahriman re wê werê ser ziman jî wê weke aliyekê wê yê din ku wê dema ku em depelendinekê wê bi wê re wê di çerçoveya felsefeya zêhnê a hemdem de wê bikin wê têngîhiştinek weke ya bi felsefeya derûniyê a zêhn û bedenê û an giyan û laş û hwd re wê di şewayekê de wê karibê reng û awayekê fahmkirinê bi xwe re ew di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ev gotinên ku ew di wê çerçoveyê de wê werina ser ziman wê derfete di wan de a kûrbûnê û her yekê ji aliyê wê ve bi wê çerçoveyê ku wê karibin werina kûrbûn bi wan û fahmkirinek ji wê were derhanîn. Di wê çerçoveyê de wê çerçoveyek felsefeyî a bêhempa ya bi fahmkirinê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Çavkani:

- *Boyce, Mary (1996) [1975], A History of Zoroastrianism: Volume I: The Early Period, BRILL,
- *Boyce, Mary (1982), A History of Zoroastrianism: Volume II: Under the Achaemenians, BRIL
- *Boyce, Mary (2001), Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices, Psychology Press
- *Skjærvø, P. O. (2005). Introduction to Zoroastrianism
- * Olav O. Aukrust (1985). «Dødsrikets verdenshistorie». Oslo: Dreyer.
- *Moulton, James Hope (1917), The Treasure of the Magi, Oxford: Oxford University Press
- *Beck, Roger (2003), "Zoroaster, as perceived by the Greeks", Encyclopaedia Iranica, New York: Encyclopædia Iranica online
- *Livingstone, David N. (2002), The Dying God: The Hidden History of Western Civilization, Writers Club Press
- *Lincoln, Bruce (1991), Death, War, and Sacrifice: Studies in Ideology & Practice, University of Chicago Press
- *Kriwaczek, Paul (2002), In Search of Zarathustra – Across Iran and Central Asia to Find the World's First Prophet, London: Weidenfeld & Nicolson
- *Nigosian, Solomon Alexander (1993), The Zoroastrian Faith: Tradition and Modern Research, McGill-Queen's Press,
- *Stausberg, Michael (2005), "Zoroaster, as perceived in Western Europe after antiquity", Encyclopaedia Iranica, vol. OT9, New York: Encyclopædia Iranica online
- *Watkins, Alison (2006), "Where Got I That Truth? Psychic Junk in a Modernist Landscape", Writing Junk: Culture, Landscape, Body (Conference Proceedings), Worcester: University College
- *Zaehner, Robert Charles (1972), Zurvan: A Zoroastrian Dilemma, New York: Biblo and Tannen
- *West, Martin Litchfield (2010), The Hymns of Zoroaster: A New Translation of the Most Ancient Sacred Texts of Iran, I.B.Tauris
- *Blackburn, Simon, ed. (1994), "Philosophy", The Oxford Dictionary of Philosophy, Oxford: Oxford University Press

Abdusamet yigit, kurdistan, cizirabota, 2019

